

Ali so omejitve res edina rešitev?

Kaže, da nam jo je narava znova zagodla. Večina akumulacijskih jezer naših hidrocentral je prazna in morajo te delati z zmanjšano zmogljivostjo. Elektrogospodarstvom tako ni preostalo nič drugega, kot da so uvedla nepriljubljene omejitve porabe električne energije. Po nekaterih naših republikah so že ali pa bodo kmalu uvedli tretjo stopnjo omejitev. Kljub pozivom, naj bi omejili porabo, se porabniki ne zmenijo dosti zanje. Tako so naprimer v Vojvodini skušali zmanjšati porabo za deset odstotkov, dejansko pa so jo le za pet odstotkov. Zato je njihovo elektrogospodarstvo že uvedlo tretjo stopnjo omejitev. Tako bodo vojvodinska gospodinjstva vsak drugi dan osem ur brez električnega toka. Tudi v Bosni in Hercegovini so že uvedli omejitve. Vendar pa bi lahko imela ta republika dovolj elektrike, če bi se pri gradnji elektrarn držali dogovorjenih rokov. Trenutno gradijo več hidroelektrarn in dve termocentrali, ki bi morale po pogodbah že zdavnaj obratovati. Zaostanki so nastali zaradi pomanjkanja denarja, glavni razlog pa je počasna gradnja. Zdaj pa se investitorji bojijo, da se bo gradnja še zavlekla zaradi uvoznih omejitev. Prav tako pa sta opremi, ki je že na

gradbiščih, potekla garancijska doba in rok uporabe.

V naši republici zaenkrat proizvedemo toliko toka, kot ga porabimo, seveda ob prvi stopnji omejitev, ki velja že več mesecev. Ob neracionalni porabi pa se lahko zgodi, da se bodo omejitve še povečale. Pozabiti pa ne smemo, da bomo morali sredi tega meseca začeti vračati električno energijo, ki smo jo dobili iz Italije in Avstrije.

Na prvi pogled so omejitve res edini izhod. V akumulacijskih jezerih ni dovolj vode, termoelektrarne nimajo mazuta, torej tudi ni dovolj električnega toka. Kljub temu pa se lahko vsakdo od nas vpraša, ali res smotrno uporabljamo elektriko. Odkrito si povejmo, da ne. Ali veste, da za kuho na električnem štedilniku z odprto posodo porabimo tri in pol krat več toka kot pa z zaprto? Veliko več toka porabimo tudi, če kuhamo v posodi z vbočenim dnom. Takšnih stvari, pri katerih bi lahko varčevali elektriko, je veliko. Na žalost pa o tem premalo vemo in še manj razmišljamo. Škoda, saj so takšni prihranki lahko zlata vredni.

Bojan Kuntarič

V spomin na tragedijo

V minulem tednu so krajanje krajevne skupnosti Ihan proslavili svoj krajevni praznik v spomin na dogodek, ko se je 24. februarja pred 38 leti na Oklem, kjer danes stoji spomenik, odigrala strašna tragedija. Tu je zaradi izdajstva padlo 72 borcev Kamniško-zasavskega odreda in okrožnega komiteja KPS – Kamnik. V spomin na ta dogodek je bil v sredo, 24. februarja, tradicionalni pohod na Oklo, že 23. po vrsti, katerega se je kljub slabemu vremenu udeležilo okrog 1000 udeležencev, med njimi preživeli borci, predstavniki družbenopolitičnih organizacij domžalske in kamniške občine ter mladina, ki neguje in nadaljuje tradicije NOB.

»Svoj dom, svojo deželo bomo gradili naprej, učili se bomo, svetli ideali naše preteklosti pa nam bodo kazali pot in nas opominjali. So besede, od katerih se da živeti: svoboda, pogum in mir!« je bilo med drugim rečeno v govoru slavnostnega govornika na spominski svečanosti na Oklem, predstavnika ZSMS Ihan, Borisa Kopitarja.

Že sedmič po poteh Kokrškega odreda

Letošnji VII. smučarski tek v Dupljah »Po poteh Kokrškega odreda« poteka v jubilejnim letu Kokrškega odreda. 18. junija 1982 bo namreč poteklo 40 let, odkar je bil ustanovljen Kokrški odred na 1540 metrov visokem Kališču pod Storžičem. V spomin na ta zgodovinski dogodek pred 40 leti se vsako leto v Dupljah prirejajo smučarski maratoni »Po poteh Kokrškega odreda«. Minulo nedeljo je bil že sedmi po vrsti, udeležilo pa se ga je okrog 3000 udeležencev. Med udeleženci na 7-kilometrski progi je bilo veliko pionirjev, niso pa zaostajale tudi družine in preživeli borci Kokrškega odreda.

Tekst in foto: Jože Čurin

Še enkrat »Je udeležba v NOB res lahko olajševalna okoliščina?«

V TV-15 št. 4 in 5 z dne 28. 1. 1982 oziroma 4. 2. 1982 sta tovariša Milan Guček in Ivan Japelj začela za širšo javnost, pa tudi za pravosodne delavce, zelo zanimivo vprašanje, ali je mogoče udeležba storilca v NOB upoštevati kot olajševalno okoliščino v okviru splošnih pravil za odmero kazni prav pri vseh kaznivih dejanjih. Povod za to razmišljanje je pravnomočno razsojena kazenska zadeva zoper Franca in Jožeta Loparca, ki sta bila zaradi kaznivega dejanja umora oziroma pomoči pri tem kaznivem dejanju obsojena, prvi na sedem let in šest mesecev zapora, drugi pa na tri leta zapora. To kazensko zadevo poznamo. Ne glede na ta konkretni primer pa smatramo, da je potrebno stališča obeh avtorjev vendarle dopolniti.

Predvsem ugotavljamo, da se zaradi pretečenega časa po končani II. svetovni vojni pred kazenskimi sodišči vse manj pojavljajo storilci kaznivih dejanj, ki so bili tako ali drugače udeleženi v NOB. Pač pa pred sodišči večkrat nastopajo kot storilci kaznivih dejanj potomci udeležencev v NOB in se sklicujejo na zasluge svojih staršev. Sodišča so tu zavzela povsem jasno stališče, da se osebe ne zasluže ne morejo prenašati na potomce. Smatramo, da je udeležba v NOB taka subjektivna okoliščina, ki je zaradi storitve kaznivega dejanja ni mogoče izničiti. Kadar v kazenskem postopku govorimo o udeležbi v NOB, imamo v mislih aktivno sodelovanje v partizanskih enotah, pa tudi sodelovanje pri zbiranju sanitetnega materiala, hrane, orožja in streliva, prestano trpljenje v zaporih, koncentracijskih taboriščih, itd., kar je lahko zapustilo trajne posledice na zdravju in se lahko upošteva kot posebna olajševalna okoliščina.

V dosedANJI praksi so sodišča praviloma upoštevala zatrjevano udeležbo v NOB kot tehtno olajševalno okoliščino. Res pa je, da so se pri tem običajno zanesla na izjavo storilca, kar seveda ni prav. Storilec mora zatrjevano okoliščino dokumentirati oziroma nuditi sodišču podatke, da bo lahko samo preverilo verodostojnost te trditve. Treba pa je reči, da v praksi nismo zasledili primera lažnega sklicevanja na zasluge v NOB.

Smatramo, da upoštevanje oziroma neupoštevanje udeležbe v NOB ne more biti odvisno zgolj od vrste kaznivega dejanja in stopnje storilčeve krivde. Večina kaznivih dejanj je storjena z direktnim naklepom, le izjemoma z eventualnim naklepom ali iz malomarnosti. Zato se ta okoliščina praviloma upošteva kot olajševalna okoliščina pri vsakem kaznivem dejanju. V kolikšni meri bo udeležba v NOB vplivala na izbor kazenske sankcije oziroma višino kazni, pa je stvar ocene vsakega konkretnega primera. Poudarili smo praviloma! Pri večkratnem specialnem povratniku sodišče gotovo ne bo v nedogled upoštevalo udeležbe v NOB kot olajševalne okoliščine. V nobenem primeru pa aktivno sodelovanje v NOB ne more biti v škodo storilca.

Sodna praksa v Sloveniji, pa tudi v Jugoslaviji, je glede upoštevanja teh stališč dokaj enotna. Zato sodimo, da ni prav nobene družbene potrebe po spreminjanju teh stališč pravosodnih organov.

MILAN KOSTERCA

sodnik: Vrhovnega sodišča SR Slovenije

Ureditev spomenika in grobnice v Trnovem

V letu 1983 bomo slavili 40. obletnico ustanovitve 9. korpusa. V okviru priprav na proslavo je med obsežnimi nalogami v letu 1982 in 1983 ena najpomembnejših ureditev spomenikov, spominskih obeležij, grobnice in

grobišče padlih borcev 9. korpusa. Pri tem velja posebna pozornost dokončni ureditvi spomenika in grobnice v Trnovem. V tej grobnici leži 268 posmrtnih ostankov borcev 9. korpusa. Ob vznožju spomenika pa bo prostor v obliki amfiteatra, na katerem bodo spominske plošče z vklesanimi imeni 2.350 padlih borcev NOV in žrtev fašističnega nasilja s celotnega območja občine Nova Gorica. Za dokončno ureditev spomenika, grobnice, plošč in prostora je potrebnih še 5.000.000,00 din. Ta sredstva pa je treba zbrati od zaposlenih v združenem delu, kmetov, upokožencev, obrtnikov in drugih občanov svobodnih poklicev.

Na podlagi družbenega dogovora o obveznostih urejanja, vzdrževanja in varstva spomenikov, plošč in drugih obeležij predvojnega revolucionarnega gibanja, NOB in povojne izgradnje samoupravne socialistične družbe je občinski odbor ZZB NOV Nova Gorica dal pobudo, da sklenejo vsi delovni ljudje občine Nova Gorica samoupravni sporazum o združevanju sredstev za ureditev spomenika in grobnice padlih borcev NOV in žrtev fašističnega nasilja v Trnovem. Predlog sporazuma je skupščina občine že obravnavala na seji vseh zborov 28. 12. 1981 in ga soglasno sprejela. Vse družbenopolitične organizacije občine, občinski svet zveze sindikatov in skupščina občine so že zaprosili in predlagali vsem TOZD, OZD, DO in drugim delovnim skupnostim v občini Nova Gorica, da delavski sveti (zbori delovnih ljudi) razpravljajo in sprejemajo sklep o pristopu k samoupravnemu sporazumu, po katerem bodo podpisniki odvedli iz splošnega dela sklada skupne porabe 200 din na zaposlenega brez obveze vračila, in sicer 100 din v letu 1982 in 100 v letu 1983.

Na pobudo delegatov na seji vseh zborov občinske skupščine, da se v prizadevanje za ureditev spomenika in grobnice v Trnovem vključijo tudi občani novogoriške občine, ki niso zaposleni v organizacijah združenega dela, to so kmetje, upokoženci, obrtniki in drugi občani svobodnih poklicev, je predsedstvo občinskega odbora ZZB NOV Nova Gorica na seji 20. 1. 1982 sklenilo zadolžiti vse krajevne odbore združenj borcev NOV, da organizirajo akcijo zbiranja sredstev pri teh kategorijah občanov v krajevnih skupnostih, ki naj bi prispevali enak delež kakor zaposleni v OZD. Krajevna združenja naj bi to akcijo zaključila najpozneje do 31. marca letos. Denarne prispevke, ki jih bodo vplačali ti občani, bodo vpisali v posebno knjigo, kamor se bodo občani tudi podpisali. Tisti, ki tako želijo, pa lahko nakažejo prispevke na račun pri SDK v Novi Gorici, št. 52000-678-80165, z oznako: Občinski odbor ZZB NOV Nova Gorica – za spomenik v Trnovem.

Ko smo se zadnje dni s posamezniki pogovarjali o prispevkih za spomenik in grobnico padlih borcev NOV in žrtev fašizma v Trnovem, smo pri vsakem dobili odgovor: »Prispevali bomo. Tudi več kot 200 din. To je naša dolžnost. To je naš dolg do padlih borcev in žrtev, ki so dali vse za to, česar žal sami niso dočakali. Zrtvovali so se za našo srečo in svobodo.« Prepričani smo, da bodo tako storili vsi delovni ljudje in občani novogoriške občine.

LOJZE KRISTANČIČ-MINKO
Grčna 77, Nova Gorica

Po poteh partizanskih kurirjev

Bil sem aktivist in borec NOV ter tudi aktivni vojaški kurir član organizacije SKOJ, obveščevalec ter skojevski organizator na terenu. Vsak vesten kurir je moral biti dober obveščevalec, skojevski ali celo partijski organizator. Ne bom trdil, da je bil vsak kurir obvezno vključen v eno od teh organizacij, vsekakor pa je moral biti zaupljiv – pre specialni kurir. Morali smo biti v takem odnosu z vsemi v enotah, da smo se med seboj lahko razumeli in zaupali eden drugemu.

Kurirji smo med vojno prenašali pošto, večkrat tudi tako nujno, da je reševala čete, bataljone, divizije, štabe enot v tem ali onem kraju, pa tudi terenske organizacije, ki so bile opora narodnoosvobodilnemu boju. Kurir se je moral znajti, kjerkoli je bil, še posebno med civilnim prebivalstvom, ki ni bilo direktno povezano z OF in NOG, saj je prav s te strani marsikje pretela nevarnost, da bomo izdani. Vsak kurir je imel svoja tajna pota in steze in niti ni vedel, da je po isti poti pred njim odšel drug kurir.

V našem TV-15 pa sem prebral, da je kratkometražni film o partizanskih kurirjih že posnet oziroma pripravljen. Piše, da je vse lepo zamišljeno in da so si film že ogledali na

RO ZZB NOV Slovenije. Bil sem kar malce presenečen in prizadet, saj menim, da bi me morali kot specialnega kurirja vendarle poklicati k internemu predvajanju, da bi ga lahko ocenil in povedal svoje mnenje. Preden bo prišel na svetlo, mislim, da bi bilo prav, če bi ga prikazali vsem še živečim kurirjem, da bi izrekli svoje mnenje. Bojim se namreč, da se ne bi zgodilo kot s filmom »Ščuka je, ščuka pa ni«.

Položaj kurirjev torej ni bil prav nič zavidljiv in zato želim, da se tudi v filmu prikaže takšen; da si ne bi kdo privoščil kakšnega norčevanja. Imamo pač slabe izkušnje s filmi.

Prav je, da RO ZZB NOV Slovenije še enkrat pregleda film, preden pride v javnost. Prav je, da najdejo mesto v njem tudi vsi tisti, ki so pomagali kurirjem in pri tem večkrat postavili svoje življenje na kocko ali pa so postali celo žrtve. Mnogi smo nezadovoljni s pojasnilom oziroma zahtevo, da mora biti film čimprej končan, ker se posamezniki ne strinjajo, kaj naj bi prišlo v poštev pri snemanju. Vsaj tako sem razumel iz napisanega članka v TV-15. Menim, da gre le za pravo zgodovino NOB, zato je treba vnesti tudi popravke in dopolnitve, če je potrebno. Izkoristiti je treba vse vire. Če je treba, naj priskočijo na pomoč še živeči kurirji in njihovi pomočniki. Pred mladi rod je treba postaviti pravo resnico, prikazati Titovo pot po kateri smo hodili kurirji in še danes vsi skupaj hodimo.

DAVID PLUT-ALEŠ
Banjole

Prvo letovanje v Banjolah

Od organizacije ZZB NOV Loška dolina smo prejeli vabilo za desetdnevno letovanje v počitniškem domu ZZB NOV v Banjolah.

Sončnega oktobrskega dne smo odpotovali: Marija Kočevar, Lojzka Baraga, Ivanka Hace, Ivanka Kušlan in jaz. Čeprav se nas je vseh pet že pred leti srečalo z »Abrahamom«, je bilo to naše prvo letovanje na morju. Prijetne dni smo preživele v lepem, mirnem kraju v družbi z drugimi veselimi, tovariškimi dopustniki – borci. Osebe počitniškega doma nam je s svojo pozornostjo, prijazno besedo in dobro postrežbo omogočilo, da je bilo letovanje za nas pravo doživetje.

Zelimo se zahvaliti za izkazano pozornost organizaciji ZZB NOV Loška dolina in vsemu osebju Počitniškega doma ZZB NOV v Banjolah.

JOŽEFA STERLE
Stari trg pri Ložu

Odgovarjamo na članek:

»Dovolj je žalostno«

TV-15 št. 7, 18. V. 82

Dom ZZB NOV Ljubljana Banjole pri Puli deluje z namenom, da omogoči članom ZZB NOV in njihovim družinam prijetno in ceno letovanje ob morju. V ta namen uprava doma organizira razne izlete in prevoze za goste doma. Tako smo se v predsezoni (15. marec, 1981), ko še ni rednih čolnarjev – prevoznikov, dogovorili z individualnim lastnikom čolna, da ves čas poslovanja doma (do 15. nov.) nudi našim gostom prevoz s čolnom. Tako je bila z lastnikom čolna dogovorjena celoletna cena na relaciji Banjole-Valovine in nazaj 90 din po osebi. Objava tega je bila na javni oglašni deski v počitniškem domu, lastnik čolna pa je opravljal te prevoze po dogovorjeni ceni v lastni režiji. V juliju in avgustu pa so se pojavili razni drugi čolnarji-prevozniki, ki jim nikakor ne moremo braniti pristojanja ob pomolu v Banjolah. Ker je povpraševanje v tem obdobju po tovrstnih uslugah veliko, se marsikateri naš gost poslužuje teh čolnarjev, s katerimi pa nimamo nikakršnega dogovora, še manj pa vpliva na cene njihovih uslug. Vsekakor je navedena cena v članku 200 din za to relacijo previsoka in zato opozarjamo svoje goste, da se pred vstopom v čoln prepričajo, ali je čolnar v

KOLEDAR POMEMBNEJŠIH DOGODKOV

29. februar in 1. marec 1944 Na Stjaku na Vipavskem je bila prva pokrajinska konferenca ZSM za Slovensko Primorje. Fanika Marušič je govorila o razvoju in delu organizacije, Mitja Vošnjak o političnem položaju doma in v svetu ter Lado Pohar o organizacijskih vprašanjih.

1. marec 1943 Predstavniki treh ustanovnih skupin v OF – komunisti, kršćanski socialisti in demokratično krilo Sokola – so na sedežu IO OF v Polhograjskih Dolomitih podpisali izjavo, ki pomeni mejnik v utrjevanju enotnosti OF, in je dobila ime dolomitske izjave. Z njo so opredelili in potrdili vodilno vlogo KPS v OF in narodnoosvobodilnem boju, kršćansko socialistična in sokolska skupina pa sta se odrekli snovanju lastnih političnih strank. Sporazumeli so se tudi, da predstavljajo aktivisti iz omenjenih ustanovnih skupin enoten zbor aktivistov OF.

1. marec 1944 Vodstvo narodnoosvobodilnega gibanja za Slovenijo je ustanovilo Vojško državne varnosti (VDV) za boj proti peti koloni. Do avgusta je ustanovilo tri brigade in divizijo VDV. Predsedstvo SNOS je izdalo odloke o razpisu volitev v krajevne narodnoosvobodilne odbore in okrožne narodnoosvobodilne skupščine in še več drugih odlokov.

2. marec 1942 Nemški okupator je v Dragi pri Begunjah ustrelil deset talcev, štiri dni pozneje pa v Mariboru še deset iz maščevanja za dva nemška vojaka, padla 28. februarja in 4. marca. Streljanje talcev se je nadaljevalo 10. marca, ko so v Gramozni jami v Ljubljani italijanski okupatorji ustrelili šestnajst oseb.

3. marec 1943 I. in II. proletarska divizija sta ob sodelovanju dveh brigad VII. udarne divizije začeli boje na 20 km dolgi fronti na planini Raduši in Makljenu. V tem času je bila razbita tudi nemška ofenziva v Benečiji.

6. marec 1943 Kamniški bataljon je napadel orožniško postajo Ihan. Posadko so pobili, civilna straža pa se je predala brez odpora.

7. marec 1975 Po daljši hudi bolezni je umrl revolucionar in teoretik Veljko Vlahović.

dogovoru z nami, in se pozanimajo za ceno prevoza, da kasneje ne bo slabe volje.

Kolektiv PD Banjole

V imenu organizacij ZZB NOV – udeleženk Počitniške skupnosti Banjole se zahvaljujemo delovnemu kolektivu, samoupravnim organom in upravi DO PAPIRNICA VEVČE in ČASOPISNEMU IN GRAFIČNEMU PODJETJU DELO LJ. za tovariško pomoč pri izdelavi prospekta počitniškega doma ZZB NOV Ljubljana, Banjole pri Puli.

Uprava PD

Nekdo le ni izpolnil naloge

Poznam še enega tovariša, borca-pohodnika 14. divizije na Štajersko 1944. leta, ki je prišel na letošnje devetnajsto tradicionalno srečanje v Maribor in se nadejal, da bo prejel enega zaslužnih častnih znakov, ki so bili pohodnikom podeljeni ob 35-letnici pohoda v Mariboru še leta 1979.

Na zborovanju Šerčerjeve brigade 1981. leta v Ljubljani je bilo namreč obljubljen, da bodo prizadeti tovariši omenjene znake prejeli na letošnjem srečanju borcev 14. divizije v Mariboru ter da o tem obstaja dogovor s tovariši v Mariboru.

Žal se pričakovanje ni uresničilo, zato pa je, sicer zelo uspelo srečanje borcev, imelo tudi nekaj priokusa grenkobe za nekatere posameznike. Kot pojasnilo je bilo rečeno, da odbori Tomšičeve in Bračičeve brigade še niso predložili seznama prizadetih borcev.

Mislim, da pojasnilo govori o tem, da nekdo le ni izpolnil naloge, ki jo je prostovoljno sprejel. Pričakujem, da bodo odbori omenjenih brigad izpolnili to nalogo ter da bodo častni znaki kaj kmalu prišli tudi v roke prizadetih tovarišev.

ANTON ORAZEM
Vojvode Stepe 114, st. 152
Beograd

Za odločnejši boj proti rasnemu razlikovanju

Na lanskem 36. rednem zasedanju generalne skupščine Združenih narodov so poleg vrste pomembnih sklepov sprejeli še posebno resolucijo, ki zadeva boj proti rasnemu razlikovanju. Združeni narodi so namreč s to resolucijo razglasili leto 1982 za mednarodno leto mobilizacije vseh dežel za sankcije proti Južni Afriki. Namen vsega protirasističnega delovanja in akcij v tem letu naj bi bil ta, da bi se mednarodna javnost kar najbolj natančno seznanila z rasnim položajem črnškega prebivalstva v Južni Afriki, ki je postal že zdavnaj očitna sramota za ves civilizirani svet. Svetovna organizacija je prva poklicana, pa tudi edina sposobna, da spodbudi vse demokratične sile sveta v boj proti ostankom kolonializma in vsem pojavom rasizma v Južni Afriki.

Kako trda in tudi vse prej kot kratka utegne biti borba za dokončno izkoreninjenje rasnega razlikovanja z vsemi njegovimi negativnimi posledicami, priča že samo dejstvo, da to pot ni bilo prvič, ko so se Združeni narodi ukvarjali s tem vprašanjem in sprejeli sklepe o načinu boja proti rasizmu na jugu Afrike. V arhivih svetovne organizacije je že 16 resolucij Združenih narodov, ki zadevajo vprašanja rasnega razlikovanja. Mnoge izmed teh resolucij vsebujejo tudi stvarna navodila za ravnanje z Južno Afriko, če se ne bo odpovedala zatiranju črnške večine. Predvidene so razne gospodarske, politične in druge sankcije, prepoved dobave orožja tej deželi, odpoved sleherne oblike sodelovanja na kulturnem, športnem in drugih področjih. Vendar sama praksa mednarodnih odnosov po drugi strani kaže, kako gre vrsta držav mimo sklepov Združenih narodov: kajpada mednje sodijo vse tiste, ki imajo v Južni Afriki svoje ekonomske in tudi strateške interese.

Za Južno Afriko je značilno, da so se v njej razizem in

rasno razlikovanje ter zapostavljanje črnškega prebivalstva utrjevali in poglobljali prav v obdobju, ko je ostali svet, še posebej pa Evropo, zajel val hladne vojne, katere bistvena značilnost je bila huda zaostritev odnosov med Vzhodom in Zahodom, kar se je poznalo v ostri tekmi blokovskih sil za vplivna območja po svetu. Po letu 1948 je prišla v Južni Afriki na oblast nazadnjaška nacionalna stranka, ki je močno pod vplivom rasistične miselnosti nekdanje nacistične stranke v Nemčiji. Kaj kmalu se je pokazalo, kako je politika aparthaide, se pravi rasnega razlikovanja in zapostavljanja, ena izmed bistvenih značilnosti celotne usmeritve te stranke in s tem Južne Afrike kot države. To politiko označuje popolna delitev prebivalstva na belo manjšino, ki ima vso oblast in vse vzvode gospodarskega življenja v svojih rokah, in na črnško večinsko prebivalstvo, ki je brez slehernih državljanskih in človeških pravic. Črnce so razmestili v posebej določene dele dežele in mest in nimajo nikakršne pravice prostega prehajanja iz kraja v kraj ali izbire službe. Tako je črnški del prebivalstva postal za bele gospodarje zgolj poceni delovna sila, ki beli manjšini ustvarja temelje njenega bogastva.

Dejansko je politika rasizma in rasnega razlikovanja v sedanjem času tista oblika ureditve odnosov med črnskim in belim prebivalstvom, v kateri skušajo ostanki kolonializma podaljšati svoj obstoj in se gospodarsko krepiti. Pod navalom osvobodilnih sil se je prav v času, ko je na jugu Afrike nastajalo jedro rasistične družbe belih nasilnikov, zrušila nekdanj mogočna stavba svetovnega kolonializma. Zdj osvobodilni protikolonialni boj trka že na sama vrata zadnje trdnjave kolonializma – Južno Afriko. Kaže, da se rasistične sile prav zato tembolj zatekajo k čedalje hujšim oblikam rasnega zatiranja črncev.

kolikor bolj prodira tudi na jug Afrike osvobodilna misel in težnja po enakopravnosti vseh narodov in ljudi. Da bi zaščitili svoj privilegirani položaj, so beli oblastniki v Južni Afriki z vsemi možnimi sredstvi, z ustavnimi in raznimi drugimi zakonskimi določili čedalje bolj potiskali črnško prebivalstvo v vse hujšo brezpravnost in gospodarsko bedo. Po ustavi iz leta 1961 smejo biti v parlament izvoljeni samo belci. Tak diskriminatorski odlok prihaja prav v letu najvišjega vzpona osvobodilnega gibanja, ki je zajelo vso afriško celino. Na temelju vrste zakonov so prepovedali mešane zakonske zveze, odvzeli črnskim prebivalcem pravico do lastništva nad zemljo in drugimi nepremičninami, na temelju rasističnih zakonov so povsem razdvojili tudi v prostorskem pogledu črnško prebivalstvo od belcev, črnci ne smejo v iste gostilne, na ista športna igrišča, v iste kinematografe kot belci itd. Sad celovitega sistema rasnega razlikovanja, ki so ga v dolgih letih izdelali beli gospodarji, je ta, da so danes v Južni Afriki povsem ločene druga od druge posamezne skupine prebivalstva: 19 milijonov črncev je na najnižji družbeni lestvici, povsem so ločeni celo od milijona prebivalcev azijskega porekla in od dveh milijonov melezov. Nad vsemi temi rasnimi skupinami pa neomejeno vlada bela manjšina štirih milijonov potomcev evropskih priseljenec.

Zato je razumljivo, da Južno Afriko od časa do časa pretresajo hudi notranji nemiri in poskusi uporov brezpravnih plasti ljudstva. Četudi beli oblastniki skušajo vsak pojav boja črnčev za njihove človeške pravice že v kalu zatreti, pa je vendarle očitno, da se odpor vse bolj pojavlja tudi v organizirani obliki, o čemer priča obstoj dveh osvobodilnih organizacij južnoafriških črncev. Podpora njihovem boju je zato moralna dolžnost vsega svobodnega človeštva.

Drago Košmrlj

Utrditi zaupanje med ljudmi

Centralni komite Zveze komunistov Jugoslavije je po neljubih dogodkih na Kosovu sprejel izhodišča za akcijo komunistov, posebno v tej pokrajini. V teh dneh so v nekaterih telesih že skušali ugotoviti, kako ta akcija teče in kje so na Kosovu pri izkoreninjanju škodljivih pojavov.

Treba je reči, da se pri ocenjevanju varnostnega in političnega položaja v tem delu države srečujemo z dvema skrajnostima. Po mnenju nekaterih teče akcija odločno prepočas. Menijo, da bi bilo mogoče marsikaj postoriti, če ne bi bilo toliko mlačnosti, zlasti v posameznih pokrajinskih organih in organizacijah. Po drugi strani je opaziti nezaupanje v sposobnosti ljudi na Kosovu, da premagajo nakopičene težave. Tu in tam je slišati, da imajo premalo moči, da bi se učinkoviteje spoprijeli z žgočimi vprašanji in da Zveza komunistov Kosova za tako bitko ni dovolj pripravljena.

Pri tem pa nikakor ni mogoče prezreti, da so v pokrajini od aprila lani marsikaj že postorili in da bi se veljalo sejanju nezaupanja med ljudi odločno postaviti po robu. Res je, da je marsikdo pričakoval hitrejši obračun, zlasti s tistimi, ki še vedno trosijo parole o Kosovu kot republiki, res pa tudi je, da prenekaterikrat ne upoštevamo vseh okoliščin, ki ovirajo hitrejšo odstranjevanje zmot, s katerimi so na Kosovu dolgo živeli.

V gospodarstvu so še vedno priča utvaram, da bo mogoče tudi brez večjih naporov hitreje naprej. Lanske izgube so se povečale za sto odstotkov. To pa nikogar ni motilo, da ne bi dvignil osebnih dohodkov. Kljub izredno majhni produktivnosti in skrajno nezadovoljivim finančnim obračunom so jih povečali za več kot 40 odstotkov.

Nekatere velike organizacije so na trhljih nogah. Za gradbeno podjetje Ramiz Sadiku so dolgo trdili, da je izredno zdrava delovna organizacija, a je samo lani »prigospodarilo« za milijardo dinarjev izgub. Zdj ugotavljajo, da odnos do dela ni zadovoljiv, da se srečujejo z veliko delovno nedisciplino itn. To pa ni značilno samo za Ramiz Sadiku, marveč tudi za številne druge delovne kolektive.

Najbolj zaskrbljujoče je, da se je v zadnjih mesecih skrčila tista proizvodnja, na kateri naj bi gradili na Kosovu tudi prihodnji gospodarski razvoj. Podatki so pokazali, da so lani, denimo, proizvedli 9 odstotkov manj električne energije kot leta 1977. Izkop premoga se je zmanjšal kar za 21 odstotkov. Manj so izdelali rafiniranega svinca, cinka itd. Zelo malo je bilo storjenega za hitrejši razvoj kmetijstva, ki je bilo ves čas takorekoč zapostavljeno. Prav zato je vprašanje zaposlovanja v pokrajini še naprej izredno žgoče.

Prevladuje prepričanje, da bi zveza komunistov, sindikati in drugi morali na teh področjih v odločnejšo akcijo. V tem trenutku bi tak razvoj morali zaustaviti, hkrati pa storiti vse, da bi proizvodnjo povečali. Bitke za to pa seveda ni mogoče voditi v forumih, v zaprtih krogih. Številni so prepričani, da družbenopolitične organizacije še vedno premalo delujejo med ljudmi in da je to eden poglavitnih razlogov za počasno spreminjanje razmer.

To pa ne velja samo za sedanjí položaj v gospodarstvu, marveč tudi v drugih okoljih. Kosovska univerza je še naprej žarišče nacionalističnih in drugih izgredev. Sklenili so, da bodo morali profesorji, ki ne bodo šli v bitko, univerzo zapustiti. Zdj ugotavljajo, da številni ne sodelujejo pri odstranjevanju težav, da se ne lotevajo nujnih

sprememb v učnih programih in podobno. Toda zaradi tega te ustanove še nihče ni zapustil. To priča o nedoslednosti, o popuščanju. V študentskih domovih je okrog 4 tisoč študentov. Toda prav tu je tudi največ sovražnih akcij. Menijo, da bodo korenitejši preobrat lahko naredili šele, ko bodo stopili v akcijo vsi, ne samo komunisti, ampak tudi drugi, ki jim ni in ne more biti vseeno, kako vzgajajo mlade ljudi. Šele takrat bo univerza na Kosovu postala – kot so že zdavnaj zapisali – središče negovanja bratstva in enotnosti.

Več bi morali storiti tudi za resnično enakopravnost vseh narodov in narodnosti v pokrajini. Izseljevanje Srbov in Črnogorcev je po mnenju številnih še naprej poglavitni problem. V domala vseh okoljih so ustanovili posebne komisije, ki skrbijo za urejanje mednarodnih odnosov, vendar je na dlani, da niso dovolj učinkovite. Dogaja se, da prikrivajo resnične vzroke za izseljevanje nealbanskega prebivalstva. Tu in tam razmere olepšujejo, s čimer delajo sebi in drugim kaj slabo uslugo. Marsikje še danes govorijo, da je izseljevanje iz pokrajine nekaj povsem naravnega, pozabljajo pa, da gre do te številke v tisoče in da je to vse prej kot normalno. To opozarja, da zaupanje med ljudmi še ni dovolj utrjeno. Zato bo čimprej treba poiskati prave vzroke za preseljevanje številnih občanov Kosova v druge predele države in odstraniti vse, kar ovira enakopravno vključevanje ljudi v družbeno in gospodarsko življenje v pokrajini. Pri urejanju teh vprašanj mlačnosti resnično ne bi smelo biti. V izhodiščih, ki jih je sprejela zveza komunistov, je to tudi jasno zapisano.

Darko Marin

Nevarna bratovščina

V začetku minulega meseca so prišle v svet razburiljive novice o spopadih v sirskelem mestecu Hama. Pozneje se je razjasnilo, da je šlo za oborožen upor organizacije Muslimanski bratje, ki ima v tem verskem centru Sirije svoje najmočnejše oporišče. Muslimanski bratje so napadli enote sirske armade in za nekaj dni popolnoma zagospodarili v mestu. Vlada predsednika Hafeza el Asada je morala poslati okrepitev – celo divizijo s tanki in topovi ter je po izredno hudih spopadih, v katerih je bilo pol mesta razrušenega, upor zadušila.

Dogodek je v mednarodni javnosti zbudil izjemno pozornost, kajti ogrožena je bila stabilnost Sirije kot ene od ključnih arabskih držav, vmešanih v bližnjevzhodno krizo. Vnovič pa se je obudilo tudi zanimanje za skrivnostno organizacijo, ki je s svojimi nasilnimi dejanji v minulih letih pretresla notranja prizorišča marsikateri arabske države. Kdo so torej Muslimanski bratje?

Gibanje, ki je znano tudi pod imenom Ikhwan, je nastalo leta 1926 v Egiptu in se je pozneje razširilo po vsem arabskem svetu. Ustanovil ga je egiptovski zdravnik Hassan al Bana in ga do leta 1949, ko so ga ubili agenti kralja Faruka, tudi vodil. In kaj je spodbudilo nastanek Muslimanske bratovščine? Upokojeni egiptovski odvetnik Omar ali Telmisani, ki je uradni predstavnik in govornik bratovščine v Egiptu,

odgovarja takole: »Hassan al Bana je organizacijo zasnoval zato, ker je bil zaskrbljen zaradi sprememb, ki jih je prva svetovna vojna vnesla v način življenja muslimanov. Po propadu otomanskega imperija se je arabski svet razcepil v celo vrsto majhnih držav, v večini katerih se je pod zahodnim vplivom začel bohotiti ateizem. Potrebno je bilo ustanoviti gibanje, ki bi obudilo in oživilo našo vero, nam povrnilo samozaupanje ter razvil socialni in gospodarski napredek v skladu z islamskim izročilom.«

Organizacija Muslimanski bratje je bila od vsega začetka zastavljena kot tajno gibanje in je bila organizirana v obliki celic. Čeprav so njeni ideologi vedno znova (to delajo tudi danes) dokazovali miroljubnost, pa je njena petdesetletna zgodovina polna nasilnih akcij, usmerjenih v spremembo družbene ureditve posameznih arabskih držav in ustanovitvi prave, resnične »države islama«.

V Siriji so Muslimanski bratje aktivni že od zgodnjih petdesetih let in kaj kmalu so tudi izdelali podroben načrt o tem, kako naj bi prevzeli oblast. Če so se v začetku zadovoljevali s tem, da so si pridobivali podporo večinskega sirskega prebivalstva sekte sunitov, pa so pozneje začeli posegati tudi po orožju. Najbolj so opozorili nase leta 1979, ko so njihovi komandosi ubili 60 gojencev vojaške akademije v Alepu.

Kaže, da je bil upor v Hama v začetku minulega meseca skrbno pripravljen poskus prevrata. Sirski vladi se ga je posrečilo razbiti predvsem zato, ker je bila pravočasno obveščena, da Muslimanski bratje zbirajo velike količine orožja.

Bratovščina še naprej ostaja glavni nasprotnik sirskega režima, ki ima, kar je za bratovščino izvirni greh, ateistični in progresistični značaj. Ena od vplivnih voditeljev bratovščine, Egiptanka Zeinab al Ghazali, je nedavno v nekem intervjuju takole označila »razlike« med bratovščino in sirske vlado: »Revolucija v Siriji ni revolucija Muslimanskih bratov, nasprotno, gre za revolucijo celotnega naroda, za revolucijo muslimanov proti krivoverskemu voditelju in njegovim varovancem, ki zanikajo islamska načela in zakone.«

Vsi arabski režimi po vrsti se bratovščine bojijo, čeprav jo nekateri med njimi, kot na primer sudanski, jordanški in maroški režim, tolerirajo kot vzvod proti rastočim vplivom naprednih levičarskih gibanj. Kot se je pokazalo v primeru Sirije, pred tem pa v primeru Saudove Arabije, kjer so muslimanski bratje napravili zmedo zasedbo mošeje v Meki, je bratovščina s svojim konservativizmom nevaren fenomen, ki utegne prizadejati še precej nevednosti. O njej bo mogoče slišati še veliko.

Jože Plešnar

S seje komisije za mednarodne stike in zamejstvo pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije

Nadaljevanje tekočih nalog

Nadaljevanje stikov in povezovanja z zamejskimi borčevskimi organizacijami je tudi v tem letu ena primarnih nalog, ki si jo zastavlja slovenska borčevska organizacija, so ugotavljali člani komisije za mednarodne stike in zamejstvo pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije, ko so obravnavali program dela za leto 1982.

Zlasti je treba nadaljevati sodelovanje z organizacijami ANPI Italiji in Zvezo koroških partizanov ter Zvezo koroških izseljencev, s katerimi je bilo sodelovanje že doslej nadvse uspešno. Po decembrskem celovškem srečanju pa ima komisija v načrtu tudi nadaljevanje navezovanja stikov z italijanskimi in avstrijskimi protifa-

šističnimi organizacijami, okrepiti pa bo treba doslej izredno šibke stike s tovrstnimi organizacijami na avstrijskem Štajerskem. Razprava je še pokazala, da se delegati, člani komisije, zavzemajo za širše delovanje na mednarodnem področju, pri čemer bi morali dati več poudarka osvobodilnim gibanjem v svetu in bi ta-

ko prispevali delež k širšim težnjam borčevske organizacije Jugoslavije ter celotni naši zunanje-politični usmeritvi.

V načrtu so tudi različne oblike povezovanja z madžarskimi borci, pri tem pa bo treba upoštevati centralistično urejeno organizacijo madžarskih borcev, ki ima sedež v Budimpešti.

V razpravi ob poročilu o delu te komisije v lanskem letu in v celem mandatnem obdobju so ugotovili, da bo treba delo komisije za mednarodne stike in zamejstvo še tesneje povezati z delom ustreznih komisij v obmejnih občinskih borčevskih organizacijah.

Ugodno so ocenili decembrsko celovško sreča-

nje borčevskih in antifašističnih organizacij Furlanije-Juljske krajine, Koroške, Slovenije in Hrvaške, obravnavali informacijo o delovanju obmejnih OO ZZB NOV, statut ZZB NOV Jugoslavije in med drugim obravnavali tudi knjigo Federica Vincentija »I Friulani e Giuliani nel estero«.

B. Ž. J.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Ljutomer – Več skrbi za borce

V minulem tednu so se v Ljutomeru na volilni konferenci zbrali člani mestne organizacije ZB. O minulem delu organizacije je poročal dosedanjí predsednik mestne organizacije ZB Drago Zemljak. Udeležencem konference se je s kulturnim programom predstavila skupina pionirskega odreda »Janko Ribič« iz Osnovne šole Ivan Cankar Ljutomer.

Mestna organizacija ZB Ljutomer vključuje 113 članov, od teh je 33 težje bolnih, ostali pa pogrešajo večjo skrb in zavzetost za zdravljenje borcev. Možnost za klimatsko zdravljenje borcev je skržena in omogoča odhod v zdravilišče z napotnico zdravstvene skupnosti 10 članom (za celotno občino letno!). Premajhna skrb za zdravstveno varstvo in neuresničen dogovor o ustanovitvi dispanzerja za borce slabo vplivata na zdravstveno podobo borčevske populacije. Iz tega sledi, da moramo borcem zagotoviti takšno varstvo, ki jim bo podaljševalo življenje. Na volilni konferenci so med drugim poudarili potrebo po pozitivitvi dela sekcij ZB ter enotni nastop borcev pri reševanju vseh borčevskih vprašanj in problemov.

Razpravljali so tudi o delu mladine. Zveza borcev opozarja druge družbenopolitične organizacije na vzgojo mladine, ki mora v tisto smer, ki jo je začrtala naša revolucija, da mladino vključuje v naš celotni razvoj. Nadalje, da odvrta mladino od pijančevanja, uživanja mamil in zgledovanja po slabih vzorih. Včasih pri delu ni kontinuitete povezanosti od vojnega časa in revolucije v ta naš razvoj in so lahko zaradi tega v nevarnosti že priborjene vrednote. Mladino je treba navajati na delovne navade po vzoru nekdanjih delovnih brigad, jih akcijsko usposobiti in tako na njih prenašati borbeni in delovni duh nekdanjih borcev NOB in povojnih brigadirjev na najbolj neposreden način. Mladino bi morali vzpodbujati k pravilnemu odnosu do strojev, opreme, osnovnih sredstev sploh (tudi lopate), kot smo ga imeli nekoč v času porušene domovine.

Na konferenci so govorili še o postavitvi spominskega obeležja 17 padlim borcem širom domovine, ki doslej niso zapisani na nobenem spominskem obeležju. Poimenovanju ulic v mestu Ljutomer bo v prihodnje morala organizacija ZB posvetiti večjo skrb kot doslej. Ob zaključku konference je 59 članov ZB prejelo značke aktivistov OF 1951–1981.

Stanislav Feuš

Izola – Težišče dela po sekcijah in komisijah

Odbor, ki ga je imenovala lanske letna skupščina, ko se je preimenovala iz »domicila« v Skupnost italijanskih borcev NOV, in sprejela nov statutar akt – pravilnik, je potrdil program dela za leto 1982. Težišče le-tega bo na sekcijah in komisijah. V načrtu sta samo dve prireditvi, ki ju bo organizirala skupnost: zbor borcev 14. UB garibaldinske triestine aprila v Lokovcu (kot pripravljalo srečanje za jubilejno proslavo ustanovitve brigade leta 1984), do tedaj naj bi izdali monografijo o brigadi in uredili vse potrebno, da bo srečanje res dostojno zgodovinskega pomena te brigade, ki je bila ustanovljena na temelju sporazuma vodstev naše NOV in upora v severni Italiji ter je predstavljala tisti povezovalni člen, ki je prispeval k utrjevanju prijateljstva med sosednjima narodoma).

Druga prireditev bo oktobra ob spomeniku Tržaškemu udarnemu bataljonu v Opatjem selu na Krasu, kjer se bodo zbrali vsi pripadniki skupnosti borcev in mladina iz obalnih šol z italijanskim učnim jezikom.

Delo se bo v glavnem odvijalo v sekcijah, ki so jih že ustanovili za občini Koper in Piran, pripravljajo pa jih v Izoli, Bujah in Pulju. Sekcije naj bi skrbale predvsem za reševanje socialnih problemov in za vključevanje borcev v delo občinskih organizacij ZZB in SZDL.

Pomembno delo pa bo imela komisija za raziskave in publikacije. V tem letu naj bi dokončali zgodovino Tržaške brigade, ki jo ureja tedanji komandant Riccardo Giacuzzo, ter nadaljevali z zbiranjem gradiva za zgodovino brigade Fontanot, bataljona Alma Vivoda in o gibanju delavskih bataljonov. Aktivirali bodo mlade raziskovalce, učitelje zgodovine v šolah z italijanskim učnim jezikom ter druge in pripravili posebno zbirko vseh pripadnikov italijanske narodnosti iz treh obalnih občin, ki so sodelovali v NOV, v Resistenzi ali v drugih protifašističnih gibanjih.

Organizirala bo prevajanje (v celoti ali delno) zgodovinskega prispevka »Istra v boju za svobodo« in »Istrski odred«. Pri svojem delu bo komisija sodelovala s Centro di ricerche storiche iz Rovinja ter z Italijansko unijo za Istro in Reko. V načrtu je odbor predvidel tudi tesnejše sodelovanje s skupnostjo borcev italijanskega bataljona »Pino Budičin« iz Rovinja. Izvolili so delegate v skupščino ZZB občine Izola.

Mab

Letna skupščina ZB Oskar Kovačič

V mesecu februarju so se zvrstile letne skupščine 12 krajevnih odborov ZB ljubljanske občine Center. Udeležba članov je bila povsod zadovoljiva, ponekod izredno številna.

Na Prulah, kjer obstaja le eno večje industrijsko podjetje (Tribuna), veliko obrtniško podjetje (Pasarstvo arh. Pavla Pirnata) in skromno število manjših obrtniških delavnic, samopostrežna trgovina in restavracija »Urška«, se članstvo v glavnem posveča povezovanju z Zavodom za statistiko SRS in obema šolama, posebno z osnovno šolo. Bivši borci in aktivisti so na šoli vselej zaželeni, da z živo besedo predstavijo šolski mladini razne oblike medvojne ilegalnega delovanja in oboroženega boja proti italijanskemu in nemškemu okupatorju ter domačim odpadnikom. Pohvalno je ravnanje šolske uprave, da uvršča ob proslavah in v šolske zgodovinske ure tiste borce in aktiviste, ki zmorejo lepo in ustrezno prikazati obseg in veličino osvobodilnega boja.

Poročilo dosedanjega predsednika Huga Skale dokazuje, da je v preteklem letu veliko članov odbora sodelovalo v predpripravah za postavitve spomenika ob novourejeni zelenici ob Prijateljevi ulici, posvečenega 97 padlim borcem, ustrelnim talcem in v italijanskih in nemških koncentracijskih taboriščih preminulim borcem in aktivistom, doma iz Prul. Spomenik je bil odkrit ob dnevu republike.

Članstvo je izrazilo pohvalo učiteljem osnovne šole Prule za njihovo sodelovanje z organizacijo ZB in še posebej Zavodu za statistiko, ki je nudil vso pomoč pri natisu brošure o padlih Prulčanih. Besedilo je sestavil Stane Svigelj.

Na skupščini so razpravljali o stanovanjskih problemih, čeprav so prebivalci ekonomsko najmočnejše slovenske občine. Del članstva stanuje v najstarejšem predelu mesta in v hišah, zgrajenih še v prejšnjem stoletju. Zaradi visoke starosti članstva (preko 200 je starih med 60 in 80 let) je imela socialno-zdravstvena komisija, ki jo vodi uspešno Anča Uršič-Ambrožič, obilo dela. Pri urejanju finančnih poslov sta bili prizadevni Cirila Ahačič in Marija Ryška.

Tudi ostale odborove komisije so bile uspešne in nakazale, kako koristno in potrebno je prizadevanje borcev pri reševanju življenjskih in družbenopolitičnih problemov. Kot marsikje želijo tudi borci na Prulah močnejše vključevanje mladih v KK SZDL, da bi prevzeli prenekatere naloge z ramen starejših občanov.

Ko sužna noč bila je najbolj črna
bili ste luč
bili ste živa zrna
v krvavi setvi za pravičen svet
iz vas svobode žlahtni žene cvet

I. Minatti

Skupščina, na kateri je delovanje odbora in vseh članov ocenil predstavnik občinskega odbora ZZB Center Janez Učakar za vzgledno, je izvolila novi odbor in delegate za občinsko skupščino ZB in druge delegate.

Franjo Fijavž

Koper – Več naročnikov na TV-15

Na občnem zboru osnovne organizacije ZB Škocjan-Salara pri Kopru so v razpravi med drugim kritično spregovorili tudi o vprašanju naročnikov na borčevsko glasilo TV-15. Ugotovili so, da je komaj polovica vseh članov te organizacije naročena nanjo. Tovariši iz upravnega odbora so članstvu priporočili, da bi se v čim večjem številu naročili na TV-15, saj je vsem živa vez s partizanskimi zgodovinskimi dogodki in nadaljevanje naših slavnih tradicij v zavesti konstruktivnega dela za našo domovino, za njen napredek in ugled v svetu. Več pristojnih članov organizacije se je nato prijavilo za nove naročnike tega priljubljenega glasila.

Angela Prijatelj

Maribor – Borci dajejo zgled

V petek, 29. I. 1982 so borci krajevnice organizacije Prežihov Voranc v Mariboru na svoji redni letni skupščini podali obračun svojega dela.

V obširnem in dobro pripravljenem poročilu je predsednik Franc Krebelj poudaril, da so bili borci krajevnice organizacije v preteklem obdobju aktivno vključeni v delo vseh družbenopolitičnih organizacij in v organizacije civilne zaštite. S svojim osebnim prizadevanjem dajejo zgled poštrevnosti in aktivnosti. Skrbeli so za razvijanje tradicij NOB in naše socialistične revolucije, sodelovali pri kreipitvi samoupravnega sistema in dali podporo stabilizacijskim ukrepom.

Kritično je bil ocenjen poskus nekaterih neodgovornih posameznikov za privatizacijo parcel v Bresternici. Če so med temi tudi člani ZZB, jih je treba enako ukoriti kakor druge, je v svoji razpravi poudaril tovariš Metod Gričar.

Mirko Žlender, član delegacije v zboru republik in pokrajin, je med drugim povedal, da se nahajajo ključni naše ekonomske stabilizacije v skupnih naporih vseh naših političnih in gospodarskih faktorjev. Če samo eden od teh odpove, bodo nastale resne težave.

Na koncu je bil sprejet program dela, izvoljeni so bili novi organi. Program dela sloni na večji skrbi za bolne tovariše, skrbi za primerne pogrebe umrlih članov ZZB, skrbi za zdravstveno zaščito in skrbi za prenašanje tradicij NOB na mlajše rodove ter na aktivnem in vsestranskem sodelovanju z vsemi družbenopolitičnimi organizacijami.

Med drugim je bil sprejet sklep, ki ga mora preučiti še predsedstvo, da delegat krajevnice organizacije predlaga na skupščini RO ZZB NOV, da se v letošnjem letu vsem članom ZZB v naši republici poviša članarina za dodatnih 50,00 din, in da se ta denar odvede namensko za finančno sanacijo našega borčevskega časopisa TV-15.

Mato Utovič

Lokavec – Živ prenos tradicij NOB

Krajevna organizacija Zveze borcev NOV Lokavec je imela že 31. januarja 1982 svojo letno skupščino. Predsednik Alojz Ferjančič je v imenu upravnega odbora poročal o enoletnem delovanju te organizacije. Poročali so tudi drugi predstavniki in tako prikazali uspešno dejavnost organizacije kot celote. Med številnimi uspešno opravljenimi akcijami sta bili najpomembnejši dve: postavitve pomenske plošče ob spomeniku 39 padlim borcem in žrtev okupatorja na Grajsku in odkritje spominske plošče pri Komparih na rojstni hiši padlega borca Emila Cernigoja.

Vse pomnike NOB v Lokavcu je prevzela v svoje varstvo mladinska organizacija. Mladina ne le da skrbi za pomnike, ampak tudi oživlja živ spomin na borce in druge žrte okupatorja z doživeti proslavami ob spominskih dnevih. Lokavska mladina z dejanji dokazuje, da ohranja pridobitve NOB in jih razvija dalje. Letos se je mladina obvezala, da bo zbrala spomine borcev in drugih ljudi in tako pripravila pregledno »Kroniko Lokavca«, kjer bo z dokumentacijo in izjavami razvidno vse delovanje domačinov med NOB.

Na skupščini so sprejeli sklep, da bodo v letošnjem letu postavili v avlo OŠ Lokavec še dve spominski plošči. Ena bo posvečena partizanski bolnišnici, ki je bila tu ob goriški fronti, druga pa bo tudi poznejšim rodovom govorila, da je tu delovala partizanska šola. Vzdali bodo ploščo z imeni učiteljev, ki so poučevali mladino med NOB. Vedeti moramo, da je bila tudi partizanska šola naša zmaga.

Organizacija ZB Lokavec lahko z veseljem in olajšanjem ugotovi, da je v celoti uspešna v akciji prenašanja tradicij NOB na mlade rodove.

Vida Blažkova

Ob dnevu inženirskih enot

Leta dela in naporov

Vsak rod naših oboroženih sil praznuje svoj praznik v spomin na neki dogodek med narodnoosvobodilno vojno, v katerem so bili v ospredju njegovi predhodniki. Tako tudi inženirske enote JLA praznujejo svoj praznik 7. marca, ko je leta 1943 prva pionirska četa zgradila zasilni most na Neretvi, po katerem so se ranjenci in borci umaknili na varno pred sovražnikom in domačimi izdajalci. Inženirci so prvič praznovali ta praznik leta 1977, saj je vrhovni poveljnik maršal Tito podpisal ukaz o obeleževanju tega datuma nekaj mesecev prej.

V devetintridesetih letih obstoja so inženirske enote veliko prispevale k hitrejšemu razvoju naše družbe. Zgradile so veliko objektov, ki so vojaškega in splošnega družbenega pomena. Samo v letu 1981 so opravile razna dela v vrednosti 1,7 milijarde dinarjev. Vse objekte so zgradile v nerazvitih krajih. Postavile so nekaj novih mostov, posodobile več kilometrov cest, postavile več kilometrov telefonske in električne napeljave, zabetonirale

le več vodnih zajetij in zgradile precej kilometrov vodovodnega omrežja. Naj pomenimo, da se vsi ti podatki

»V enoti je vsak četrti vojak član ZK, vsi pa so člani ZSM,« pravi Lazar Velkovič.

nanašajo na inženirske enote v ljubljanskem armadnem območju. Letos bodo nadaljevale s tem delom, prav tako pa se bodo vključile v gradnjo manjših hidrocentral.

Tako kot po vseh inženirskih enotah po naši širši in ožji domovini bodo slovesno obeležili svoj praznik tudi vojaki enote, ki ji poveljuje Lazar Velkovič. Ta je sestavni del enote, ki nadaljuje tradicije 11. slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade Miloša Zidanskega.

Vojaki Lazarja Velkoviča pričakujejo svoj praznik z odličnimi rezultati na področju strokovnega in idejnopolitičnega dela kot tudi v prostih dejavnostih. Zato vsi pričakujejo, da bodo letos najboljša inženirska enota v ljubljanskem armadnem območju. Njihova pričakovanja temeljijo predvsem na oceni, ki jim jo je dala generalna inšpekcija zveznega sekretariata za ljudsko obrambo. Prav tako pa so dobili tudi zelo dobre ocene od neposrednih poveljstev. O njihovi visoki strokovni usposobljenosti pa pričajo tudi nekateri podatki. Lani so v občini Slovenska Bistrica izkopali več kot šest kilometrov vodovodnih kanalov. Oddelek vojakov lahko v desetih do petnajstih minutah postavi deset metrov dolg

most z nosilnostjo šestdeset ton. Vsaka izmed njihovih postaj za prečiščevanje vode lahko prečisti do osem tisoč

Boris Zuliani: »Vojaki se radi vključujejo v delo sekcij.«

litrov zastrupljene vode, ki je lahko tudi radioaktivna. Ena sama njihova postaja lahko v izrednih razmerah preskrbuje z zdravim pitno vodo srednje veliko mesto.

Vse to pa ima za cilj najvišjo bojno pripravljenost. Inženirci pa po svoje skrbijo tudi

za strokovne kadre za gospodarstvo. Večina od njih je po odsluženem vojaškem roku strokovno usposobljena za upravljanje z najbolj zapletenimi gradbenimi stroji. Po gradbiščih širom Jugoslavije lahko srečate upravljalce gradbenih strojev, ki so se prav v JLA naučili tega dela. Lazar Velkovič pa s ponosom pove, da je večina opreme domače izdelave. Vse inženirske enote imajo s proizvajalci opreme tesne stike in jim redno dajejo svoja mnenja o strojih ter o možnih izboljšavah. Prav tako pa imajo tesne stike tudi z vsemi gradbenimi podjetji na njihovem območju. To je povsem razumljivo, saj bi v primeru vojne gradbena mehanizacija postala sestavni del inženirskih enot.

Vendar pa to niso edini stiki s terenom. Zelo dobro sodelujejo tudi s tehnično srednjo šolo in tovarno Primat. Kot pravi Boris Zuliani, je to sodelovanje vsakodnevno. Vojaki in mladina skupaj pripravljajo kulturne in zabavne prireditve in proslave. Prav tako razgibano pa je zabavno-kulturno življenje v

sami vojašnici. Boris, ki je kulturni animator, pravi, da gredo pri teh dejavnostih v množičnost. Precej prireditev pa je dopolnilo rednega pouka. To so predvsem kvizi, ki jih pripravljajo skoraj vsak teden, nanašajo pa se na zgodovino, samoupravljanje in strokovne predmete. Prizadevajo si tudi, da so v teh programih zastopani vsi narodi in narodnosti, ki so v njihovi enoti. Posebej dejavne pa so tri sekcije: pevski zbor, glasbeni ansambel in dramska sekcija. Veliko se ukvarjajo tudi s športom. Skupaj s tehnično šolo večkrat pripravijo turnirje v malom nogometu, košarki, rokometu, namiznem tenisu...

Ob koncu pa še povejmo, da enota Lazarja Velkoviča kljub temu da ima opravka z veliko mehanizacije in nevarnimi eksplozivi, že nekaj let ne pozna poškodb. Tudi ta podatek priča o strokovnem delu starešin in vojakov in da bodo po vsej verjetnosti zasluženo vnovič najboljša inženirska enota ljubljanskega armadnega območja.

Bojan Kuntarič

Trenutki z delavci organov za notranje zadeve

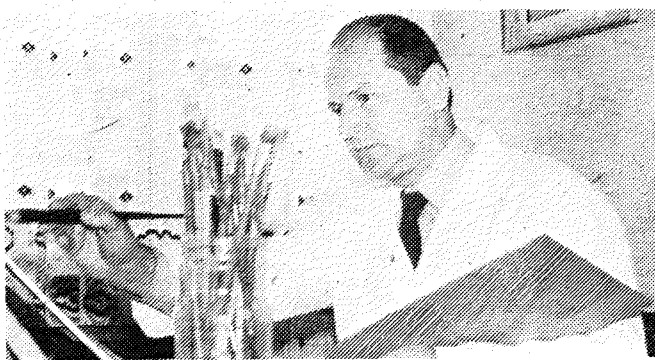
Čas si je treba vzeti

Ni naključje, da se je samorastniška kultura, še posebej slikarska dejavnost, tako razmahnila ne le v slovenskem prostoru, temveč širom po Jugoslaviji. Poleg mnogih imamo pred seboj tudi Andreja Militarova, ki se je v svojih slikarskih delih oprl na slovensko slikarsko preteklost. Zato je zanj značilna predvsem domača pokrajina in živalsko bitje, ki ga obkroža domača pokrajina. Tako je označil delo slikarja-samorastnika Andreja Militarova Anton Singulin.

Umetnost mu je v krvi

Andrej Militarov sam pravi, da se je že rodil v takšni družini, da je moral začeti slikati. Mati je bila učiteljica in velika ljubiteljica umetnosti. Že v osnovni šoli je najraje risal. Njegov prvi usmerjevalec je bila mama. Pogostokrat ji svojih risb ni niti pokazal, da mu ni bilo treba poslušati kritik in nasvetov. Ko je nekoliko odrasel, se je začel zanimati tudi za nekatere druge stvari, orodna telovadba ter glasba sta začeli počasi izrivati risanje. Zdaj pravi, da je to povsem nekaj naravnega in da se rad spomni dni, ki jih je preživel med telovadci. Vse pogostejše pa ga na te dni opozarjajo tudi bolečine v hrbtenici in sklepkih. Po osnovni šoli je odšel na učiteljske, ki ga je uspešno končal in začel poučevati. Še vedno pa je po malem slikal. Postal je lovec in ob vsakem odhodu v revir je imel v glavi več prizorov, za katere je menil, da jih mora naslikati. Zato je vedno več časa preživel ob malanju, kot sam pravi. Med njegovimi lovskimi tovariši je bilo tudi več delav-

cev organov za notranje zadeve. Večkrat so se pogovarjali o njihovem delu in spraševali Andreja, zakaj ne gre še on v milico. Po desetih

»Pogosto me prijatelji in znanci sprašujejo, kje najdem čas za slikanje. Preprosto si ga vzamem,« pravi Andrej Militarov.

letih učiteljstva se je odločil.

V milici

Njegovo prvo delovno mesto v organih za notranje zadeve je bilo mesto vzgojitelja v kadetski šoli za miličnike v Tacnu. Štiri leta je bil tam kot vzgojitelj in učitelj taktike. Dobro se je počutil med mladimi fanti iz vse Slovenije. Njegovo slikarstvo mu je pomagalo, da se je še bolj približal in pridobil zaupanje bodočih miličnikov. Na njegovo pobudo so ustanovili likovni krožek, bil pa je tudi mentor glasbenega krožka. V likovnem krožku je bilo dvajset fantov, ki so se z vsem srcem posvetili slikanju. Ob koncu šolskega leta so pripravili razstave in slike potem podarili šoli za okrasitev prostorov. Z veseljem pove, da nekateri člani nje-

govega krožka še danes slikajo.

Dobro se je počutil v Tacnu, vendar pa ga je glodala misel, da mu bo zdaj zdaj

kdo očital, da nima nobene šole organov za notranje zadeve. Vpisal se je na višjo šolo organov za notranje zadeve in jo leta 1979 uspešno končal. Po diplomi je odšel tudi na novo delovno mesto, in sicer v zaščitno enoto milice, kjer je še danes. Odkar je v milici, se je tudi bolj posvetil slikanju in vsak prosti trenutek izkoristi za delo. V dobrih treh letih je naslikal več kot sedemdeset slik, predvsem s krajinskimi in lovskimi motivi. Naredil pa je tudi že nekaj portretov.

Samostojne razstave

Prekretnica v slikarskem delu Andreja Militarova pa je gotovo leto 1981. Lani je začel po dolgotrajnem naganjanju Antona Singulina in drugih prijateljev in znancev samostojno razstavljati. Imel je tri razstave. Prvo je

postavil v rodni Pirnici, drugo v Sentvidu pri Ljubljani in tretjo v šoli za miličnike v Kotnikovi v Ljubljani. Tudi letos namerava razstavljati. Ena razstava bo v domu JLA na Vrhniki, druga pa ob 13. maju, prazniku organov za notranje zadeve, v izobraževalnem centru ONZ v Tacnu.

Ob teh razstavah pa raste v njem tudi nemir. Vprašanja se postavljajo kar sama. Ali so razmerja na sliki dobra? Ali bi lahko še kaj slike dodal? So barve pravilne, niso v naravi nekoliko drugačne...? Andrej sam pravi, da mu pri tem veliko pomaga Anton Singulin, vendar pa pri njem pogreša kritičnosti. Boji se, da mu noče povedati resnice in tako ubiti volje do slikanja. Nasprotno pa Andrejev sosed Saša Poljšak, sicer poklicni fotograf, dokaj kritično oceni vsako njegovo sliko. Andrej je tega zelo vesel. Tudi sam poskuša poglobiti svoje teoretično znanje o slikarstvu. Želel se je vključiti v klub likovnih samorastnikov, vendar pa zaradi njegovega delovnega časa to ni mogoče, ker imajo člani večkrat tedensko obvezna predavanja in vaje. Sam pravi, da rabi več strokovne pomoči. Prav tako pa bi se želel kot lovec in slikar vključiti v klub Diana pri Lovski zvezi Slovenije, v katerega so včlanjeni slikarji, kiparji in umetniški fotografilovci.

Sam sebi pa si je zastavil nalogo, da v prihodnje postavi razstavo slik z vsemi živalmi, ki živijo na območju Slovenije. Zaveda se, da je to velika naloga, vendar pa upa, da jo bo uspešno opravil.

B. K.

S posveta o usmerjanju mladih v vojaške in obrambne poklice

Strateško vprašanje

Konec prejšnjega tedna je bilo v Ljubljani posvetovanje o usmerjanju mladih v vojaške in obrambne poklice, ki ga je pripravil koordinacijski odbor za te dejavnosti pri republiški konferenci socialistične zveze. Udeležili so se ga predsedniki koordinacijskih odborov in komisij pri občinskih, mestnih in obalnih konferenci SZDL.

Ze vrsto let ugotavljamo, da slovenski starešinski kader v oboroženih silah ni zastopan v ustreznem razmerju glede na število prebivalstva naše republike v prebivalstvu SFRJ. V zadnjih nekaj letih pa smo pričeli nadaljnemu upadanju zanimanja Slovencev za vojaške poklice. Prav tako je tudi zaskrbljujoč osip med šolanjem, ki je skoraj petdeset odstoten.

predvsem starši bolje spoznali vojaške poklice. V teh dejavnostih pa bi morali uporabljati bolj sodobna sredstva. V občinskih odborih in komisijah pogrešajo predvsem filme s prikazi življenja in dela v vojaških šolah in vojašnicah. Prav tako bi se morali v te dejavnosti bolj vključiti starešine JLA in TO, ki bi najbolj prikazale mladim svoj poklic.

Opozorili so tudi na velik razkorak zanimanja za vojaške poklice. Medtem ko je preveč kandidatov za letalske in mornariške šole, pa je zelo malo kandidatov za šole kopenske vojske. Majhen pa je tudi odziv za vpis na vojaške akademije, v katere se lahko vpišejo gojenci, ki so končali štiriletno šolo usmerjenega izobraževanja. Udele-

Razpis za vpis na srednje vojaške šole je podaljšan do konca aprila letos. Učenci srednjega usmerjenega izobraževanja, ki bi želeli nadaljevati šolanje na vojaških akademijah, pa lahko zaprosijo za štipendije pri republiškem sekretariatu za ljudsko obrambo skozi vse leto.

V razpravi so poudarili, da smo premalo storili za usmeritev mladih na vojaške šole. Morebitni kandidati za vpis na vojaške šole, predvsem pa njihovi starši, ne poznajo dovolj teh poklicev in zato neradi pristanejo na vpis otrok na te šole. Zato moramo več storiti, da bi otroci in

ženci so tudi opozorili na študij SLO in DS na Fakulteti za sociologijo, politologijo in novinarstvo, kamor bi se moralo vpisati več kandidatov. Ta študij je še posebej zanimiv, ker se lahko vpišejo tudi ženske.

B. K.

Ob »Nürnberškem dnevniku« Gustava M. Gilberta

Dodatno razgaljenje »veličin«

Štiri desetletja pozneje res ni potrebno ponavljati: zgodovina jih je že zdavnaj razgalila – njih, ki so izumili »tretji reich« ter skovali najstrašnejšo zaroto zoper človeštvo, kar jih beležijo tisočletja zemeljske zgodovine. Hitler in njegovi pribojniki ostajajo v zgodovini zapisani kot zločinci, ki so brezdušno prekršili vse norme individualnega in kolektivnega dostojanstva človeškega rodu in skupnosti narodov.

Med tisočermi dejstvi, ki razkrivajo in utemeljujejo to spoznanje, je temeljnega pomena gradivo, nastalo v zvezi z Nürnberškim procesom zoper vodilno garnituro nemških vojnih zločincev, s tem pa tudi zoper vse poglavitne krivce za drugo svetovno vojno, to najbolj črno brezno v novodobni zgodovini.

Vendar dokumenti, ki so jih zbrali, obdelali in skomentirali sodniki, zgodovinarji-raziskovalci in vsi drugi kvalificirani »kronisti« zločina, ki ga je nad čoveštvom zagrešil nacionalsocialistični fašizem, o notranji (psihični in moralni) fiziologiji vodilnih nosilcev še zdaleč niso povedali vsega. Izredno pomemben delež je k tem njihovim »portretom« dodal ameriški psiholog dr. Gustave M. Gilbert, ki je bil imenovan za sodnega psihologa na procesu zoper poglavitne nacistične vojne zločince v Nürnbergu, kjer je s triindvajseterico obtoženih ter z vrsto njihovih prič, prav tako vojnih zločincev, v neposrednem vsakodnevnem kontaktu prebil dolgih dvanajst mesecev vse od oktobra 1945 do oktobra 1946 (ko je bil proces pripeljan h koncu in sodbe izvršene). Z vsakomer od njih se je dan za dnem pogovarjal v odmorih med razpravami in ob večerih, ko jih je obiskoval v njihovih celicah ter poslušal (in si takoj nato zapisoval) njihove komentarje o vsem, kar je bilo – ali tudi ne – izrečeno v sodni dvorani. Beležil je njihova razmišljanja, njihove reminiscence, njihove raznolike in nemalokrat prekopicejoče se psihične reakcije, njihove izgovore in ugovore, njihova medsebojna obtoževanja, nič koliko poskusov opravičevanja in le redkokdaj tudi kakšno zares pošteno, možato priznanje za stor-

jeni zgodovinski zločin. Iz teh njegovih zapisov je nastala obsežna knjiga s preprostim naslovom »nürnberški dnevnik« (natisnjena prvič leta 1947 – Slovenci smo jo dobili šele zdaj, in sicer v prevodu Branka Avsenaka po zaslugi Pomurske založbe), toda z domala nepregledno množino psiholoških informacij o pogledih in ravnanjih zaprtih kolovodij reicha, ki je bil – z njimi vred – še dve leti poprej, tja do stalingrajskega poraza v letu triinštiridesetem, videti mogoten in nepremagljiv in ne nazadnje tudi monoliten. Šele dokončni vojni poraz, dognanja procesa in ne nazadnje tudi dognanja psihologa, čigar knjigo imamo priložnost prebrati, dokazujejo, kako človeško in moralno trhli so bili ti »stebri« reichovskega imperija, koliko bednih človeških kreatur si je nadelo videz superiornih avtoritet, kajti bili so, skoraj brez izjeme, poniglavi izpričniki, lažnivci, oportunisti, sprenevedači, z eno besedo: človeški bedniki... Take – duševno in duhovno razgaljene – nam je predstavil njihov sodni psiholog, čigar odnos do njih in njihove zgodovinske pozicije (ter do njihove udeležbe v »Hitlerjevi in Himmlerjevi akciji«) je sicer povsem nedvoumen, dasi nikakor ne pristranski ali tendenciozen; kar nam je prebrati, je objektivno poročilo o njegovih opažanjih in neskončnih pogovorih – so natančne informacije o človeški bedi, ki se je polastila oblasti ter sklenila z ognjem in mečem pokončati svet, ki ga je en bloc proglasila za »zlo, vredno iztrebljenja ali popolnega podjarmljenja.«

Pri vsem tem pa nam da »Nürnberški dnevnik« misliti tudi marsikaj, kar presega njegove lastne okvire: ob mnogih zgodovinsko-analičnih studijah in biografskih popisih velikih zgodovinskih »person« nas karseda zgovorno opozori na dvomljivo vrednost vsakršne samozvane ali vsiljene avtoritete. Slepá vera v avtoritete sicer ni značilnost naših dni, ni pa odveč, če smo pred nevarnostjo te vrste zavarovani z »obrambnimi mehanizmi«, kakršnih je na pretek v Gilbertovi knjigi, ki se ubada z bedo veličin, snetih s piedestalov zgodovine.

Viktor Konjar

40-letnica Fočanskih predpisov

Februarski odmevi

Pred dnevi so slovenski računovodski in finančni delavci proslavili svoje »februarske dneve« – v znamenju spomina na začetke enotnega knjigovodstva, kot je bilo zamišljeno v enem izmed poglavij Fočanskih predpisov, ki jih je v začetku leta 1942 izdal vrhovni štab narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije, zapisal pa jih je v sodelovanju s strokovnjaki (tudi z računovodskimi in finančnimi) pokojni Moša Pijade. Hkrati s proslavo so odprli razstavo o razvoju računovodstva in financ med narodnoosvobodilnim bojem ter podelili zlate značke Zveze aracunovodskih in finančnih delavcev Jugoslavije dr. Marjanu Breclju, Edu Klanšku in Lojzetu Kersniču.

Fočanski predpisi so »uzakonili« naloge in organizacijo narodnoosvobodilnih odborov; njihovo »računovodsko poglavje« pa je obravnavalo finančno poslovanje narodnoosvobodilnih odborov na osvobojenem in neosvobojenem ozemlju. Šlo je torej za začetke enotnega računovodstva, ki je v veljavi še zdaj. Do zakonskega oblikovanja enotnih evidenc o knjigovodskem in računovodskem spremljanju vseh finančnih transakcij takratnih narodnoosvobodilnih odborov ter kasneje podjetij in ustanov pa je prišlo 1. februarja 1945, ko je predsedstvo sprejelo odlok o enotnem računovodstvu v Demokratski federativni Jugoslaviji. Ta dan je konferenca Zveze računovodskih in finančnih delavcev leta 1977 ob 20-letnici svoje organizacije proglasila za praznik vseh delavcev v računovodstvih organizacij združenega dela in drugih organizacij, za delavce v bankah, zavarovalnicah, v službah družbenega knjigovodstva, v carinskih službah ter v upravnih organih za finance.

Vodenje knjigovodstva ni administrativna muha, temveč z ustavo zapovedan sestavi del družbenega sistema informiranja, ki je tudi pogoj za spremljanje gibanja gospodarstva, predvsem kot informacija za delavce v združenem delu, da lahko na podlagi občasnih in letnih bilanc uspeha in stanja samoupravno odločajo o delitvi dohodka in o delovnih programih naslednjih obdobj.

Za denarništvo, še posebej za knjigovodstvo Slovenije, pa je poleg februarske obletnice pomemben tudi spomin na 8. oktober leta 1943, ko je izvršni odbor OF slovenskega naroda razpisal za potrebe narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov ter osvobojenega ozemlja posojilo narodne osvoboditve v višini 50 milijonov takratnih lir.

Računovodski in finančni delavci si prizadevajo, da bi s svojimi pravočasnimi poslovnimi, dohodkovnimi in drugimi informacijami kar najbolj podprli naša skupna prizadevanja za stabilizacijo in učvrstitev kupne moči dinarja tako pri nas kot zunaj naših meja.

★

Srečanje protifašističnih borcev treh dežel na Bazovici

Pred nekaj dnevi je bil v Ljubljani sestanek pripravljalnega odbora za srečanje protifašističnih borcev treh dežel – Trsta, Furlanije-Juljske Krajine, Koroške in Slovenije na Bazovici pri Trstu. Sestanek je organizirala pokrajinska organizacija VZPI-AMPI Trst. Tovariš Dušan Košuta, predstavnik pokrajinskega odbora VZPI-AMPI Trst, in tovariš Bogo Gorjan, predstavnik GOZZB NOV SRS, sta navzočim (povabljeni so bile delegacije Koroškega partizanskega pevskega zbora iz Celovca, Tržaškega partizanskega pevskega zbora iz Trsta in Partizanskega pevskega zbora iz Ljubljane) zelo podrobno razgnala namen tega velikega srečanja, ki bi se začelo že v petek, 2. julija, in končalo v nedeljo 4. julija, na dan borca z velikim mitingom in kulturnim programom.

V petek, 2. julija, bodo organizirane razne razstave umetniških stvaritev, dokumentov in fotografij iz zgodovine NOB in drugih dosežkov v protifašističnem boju. V soboto, 3. julija, bodo razna športna srečanja, zvečer pa samostojni koncertni nastopi Koroškega partizanskega pevskega zbora in Partizanskega pevskega zbora iz Ljubljane. Po sedanjem predlogu bi bila koncerta na področju Pokrajinske organizacije VZPI-AMPI Furlanija-Juljska krajina v Udinu in Paradenonu. V nedeljo, 4. julija, pa bi na zaključni prireditvi sodelovali poleg govornikov, recitatorjev še trije partizanski pevski zbori: PPZ iz Ljubljane, TPPZ iz Trsta KPPZ iz Celovca in en italijanski partizanski pevski zbor ter godba na pihala.

Predstavniki tržaškega pokrajinskega odbora VZPI-AMPI so začeli z delom in zahtevno akcijo za srečanje protifašistov. Predstavniki pevskih zborov so že potrdili svojo udeležbo. Upamo, da bodo prizadevnim organizatorjem pomagale še druge organizacije tako v moralnem kakor tudi v materialnem pogledu, da bi srečanje uspelo.

-ce-

Tiskovna konferenca o »Sporih in spopadih« I. Krefta

V prostorih Društva slovenskih pisateljev v Ljubljani je bila tiskovna konferenca in srečanje z avtorjem »Sporov in spopadov«, ki jih je izdala v letu 1981 mariborska založba »Obzorja«. Poleg predstavnikov založnice in avtorja se je konference udeležilo okoli 50 oseb, književnikov, zgodovinarjev, aktivnih borcev revolucionarnega gibanja pred NOB ter poročevalcev za sredstva obveščanja. Po uvodnih avtorjevih dopolnilih k vsebini »Sporov in spopadov« ter sporočilu o odmevih nanje tudi že izven meja SR Slovenije, zlasti v Zagrebu in Beogradu, se je razvila sproščena razprava, ki je avtorju Ivanu Kreftu priznala iskrenost, vznemirljivost, kritičnost in samokritičnost pri sestavljanju knjižne upodobitve viharnega obdobja med obema vojnama, še posebej zadnjih let pred NOB. Kreftovi »Spori in spopadi« niso zgolj pričevanje nemirnega ljudskega agitatorja in revolucionarja, čigar glas je segel do Berlina, Dresdene, Pariza in Madrida (španski borec!), marveč tudi vsega upoštevanja vreden prispevek h kritičnemu znanstvenemu raziskovanju revolucionarnega delavskega gibanja na Slovenskem.

Jaka Slokan

Piše Jaka Slokan

Listi za slovenski zbornik

Naš stalni sodelavec-recenzent Jaka Slokan nam je poslal daljši zapis o »Notranjskih listih II«, zborniku, ki ga ocenjuje kot »izjemno dobrega« in kot »priložnost, kakršne – tako pravi sam – ne smem izpustiti iz rok.« In še dodaja: »Zame je redek primer, da pišem iz »polnega«. Zapis se mu je tako čez mero razrasel, pa nam ne preostane drugega, kot da ga v obliki podlistka objavimo v nekaj nadaljevanjih.

Če kdaj, sem se pri dogovarjanju z uredništvom glede obsega in roka knjižne ocene prenačil, ko je šlo za »Notranjske liste II«, prispele iz Cerknice z letnico 1981. Kakorkoli že, »Notranjski listi II« so me – preobremenili. Dogovorjeni rok izročitve ocene je že zdavnaj mimo in moji zapiski že daleč presega go razpoložljivi prostor v tedniku TV-15.

Med stoterimi slovenskimi »zborniki« po narodnoosvobodilnem boju sodijo »Notranjski listi II« v sam vrh. Odlikujejo jih estetsko domišljena zunanost, pretehtan izbor prispevkov (v danem primeru osredotočenih okoli »štiridesete obletnice vstaje slovenskega naroda«) in ne nazadnje visoka strokovna razvedrina večine razprav o tematiki narodnoosvobodilnega boja na Notranjskem.

Kaj naj bi bili »zborniki o narodnoosvobodilnem boju na Slovenskem« in kako je glede tega z Notranjsko?

Po Leksikonu Cankarjeve založbe, Ljubljana 1973, je Notranjska »pokrajina v jugozahodni Sloveniji, del stare Kranjske«, ki je je »s pro-

padom Avstrije 1918 kot posebne upravno-politične enote konec«. To je zgodovinsko dejstvo, vendar v zavesti nas vseh živita Kranjska in Notranjska v njej še naprej in bosta (kot druge nekdane slovenske pokrajine in »dežele«) tako bržčas označevani še v daljni prihodnosti. Zemljepisno natančneje sodijo (po Leksikonu CZ) k Notranjski »Bloškora-kitniška planota, Logaško podolje, Žirovski hribi, Loška dolina, Cerkniško polje, Planinsko polje, planota Javorniki, Nanos in Hrušica ter Spodnja in Zgornja Pivka«. Zakaj navajam te zgodovinske in zemljepisne drobce? Slutim, da urejevalci niso enoglasni, kar zadeva naslov zbornika, kajti že v prvem primeru (»Notranjski listi I«, Stari trg pri Ložu, 1977) sem zasledil oznaki »Cerkniški listi« in »Loški listi« – pa ne bo nič čudnega, če bomo kdaj brali še žirovske, snežniške, cerkniške, bloške, rakovške in pod. liste ali zbornike. Pravim, da je tako edino prav, kajti razumen izdajatelj že z naslovom vskoči v čas, v katerem je ta ali oni kraj (oziroma pokrajina) naj-

bolj aktualen!

Da pa gre ves čas za zvrst »zbornika«, ni nobenega dvoma. V uvodni besedi k »Notranjskim listom I« iz leta 1977 pravi Janez Šumrada med drugim tudi tole:

«... Borci za svobodo in socializem so sklenili v letu 1944 na osvobojenem ozemlju Loške doline pripraviti in poslati med branja željne ljudi zbornik o domačih kraji... Žal knjiga ni izšla, čeprav so menda rokopisi zanj že shranjeni... Ostali so dragocen dokument časa, v katerem so nastali...»

Kasneje so Notranjci še dvakrat poskusili srečo s »knjigo spominov udeležencev revolucije v predvojnem delovanju, pripravah na vstajo in poteku bojev za svobodo«, vendar brez uspeha. Vendar zamisel o »zborniku« ni zamrla. Šele ko so poskusili četrtič, jim je uspelo, in sicer potem, ko so »postavili zbornik na povsem drugačne osnove.« Na kakšne? Oprijeli so se metod, kot jih uporablja znanost, vendar (po Janezu Šumradi) s pridržkom, da »je treba tako imenovano visoko znanost približati vsakemu bralcu, intelektualcu ali ne, v kar se da razumljivem jeziku. Plod tega četrtega poskusa so bili v letu 1977 – »Notranjski listi I«.

Vprašanje je potemtakem takole: ali so »Notranjski li-

sti II«, izdani 1981 v Cerknici, nadaljevanje že med narodnoosvobodilnim bojem leta 1944 spočetih snovanj?

Odgovor pravi: da! In to je tudi prva med bistvenimi značilnostmi, ki pa jo pri večini slovenskih zbornikov s tematiko narodnoosvobodilnega boja pogrešamo.

Nepretrgana zveza s hoteli NOB, zbiranje spominov s skrbnim očiščevanjem zmot in nejasnosti (brez katerih spomini sploh ne bi bili spomini) ter odločitve za natis samostojne edicije v času, ko Notranjska ni neka vase zaprta in geografsko strogo določljiva »regija«, temveč neločljiv del slovenskega etnične območja – vse to so odlike, ki jih ni mogoče prezreti!

Skratka: »Notranjski listi I« (1977) in »Notranjski listi II« (1981) skušajo prispevati svoj delež k tako zelo pričakovanemu Slovenskemu zborniku, ki bo spregovoril o »včeraj«, »danes« in »jutri« slovenskega naroda tako, kot se je ta narod sam odločil med narodnoosvobodilnim bojem v letih 1941–1945. Določa utemeljen je torej podnaslov »Notranjskih listov II«, ki se glasi: »Ob štirideseti obletnici vstaje slovenskega naroda.« Enako utemeljena pa je seveda tudi uvrstitev zadevnih prispevkov na čelo zbornika.

(Nadaljevanje prihodnjic)

Nova knjiga

Albert Klun: Brigada bratstva in enotnosti

Ob zlomu fašistične Italije so bile zavezniške sile že v Italiji in so potiskale sovražnika proti srednji Italiji. V osvobojenem Bariju je začela poslovati misija NOV. Odprle so se kaznišnice in taborišča, v katerih so trpeli naši ljudje. Iz razpadle italijanske vojske je prišlo zelo veliko število naših primorskih Slovencev, istrskih in kvarnerskih Hrvatov ter Dalmatincev. Zeleli so se vključiti v NOV Jugoslavije. Misija le-te v Bariju je v organizacijskem pogledu storila vse potrebno. Napotili so se v taborišče Gravina, kjer so se potem z zvezniško pomočjo formirali v močne bojne sile in se preko otoka Visa vključevali v NOV Jugoslavije. Na ta način je bilo vključeno v NOB več kot 35.000 dobro opremljenih, oboroženih in izurjenih borcev. Ustanovljeno je bilo 5 pethotnih brigad, nadomestne brigade za ustanovljene enote, 2 tankovski brigadi, 14 artilerijskih divizij z nad 50 baterija-

mi, 1 artilerijska brigada, 1 letalski polk s tremi eskadriljami, samostojni bataljon (padalski, pehotni, sanitetni). V vojno mornarico se je vključilo več kot 800 borcev. Velika večina teh so bili naši primorski Slovenci, Hrvati iz Istre ter Kvarnerskih otokov pa še precejšnje število Črnogorcev. Tako so bile to v pravem pomenu besede bojne enote bratstva in enotnosti in takšen naziv je prejela tudi tretja pehotna prekomorska brigada.

Naš primorski rojak, artilerijski polkovnik v pokoju, raziskovalec in zgodovinar, Albert Klun je ves svoj literarni opus posvetil raziskavam omenjenega procesa, ki se je odvijal po kapitulaciji Italije v južni Italiji, predvsem v Gravini. In ne samo to; s svojimi raziskavami je želel izslediti nešteta pota iz krajev, od koder so borci prišli. Spremljal je bojno pot vseh ustanovljenih prekomorskih enot, ki so posegle v boj 1944. leta, nekatere pa že

ob koncu 1943 leta. Tovariš Klun je zbiral imena padlih borcev, fotografije in drug dokumentarni material in tako so njegova literarna dela dobro dokumentarno osnovana. Pomembno je, da je on sam, kot mlad primorski fant, vse to osebno doživel in šel skozi vse boje od mostarske operacije pa vse do Slovenskega Primorja, in sicer kot borec 3. prekomorske udarne pehotne brigade.

Nazadnje je tovariš Albert Klun presenetil javnost z obsežnim dokumentarnim delom »Brigada bratstva in enotnosti«, v založbi Partizanske knjige. Knjiga nosi podnaslov »Nastanek, razvoj in bojna pot 3. prekomorske udarne brigade.« S svojimi 1102 stranmi je najobsežnejša monografija neke enote NOVJ. Je že res, da je avtor pred časom o tej bojni enoti že pisal. V štirih letih trdega dela pa mu je uspelo zbrati še toliko neobjavljenega zgodovinskega materiala, da se je pokazala potreba napisati

nove, kompletno dokumentarno knjigo o tej pomembni bojni enoti. Skozi to brigado je šlo 4300 borcev, v veliki večini Slovencev. V številnih bojih od Mostarja do Slovenskega Primorja je na 6100 kilometrov dolgi bojni poti po Italiji in Jugoslaviji z 858 padlimi in 1461 ranjenimi borci plačala izredno visok krvni davek za osvoboditev naše domovine.

Dogodki so opisani kratko, a zelo plastično. Odlično izdelane skice in številne slike popestrijo tekst in marsikaj obrazložijo. Vseč mi je, ker je avtor razdelil tekst na krajše epizode posameznih bojev, pohodov in situacij in tudi to, da v opisih sodelujejo tudi borci s svojimi izjavami. Prav zaradi tega branje ni monotono, pač pa dogodki živo stopajo v ospredje, medtem ko dokumentarnost knjige ostaja na nivoju. Prav to pa je bistven prispevek k pisanju zgodovine tedanje herojske dobe naših narodov.

Franc Potočnik

Preživeli taboriščniki Jasenovca, Stare Gradiške in Lepoglave ter drugih taborišč v Srbiji in na Hrvaškem ter Bosni, oglasite se!

Vabimo vse izseljence, ki so bili izgnani iz Stajerske in Gorenjske, ki so ju okupirali leta 1941 Nemci, da se nam oglasijo, če so bili zaradi sodelovanja z NOB zaprti in poslani v katero izmed imenovanih in drugih taborišč.

Malo nas je, ki smo preživeli strahote teh zloglasnih taborišč. Zato bi radi še pravočasno zbrali čim več podatkov o tistih Slovincih, ki so šli urno skozi te velike preizkušnje. Odboru je uspelo dosedaj zbrati podatke za dvajset preživelih taboriščnikov in za nekaj več kot dvesto pobitih ali umrlih v imenovanih taboriščih. Na splošno pa je znano, da je število vseh žrtev mnogo večje. Po ustnih virih je šlo samo skozi Jasenovac več kot tisoč Slovencev. Letos imamo namen organizirati za Slovenijo prvo srečanje vseh preživelih iz omenjenih taborišč v muzeju izgnancev v Brestanici. Takrat bomo izvolili skupščinski odbor, ki bo nadaljeval delo dosedanjega iniciativnega odbora.

Zato vabimo vse, ki se še niso prijavili našemu odboru, da to storijo čimprej. Razen o preživelih, prosimo, da nam sporočite podatke tudi o pogrešanih, pobitih ali pomrlih v teh taboriščih. Podatke naj pošljejo starši, otroci ali drugi sorodniki in znanci. V primerih, kjer ni več nobenih sorodnikov, prosimo, da naj to odgovorno delo opravijo organizacije ZZB NOV v kraju.

Podatke pošljite na naslov: Jernej Borovnik, tajnik iniciat. odbora, Cesta M. Zidanska št. 1, Šentjur pri Celju.

Učenci osnovnih šol o Kokrškem odredu

Negovanju in nadaljevanju tradicij NOB in Kokrškega odreda se pridružujejo tudi učenci devetih osnovnih šol Dupelj, Kokrice, Nakla, Tržiča, Križ, šole Simona Jenka in Franceta Prešerna, ki so poslali spise in likovne prispevke na temo »S smučmi po poteh Kokrškega odreda.« Komisija, ki je pregledala in ocenila prispela dela učencev, je nagradila 13 avtorjev, njihova dela pa so tudi razstavljena. Natečaja pa so se udeležili tudi predšolski otroci. Nagrade najboljšim so podelili predstavniki DPO in borčevske organizacije, med njimi tudi Franc Stefe-Miško, ki je podelil knjižne nagrade učencem višjih razredov.

Prireditve »Po poteh Kokrškega odreda« se je pričela v nedeljo že zgodaj dopoldne s sprejemanjem prijave tekmovalcev in sprejemom gostov, borcev Kokrškega odreda in članov častnega odbora v šoli v Dupljah. Sledil je pozdrav predsednika častnega odbora, poklonitev spominu padlim borcem Kokrškega odreda in odhod pionirjev z venci k spomeniku NOB. Ob 9.30 uri pa je že bil štart na 30, 15 ter 7 kilometrov dolgi progi. Tekmovanja so se udeležili tudi vojaki, teritorialci in miličniki.

Na sliki: Franc Stefe-Miško podeljuje knjižne nagrade najboljšim učencem za spise in likovna dela na temo »S smučmi po poteh Kokrškega odreda.«

V središču dogajanja

Na letni konferenci, bila je zadnja februarso soboto, so v Ljubljani delegati borcev 13. proletarske brigade Rade Končar izvolili nov petčlanski pododbor in osem poverjenikov, ki bodo naslednji dve leti širom Slovenije združevali in usmerjali delovanje borcev te brigade. Novi pododbor sestavljajo: Nikola Frković – predsednik, Miljenko Laco – sekretar, Milan Kojc, Božidar Jevremović in Ivan Škreblin kot člani. Poverjeniki regij, kjer živi več borcev te brigade pa so: na obalnem pasu Josip Dumić, na goriško-tolminskem Izidor Čebren, na sežanskem in Krasu Angel Zeleznik, na postojnskem Valent Kogovšek, na metliško-črnomeljskem Ivan Jaklič, na novomeškem Željko Ger-

bec in na mariborskem Boris Družina.

Izvoljeni tovariši bodo nenehna povezava borcev s pododborom v Ljubljani in z domicilnim odborom v Zagrebu. Na omenjenih območjih danes živi čez 450 borcev, od katerih je velika večina konec 1943. leta prišla iz Italije (kot bivši interniranci v Dalmacijo in potem v Bosno. Okoli 400 tako imenovanih prekomorcev je prišlo in okrepilo vrste brigade Rade Končar, v katerih so potem še leto in pol pogumno in požrtvovalno izpovedovali svoj patriotični in proletarski duh. Za cilje NOB na bojiščih v Bosni, Sandžaku, Srbiji, Beogradu, na sremski fronti, ob osvoboditvi Zagreba, za končno osvoboditev Jugoslavije je vsak šesti pre-

komorec dal svoje življenje med 2284 padlimi borci te slavne brigade, v kateri se je od njenega formiranja novembra 1942. leta do konca vojne zvrstilo blizu osem tisoč borcev.

Povsem utemeljena je trditev in zaključek udeležencev te konference, da je velika večina živčnih borcev – 13. proletarske brigade na Slovenskem zelo družbenopolitično aktivna. Dosledni so v prizadevanju za negovanje tradicij NOB, poglobljanje bratstva in enotnosti in samoupravnih socialističnih izgradnje naše dežele. Saj so skoraj vsi, čeprav se je njihova življenjska doba približala šestdesetim letom življenja, zelo angažirani aktivisti v raznih organih, forumih in organizacijah družbenega in

političnega življenja.

Konferenca je veliko poučarila dala akciji vseh borcev, posebej pa poverjenikom, da bi čimprej evidentirali slehernega borca te brigade. Pred letošnjo jubilarno proslavo 40. obletnice, ki bo v začetku novembra v Zagrebu, bo kot priloga monografiji brigade publiciran tudi seznam vseh njenih borcev. Evidentiranje je oteženo, ker je bil del evidence uničen v času šeste sovražnikove ofenzive v Bosni. Manjkajoče podatke danes lahko dajo le borci te brigade, v kateri je poleg Jugoslovancev bilo tudi čez 70 borcev iz devetih evropskih dežel. Toda s skupnimi prizadevanji, trdijo udeleženci konference, bo tudi to dosledno in pravočasno izvršeno. **Ivan Škreblin**

Rada bi jih srečala

Na fotografiji smo bolničarke oz. medicinske sestre Sanitetno medicinskega bataljona XIV. ud. divizije: Hela, Mira, Pepca, Sonja, Zorka, Nada in druge, vseh se več ne spominjam.

Fotografija je nastala po osvoboditvi jeseni leta 1945 v Petrovaradinu na dvorišču vojne bolnišnice, kjer so se zdravili borci XIV. ud. divizije, potem ko je bila partizanska bolnišnica v Velikovcu na Koroškem ukinjena.

Ko je bila maja 1945 večina tovariš iz NOV demobilizirana, smo bile mlajše bataljonske bolničarke Serčerjeve, Tomšičeve in Bracičeve brigade vpoklicane, da se naprej ostanemo v JA. Bile smo poslani v Vojvodino, prav v to bolnišnico v sestavi Medicinske sanitetne bataljona navedene divizije. Skupaj smo ostale do novembra 1945, ko smo se razšle. Nekatere so se vrnile v domače kraje, druge pa so šle v medicinske šole.

Upam, da so še vse žive in zdrave. Pričakujem in želim, da bi se v enakem sestavu srečale. Lepo pa bi tudi bilo, če bi se tovarišice

oglasile v našem glasilu TV-15, saj bi vse imele o čem pisati, ker so vmes tovarišice, ki so šle družno z ostalimi borci skozi velike ofenzive, pa tudi bile udeležene na pohodu XIV. ud. divizije na Stajersko.

Vse, ki bodo to čitale, prosim, da se mi javijo.

Vse pa prav lepo pozdravljam.

Pepca Leskovec

Nova Gorica,

Kidričeva 29 A

Obletnica ustanovitve

V ponedeljek, 1. marca, je minilo štirideset let od ustanovitve 2. proletarske udarne brigade. Brigada, ki so jo ustanovili v bosanskem mestecu Čajniču, je ognjeni krst doživela že dan kasneje v spopadu s četniki. Skupaj s 1. proletarsko brigado je ta enota najprej razbila četniške formacije v vzhodni Bosni in kasneje tudi v Črni gori.

V osvobojenem Drvarju je borcem brigade tovariš Tito 17. oktobra 1942 izročil bojni prapor, 1. novembra pa je postala sestavni del 2. proletarske divizije. Zatem se je borila na Nerevtvi, Drini, Sutjeski in sremski fronti. Do konca vojne so njeni borci prehodili več kot 24 tisoč kilometrov in imeli sto dvajset večjih in sto osemdeset manjših spopadov. V njenih vrstah se je borilo osemindeset narodnih herojev, med njimi tudi prvi narodni heroj Jugoslavije Petar Leković in narodna heroja-bombaša Boško Buha in Sava Jovanović – Sirogojna.

Predsednik predsedstva Jugoslavije Sergej Kreigher je ob tem jubileju poslal enoti JLA, ki nadaljuje tradicije 2. proletarske udarne brigade, brzojavno čestitko.

Tekst in foto: Jože Čurin

Marija Maslo-Wabra, žena in mati, borka, nosilka spomenice 41 in delavka

Vzklila je na njivi revolucionarjev

Dan se je že nagnil k večeru. Spet stikam za novo življenjsko zgodbo in kakor že tolikokrat doslej me tudi tokrat nekje znotraj prav narahlo zbode vprašanje: Ali imam pravico drezati v preteklost nekoga, v osebna doživljanja sreče ali v stare, že zaceljene rane ali pa morda v čisto vsakdanjo pot? Takšno je moje delo, dolžnost me kliče, si rečem, na hitro vzdihnem in pogumno pritisnem na zvonec, pod katerim z velikimi pisanimi črkami piše Wabra. Še preden sem si uspela pred oči pričarati podobo šestdesetletne žene, so se vrata odprla. Prijazen smehljaj, izza očal pa topel pogled, ki vzbuja zaupanje. Hm, kdo bi ji le prisodil, da si je v februarju letos naložila svoj šesti križ, mi je najprej podelilo skozi misli. Marija Maslo-Wabra je za malenkost nagnila glavo: »Tako znan se mi zdi vaš obraz,« je dejala in čez trenutek razmišljanja, kot bi hotela še enkrat v sebi preveriti, dodala: »Kaj niste bili lani na proslavi vstaje Primorske na Ostrožnem brdu?« Seveda sem bila. Pisana množica, mlado in staro, prapori, slovenska pesem, hvaležnost Brkincev za novo asfaltno cesto ob tej priložnosti, navdušenje med borci, ki so se morda po tolikih letih po vojni spet srečali, vse naokoli in pod nami pa v pripekajočem soncu tiho ležeče brkinske vasice... ne, tega ne bom nikoli pozabila. Toda sedaj ni čas za razmišljanje. Pred menoj je Marija, ena od Maslovih prav z Ostrožnega brda. Čudno, kot da naju je ta kraj zbližal, kot da se že dolgo pozna...

»Enajst otrok nas je bilo doma. Oče je imel majhno gostilno, pa jo je zaradi fašističnega pritiska opustil. Toda ostal je trden in klen, kakor je lahko trden samo človek z globoko zakoreninjenimi naprednimi idejami. Mrzil je fašizem in mrzili smo ga tudi mi, njegovi otroci. Ko je fašistična organizacija GIL v šoli vpisovala člane v svoje vrste, ni nobenemu izmed nas niti na kraj pameti padlo, da bi se vključil. Ob očetu smo rasli in zoreli kakor mladike ob drevesu. Leta 1935, ko je italijanska vojska zbirala fante za v Abesinijo, sta se starejša brata, oba prežeta s proletarskimi idejami, odločila in odšla v Jugoslavijo.«

Mariji je bilo osemnajst let, ko se je prvič srečala z narodnoosvobodilnim gibanjem. Njen starejši brat Frane je že v maju 1941 prišel domov in prinesel glas o ustanovitvi OF. V juniju 1941 je prišel k Maslovim na Ostrožno brdo še Janez Dolgan. Dobil je svojo sobo, v kateri je skrival propagandni material in orožje. Maslovi so skrbeli za hrano in obleko. Predvsem je mati gospodinja veliko pomagala pri tem, prav tako starejša sestra. Pa tudi mlajši niso bili kar tako brez koristi, raznašali so propagandni material. »Zdelo se nam je, kot da se nekaj koplje iz noči. Bila je to vzpodbuda, da se bo nekaj velikega zgodilo, čeprav je bilo to težko pričakovati in verjeti ljudem, ki jih je četrt stoletja tlačil fašistični jarem.«

»Nismo ostali neopaženi,« pripoveduje dalje Marija. »Iz najbližje fašistične postojanke v Košani so prihajali karabinjerji in delali preiskave. Starejši so morali zapustiti dom, mlajši se jim nismo zdeli še tako sumljivi. Potem je prišlo do izdaje. Druga aprila 1942 so fašisti obkolili vas. Očeta so odpeljali in ga zaprli v Košani. Odslej so se dogodki nizali eden za drugim.«

Velika noč je bila. Očetu sem v Košano odnesla paket. Na poti nazaj sem pri Ambrožu, bil je to nekakšen

molin, opazila skupino karabinjerjev. Mraz je še bilo, pa nisem dolgo pomišljala. Če sem se hotela izogniti zasedi, sem morala prebresti vodo in hitro po gmajni navzgor do doma. Vsa zasopla sem povedala, kar sem videla. Bratje, ki so bili ravno takrat doma, so odšli v napad. Takrat sta padla poveljnik karabinjerjev v Postojni in karabinjer, ki je poveljeval košanski postojanki. Kmalu zatem je zagorela naša domačija. Visoko pod nebo so se dvigali ognjeni jeziki kakor v opomin vsem upornikom.«

Kar je še ostalo požganih zidov, so Italijani naslednjega dne zminirali. Maslovo mamo so odpeljali. Za najmlajša dva, Janeza in Vero, je bilo treba poiskati zatočišče. Ostali so odšli v gozdove, tudi Marija in njena štiri leta starejša sestra Kristina. Pri Suhorskem gradu sta 5. aprila 1942 srečali Brkinsko četo. Takrat je imela še malo borcev. »Pravzaprav nismo imeli posebnih nalog. Šli smo proti Turnu. Treba je bilo preskrbeti hrano. In čeprav ni bilo nikjer nobene varnosti, se mi je zdelo, da lahko svobodno diham v teh snežniških gozdovih. Dolgi marši, prehodi čez proge... še pomislili nismo, kaj se nam lahko zgodi. In če je bilo še tako težko, se nam ni zdelo, ker smo bili skupaj kakor eden.«

Nekega dne je prišel Frane, ki je vzdrževal stike z Notranjsko. Mariji je dejal, naj gre z njim. Skrbelo ga je za sestro, premlada se mu je zdela, rad bi jo spravil na varno. Del okrog Starega trga je bil takrat osvobojen. Tam jo je pustil, pri družini Levčkovih, da se bo že vrnil, je dejal. Pa so ga prehiteli Italijani. Hajka je sledila hajki. V neznanem kraju se je bilo Mariji težko znajti. Krenila je v Iga vas, kjer je srečala patrolo naših fantov. Bila je to Rakovska četa s postojanko na Racni gorici. Niso rekli ne, ko sem jih prosila, naj me sprejmejo medse. Nobena dekleta ni bilo v njihovi četi in tudi jaz nisem dolgo ostala. Odšla sem na Križno

goro v 1. četo Zidanškovega bataljona, katerega komandir je bil Levec. Tam sem srečala Dragico Rometovo, Anico Kuharjevo ter Zalko in njeno sestro. Pogosto smo hodili na akcije, bela garda pa nam je mešala štrene.

Na Notranjskem je postajalo vse bolj vroče. Priprave na 4. ofenzivo. Morali smo se umakniti na hrvaško stran. Bilo je še poletje. Ustavili smo se na Babni polici. Vas je bila požgana. Zapuščena polja so čakala. Žito se je zlatilo v avgustovskem soncu. Zemlja je klicala. Takrat smo se odzvala dekleta, večina ma Primorke. Tu smo se našle: moja sestra Kristina pa Samsova, Matkova, Drobničeva Tončka in Zinka s hrvaške strani. Dneve in dneve smo bile na polju. Pospravljale smo pridelek. Tudi fantje so nam pomagali. Mimogrede bi nas lahko potolkla izvidniška letala, ki so pogosto preletela Babno polico, mi pa takrat nismo niti po-

mislili, da pravzaprav nosimo glavo na prodaj. Kje pa smo imeli kaj osnov SLO in DSZ, kakor jih imajo danes otroci že v osnovni šoli,« je zamahnila z roko nad svojo mladostno nepremišljenostjo moja sogovornica. »Nekega dne, bilo je ravno opoldne, ko se je v kotlu kuhalo meso s krompirjem, smo zaslišali brnenje letal in kmalu nato so fašisti mitraljirali naše taborišče. Tako se je za nas začela 4. italijanska ofenziva.«

Morali so se razkropiti. Vsak se je prebijal, kakor je vedel in znal. Najhuje je bilo, ker so ostali brez hrane. Fašisti pa so jim še ponoči sledili s svetilkami. Vrste so se redčile. Na njihov račun so pridobivali belogardisti. Vztrajati, to je bilo takrat najpomembnejše. »Veliko naporov je bilo potrebnih, preden smo se s tovariši spet našli,« je povzela besedo Marija. »Takrat so me sprejeli v partijo. Ob koncu avgusta je že bil formiran Loški odred. Zavest med ljudmi se je krepila in to se je odražalo tudi v številu borcev. Tudi deklet se nas je zbralo toliko, da smo bile kar malo bolj samozavestne. Tako se je porodila ideja, da bi ustanovile svojo

četo, dekliško četo. Se danes mi na vrtu raste praprot, ki me spominja na rojstni kraj naše dekliške čete, na Smrekovce, kjer sem izkopala koreninico. Črnugljeva Fanika je bila komandirka, Mira Pavlin pa komisarka. Vse naloge smo si razdelile kakor fantje, od straže do nošenja vode in hrane. Pa razumele smo se. Vse drugo nam je bilo bolj pomembno, kot da bi med seboj iskale kamen spotike.«

Le kratko je bilo življenje dekliške čete. Naloge Loškega odreda so bile bolj in bolj obsežne. Vanje so bila vključena tudi dekleta. Treba je bilo podpreti primorsko vojsko. Roška ofenziva je namreč zrahljala vezi s Primorsko. Po vojaškem poveljstvu je bil Bračič določen, da odpelje patrolo na Primorsko. »Tudi jaz sem odšla z njim. Po enem dnevu hoje skozi snežniške gozdove in čez Javornik smo prispeli v Vovče pod Vremščico. Tam smo

našli komisarja Brkinske čete Prešerna, ki sem ga jaz že od prej poznala. Skupaj sva odšla iskat Brkinsko četo. V taboru, kjer naj bi bila, je bil ogenj pogašen in vse pospravljeno. Prešeren je sam odšel v vas na javko, jaz pa sem ostala, ker bi me v vasi lahko prepoznali. Bilo je že proti jutru, Prešerna pa še od nikoder. Hotela sem mu naproti, saj bi moral vendar kmalu priti. Tako rada bi spet videla svoje brate in ostale tovariše! Zaslišala sem lajanje psov. Zagomazelo mi je po telesu. Potem sem samo še začutila, kako me je naskočil pes, pred seboj pa sem zagledala karabinjerja. Izdajal me je presunilo. Zakotalila sem se po bregu navzdol, da bi se tako rešila psa. Toda tudi spodaj je bil obroč. Ničesar nisem mogla več storiti. Vklenili so me in me odpeljali. V nahrbtniku so našli Prešernove zapise. Kmalu so tudi ugotovili, da sem Maslova in to ime jim je veliko pomenilo... »Tu se je pretrgala Marijina nit pripovedi. Tu se je zanjo začel »križev pot«. Trenutek molka je zavladal v sobi in nisem si ga drznila pretrgati z vprašanjem. Marija si je obrisala solzo izza očal. Potem je njena pripoved stekla kakor

gorska studenčnica, ki dolbe brazde v živo skalo. Tudi v Marijinem življenju so ostale brazde... »Že sem odpisala svoje življenje, ko je prišel ukaz, naj me živo pripeljejo v Trst na kvesturo. Vrgli so me v neko stranišče, pred vrata postavili stražo, pod okno pa psa. Dva meseca sem ostala tam. V kletnih prostorih so imeli vse pripravljeno za mučenje ljudi. Kaj vse so počeli z menoj! Zlomili so mi celo sklep desne roke. Potem so me poslali v zapor jezuitov. Nune so bile paznice in niti minuto nisem bila sama, kaj šele da bi mi dovolili druženje z ostalimi. Februarja 1943 so me poslali v Rim v zapor Regina coeli. Blizal se je sodni proces, 10. junija. Še se spominjam, kako mi je za to priložnost tovarišica Sava Skašin preskrbela novo obleko, ker je bila moja raztrgana. Hvaležna sem ji bila, saj mi je vlila občutek, da nisem zapuščena. Sploh je Sava skrbela za zapornike. Na procesu so me obsodili na 24 let zaporu.

Pripeljali so me v kaznilnico Fosombrone pri Anconi. Hoteli so, da bi delala v delavnici med delinkventi. Nisem hotela, saj sem bila vendar politična zapornica. Niso me več silili, pač pa so me zaprli v samico. Na oni strani zidu sem slišala govorico, Jugoslovance so bile. Nekega deževnega dne, ko so se sprehajale v ogromnem hodniku, od koder je bil dostop tudi do meje celice, mi je uspelo pritegniti pozornost ene od tovarišic, Mandice iz Splita, s katero si še sedaj dopisujeva. Na košček toaletnega papirja, ki mi ga je dala skozi lino na vratih, sem zapisala svoje ime in zakaj sem tu. Obetala sem si pomoč, pa iz tega ni bilo nič. Ob koncu leta pa sem vendarle prišla med ostala dekleta. Kako sem bila vesela: biti spet med ljudmi! Po kapitulaciji so Italijani nekoliko popustili. Pred novim letom so skupino deklet preko Rdečega križa izpustili domov. Pa nisem bila med temi srečnicami. Toda, kako sem se razveselila, ko sta prav na dan novega leta 1944 prišli Tončka Gustinčič in Francika Medved z Ostrožnega brda, seveda z dokumenti RK. »Ven greš,« sta dejali, jaz pa kar verjeti nisem mogla. Bilo je to zame najlepše novoletno darilo. Na pot sem šla kot Italijanka. V Riminiju smo se našle z ostalimi dekleti. Nekako smo prišle do Trsta. Šestindvajset nas je bilo. Poznala sem Morelijeve, ki so nam preskrbeli večerjo in prenočišče. Naslednjega dne pa smo se z vlakom odpeljale do Rodika. Prišle smo v Istrski odred, katerega komandant je bil moj brat Drago. Dekleta so ostale in ko so si opomogle, so odšle naprej v svoje kraje.«

Marija Maslo-Wabra se je vključila v delo na terenu. Najprej je delala v NOO za južno Primorsko. Treba je

bilo organizirati pouk za osnovno šolo. Vse do osvoboditve je delala še v komiteju SKOJ in odboru slovenske mladine. Lepo je bilo delati, brez velikih govorov: skrb za hrano, za bolne, ranjene, za invalide, za vse, ki so bili potrebni pomoči.

»Svoboda? Čudni občutki. Imeli smo ravno velik shod pri Šmagurju. Mimogrede sem se ustavila doma in takrat so mi povedali, da je svoboda. Kakor si bil srečen, da ni izraza za to, tako je bilo tudi nekako tesno. Ljudje so odhajali v večje kraje, vasi so se praznile. Predolgo so Brkini ostali praznih rok. Kakor da so bile obljube pozabljene; to pa človeka boli.

Kakor ostali forumi smo tudi mladinci odšli ob osvoboditvi v Trst. Kako zmago-slavno praznovanje svobode na največjem trgu Piazza Unità. Ni bilo dolgo. Morali smo se umakniti proti Ajdovščini. Malo je bolelo, pa vendar smo verjeli, da je tako prav. Takrat so tudi delili prve plače. Nisem je sprejela, saj sem vendar prostovoljno odšla v boj in ta boj takrat še ni bil končan. V Ajdovščini je že bila ustanovljena prva slovenska vlada. Tudi mladinski aktivisti smo imeli polne roke dela.«

Treba je bilo misliti naprej. Nekje si moral služiti kruh. Marija se je odločila za enoletno trgovsko šolo, da bi čimprej prišla do njega. Poleg tega obnove še ni bilo konec. Delovne akcije so vabile mladino, da je poprijela za kramp in lopato. Marija je z 8. ljubljansko Kajuhovo brigado odšla na progo Šamac-Sarajevo. Določili so jo za sanitetno referentko, pa je kljub temu vihtela tudi kramp. Še danes ima doma pohvalo z akcije.

Z zaposlitvijo ni bilo tako enostavno. Začela je pri Konstruktorki v Mariboru, potem pa večkrat menjala delovno mesto. Ustvarila si je družino. Otroci so jo zahtevali zase. Ni jim odrekala materinstva, saj ga je sprejela kot veliko obvezo. »Nobena emancipacija žene ni,« pravi, »če s cigareto v ustih poseda v gostilni, doma pa pušča otroke same oziroma možu. Že prav, če si obveznosti delita, sem tudi proti patriarhalnim odnosom v družini, toda če mož ni sposoben, je mati tista, ki mora dati večji prispevek.«

Še nekaj je ostalo v Mariji, kar jo vzpodbuja k jutrišnjemu dnevu, da namreč lahko volontersko kaj storiš za družbo. V svetu krajevne skupnosti Brinje, v tamkajšnji borčevski organizaciji in v socialni komisiji KS pušča za seboj sadove svojega dela in svojih idej. Marija meni, da je prav, če se žena vključuje tudi v družbena in politična vprašanja, saj jo navsezadnje vse to zadeva. Z obveznostmi, ki jih ima, lahko veliko prispeva, da se stvari družbeno objektivno in uspešneje rešujejo.

Živa Drole

»Želel sem, da bi moji mitraljezi zapeli!«

Partizanske domačije

15

Sredi nemčurjev slovenskogoriških gričev ni bilo lahko biti Slovenec

Tam, kjer danes živi spodnjevoličinski Muršak, Mate so mu rekli partizani in terenci vse tja do Pohorja in še čez, njega dni ni bilo kaj prida. Natančneje, ta »njega dni« niti ni tako daleč nazaj. Še precej let po osvoboditvi jih je »zalivalo«, rečica Pesnica jim je trgala bregove, ob vsakem najmanjšem deževju je planila na polja in travnike. Nekaj zaslug pri tem so imeli tamkajšnji Nemci, veleposestniki, ki so pred vojno regulirali zgornji tok rečice, tam pač, kjer so imeli svoja posestva, za spodnjega, kjer je živel slovenski živelj, se niso brigali. In tako je vodovje v spodnjem toku še silneje planilo iz struge in uničevalo sicer dobro zemljo.

Janeza Muršaka in njegove so razmere prisilile, da so prvi v Sloveniji ustanovili vodno skupnost za regulacijo Pesnice in melioracijo pesniške doline. V skupščini te skupnosti je bil tudi Mate. Spraviti rečico v naravno strugo, onemogočiti ji divjanje po dolini, to je bila Jane-

Kmetje v precepu

Do kod segate, Muršaki? Mati Filomena prinese rodovnik. Razgrnemo skrivnost domačije. Zgoraj kraljčeta Jože in Anton Muršak, brata, druguje jima letnica 1818, toda Filomena pravi, da ne drži čisto natančno, da

mu gre, kadar se ubada z živinorejo. Tega se je treba lotiti z ljubeznijo. Tudi v tovarnah bi morali delati z ljubeznijo, kot to počne kmet. Potem so ustanovili zadrugo. Skorajda zaljubili smo se v njih. Kombinacijo je imel izgube – zadruga so se oddvojile od njega. Zapravili so mesnico, po zlu je šla klavnica. Mislim, da so se kombinati vse preveč okoriščali z našim delom. Zdaj kmetje spet zaupajo zadrugam, a jih bega razprava o novem zakonu.

Ve se, zemlja ničesar ne da zastoj, zakon pa tudi zemlje ne bo oral. Kmet je po naravi svobodnjak in če se kdo vtika v njegove posle, zameri. Odmeri težko. Kmet je se bojijo, morda neupravičeno, toda tega je kriva skromna obveščenost, da jim bodo preveč gledali pod prste, da bodo morali odgovarjati za vsak dinar...

Ko je Muršak prvič slišal za novi zakon, vso dolgo noč ni mogel zaspiti. Izkušnje dolgih let so kot tečne vešče obletavale sivo glavo. Tako si je dejal v tisti vročinski: Zdaj mladi ostajajo doma, vendarle ostajajo, da jih le ne bi novi zakon odgnal, preplašil.

In vendar so Muršaku otroci obljubili, da bodo zemljo obdelovali. Tone je kmetijski inženir. Jeseni so »vkup stopili« in rekli, da zemlja ne bo počivala. Nasejali bodo koruzo, stopili v kooperacijo, Tone meni, da bi se pozneje povezal s tovarno olja v Slovenski Bistrici.

Novi zakon še kar naprej brodi Muršaku po glavi.

»Hja, zakon že, le ljudi manjka. Na drugi strani pa govorimo o brezposelnosti. Saj še ovce za velik denar nihče noče pasti!«

Ded in praded bi pasla tudi ovce, če bi bilo treba. Ni bilo treba. Zgala sta apno, ko pa so med leti 1870 in 1880 speljali železnico, je apnarstvo zaradi konkurence izumrlo.

Stari Muršak je bil župan v Spodnji Voličini, naprednjak in dobričina, za mnoge kar nekakšne socialne ustanove. Drugače ni šlo, župan je moral prvi dajati vzgled.

»Danes prvi marsikdaj ne dajejo vzgleda,« zamrmra v brado Mate.

Ko se je Janez poročil, se je stari odselil v Lenart, na svoje.

K hiši je večkrat prihajal svak, Srečko Rojs. Ko se je stara Jugoslavija razsula, je dejal: »Janez, zakopaj orožje, prav nam bo prišlo!«

Srečko je bil študent, bližnji Lenart mu je bil s svojim izrazitim nemčurstvom trn v peti, bodril je vsakogar in ga prepričeval, da bodo prišli drugi časi.

Po prihodu Nemcev so se v voličinski šoli sestali Janez in Srečko, Ela Kristl-Tanja, Edo Zorko-Mihec in Slavko Čuček, da bi se dogovorili o zbiranju orožja.

Janez je ob Pesnici zbral dva puškomitraljeza in okoli

deset tisoč nabojev, zaboj ročnih bomb in vse to zakopal pri »klečanjih« (zidanici).

Mitraljezi zapojejo

Srečko je na vse načine iskal zvezo s partizani, naposled jo je le dobil. Odšel je, Janezu je dejal, da gre v partizane, za vse druge pa da je na Dunaju, kjer nadaljuje študij. Z Janezom sta se še dogovorila, da ga o vsem obvešča preko pošte, na izmišljen naslov Adolf Krajnc Voličina 130 (te hiše in tega človeka nikoli ni bilo).

»V prilikah mi piši, da ne bodo pogruntali, sem mu dejal,« je z neverjetno natančnostjo opisoval dogodke Mate.

V trinštiridesetem, aprila menda, se je Srečko vrnil. S štirimi možmi. Prišli so s Koroškega, preko Pohorja in čez dupleški most. Takrat je za stvar delal tudi Janezov oče v Lenartu in pa lekarnar Bogdan Devide-Dalmatinec. Ob prihodu skupine ju je pridobil za OF Janez Muršak.

»Imeli smo sestanek, za katerega je zvedel tudi mož Kristlno, eden prvih članov nemške nacionalsocialistične stranke (NSDAP) pri nas. Ela je to vedela, vendar se je takrat možakar delal, kot da je za nas. Nenadoma je Ela vstala, potegnila iz omare predal in iz njega možvo izkaznico NSDAP in nam jo pokazala. Nemčur jo je udaril. Naslednji dan sta za vselej šla narazen, sicer pa se že prej nista razumela.«

Ni bilo več varno. Janez pa se ni dal, hotel je slišati, kako

sline škropile iz ust in sprasoval, kdo je streljal z mitraljezom, kdo kradel, kdo strahoval... Iskali so partizane, tudi pri Janezu so bili. Janez je vedel, da bo treba poslej biti še previdnejši, da se ne bi pripetilo to, kar se je Lacku in njegovim.

Muršak je vztrajal pri svojih zvezah, preko očeta v Lenartu, preko drugih, zbiral orožje, pridobival somišljenike. Podnevi je bil kmet, ponoči aktivist. Na različne načine so ga skušali speljati na led. Tudi z raztrganci. Nekeč je zadnji hip pobegnil skozi zadnja vrata.

Obisk

Na jesen 1943 sta se pri hiši oglasila Franc Zalaznik in Srečko Rojs-Niko. Naselila sta se v zidanici. Sprednja vrata so zapahnili, hodila sta vanjo skozi zadnja.

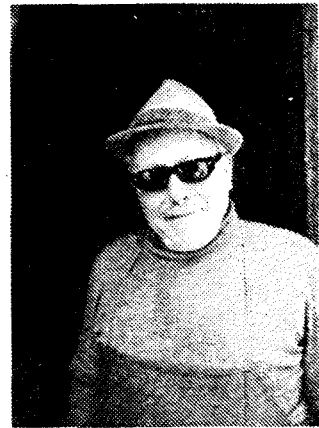
Širili so mrežo privrženec. Še bolj pritegnili lekarnarja Davideja in starega Muršaka v Lenartu, dokler niso sredi leta 1944 najprej odpeljali Davideja, za njim pa še starega. Ostala sta v taborišču, v krematoriju. Dachau je bil njuna zadnja postaja na revolucionarni poti, kakršni bi se izognil marsikateri človek njunih let. Pred odhodom so ju v Mariboru strahotno mučili.

»Nekdo, ki je bil z očetom, mi je pripovedoval, da so ga tako iznakazili, da ni ostal niti delček kože na njem cel,« se je spomnil očeta Janez.

Ljudstva, ki se bori za obstanek, ni mogoče pokoriti.

ren za poznejši Lackov odred.

Novincev je bilo vse več. V vurberskih in hrastovskih gozdovih so postavili zemljanke zanje, Janez je vozil les, tudi prostor je izbral, ker se je kot lovec spoznal na gozdna pristanstva svojega kraja. Za vurbersko zemljanko je dal les lesni trgovec Srečko Krajnc, ki je bil povezan s Kerenciči, za hrastov-

Janez Muršak, mlajši

sko pa Konrad Golob, prav tako lesni trgovec. Zemljanke Peca in Uršlja sta bili tudi pribežališče novincem iz Maribora pa tudi ilegalcem, iz katerih naj bi nastale enote. Pozneje so ugotovili, da teren za kakšno večjo partizansko enoto ni primeren.

Ljudje iz hrastovske zemljanke so se hranili pri Janezu. V korito za napajanje živine pod domačijo jim je prinašal hrano, pa tudi pošto. Ponoči so si postregli in spet odšli.

Tragedija

Izgnila sta v revolucionarnem vrtincu »naš očka« Janez Muršak starejši in lekarnar Devide, zveze pa se kljub temu niso raztrgale. Srečka so prestavili v partizansko enoto, v ilegalo je odšla tudi Ela, Janez je ostal doma bil je koristnejši.

»V začetku novembra 1944 smo v Nadbišecu pri Alojzu Rojku ustanovili okrožni odbor OF. Ela je postala namestnik sekretarja. Bila je splošno priljubljena, radi smo jo imeli, tudi otroci, bila je učiteljica. V začetku decembra, kmalu po ustanovitvi odbora, je pri obisku nekega sestanka padla.

Nismo se še sprijaznili z Elino usodo, ko je smrt pobrala svaka Srečka. Pri prehodu čez železniško progo v Orehovi vasi je padel v zase-do vlasovcev in v njej tudi ostal,« je še vedno zelo natančno razgrinjal zgodke Janez.

Končno je odšel v ilegalo še sam. Bil je član okrajnega odbora OF, najprej poverjenik za zdravstvo in socialno varstvo, pozneje pa so ga zadolžili za narodno zaščito in notranje zadeve in po koncu vojne je posle opravljal še naprej, dokler se ni za vselej znova zapisal zemlji, zemljici dragi.

Milenko Strašek

Domačija v Spodni Voličini

zova življenjska naloga. Druga velika naloga. Prvo je skupaj z očetom in ženo uspešno opravil, ko so utihnili strelji in so zastave zmagovalno zaplapolale in se je iz ilegale preselil v idilični kot tik ob rečici, koder je nekdanja tekla ničkaj znamenita Rupnikova linija, ki ni nikogar ali skoraj nikogar ustavila.

V prostrani kuhinji, kakršno poznajo vse trdnejše slovenske domačije, za mizo, ki postane kljub velikosti premajhna, kadar se stiska za njo devet Muršakovih otrok z obilico Matejevih vnukov, za mizo, kjer sta stari Muršak in sin Janez modrovala o kmetijstvu, postane človek nehote domač. Mati Filomena brklja okoli štedilnika. Zunaj v drobnih kosmih nalletava sneg. Janez se trudno vsede, nekje v kolkah ga zaboli, ves zgornji del telesa zavrnan prisloni ob steno. Temna očala mu zakrivajo oči, sivkastorjave brčice sršijo pod nosom.

Dan pred pustom. Na mizi se znajdejo krofi. Veliki, s svetlo rumenimi obročki. Takih ne zna vsak narediti. Mati Filomena se je potrudila.

Janez se še kar naprej trudno, boleče preseda. Lani, nekako konec junija, je padel s kozolet. Na beton ga je vrglo. Zlomil si je kolk, poškodoval si je rebrno mreno, od takrat mu nagaja srce.

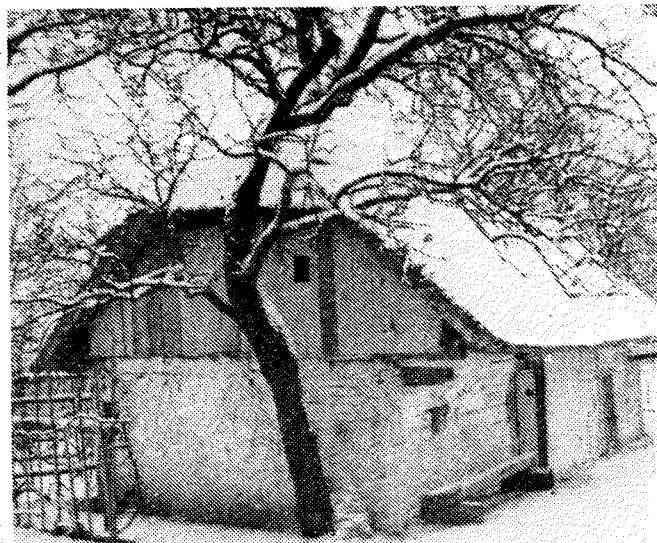

»Naš očka«, Muršak Janez, ki je umrl v Dachau

del, se je starima rodilo še enajst otrok, Muršakovima trije, Janez, Adolf in Jožef.

Prisluhnimo spet pripovedi Janeza Muršaka.

»Ko smo pesniško dolino uredili, mi kmetje sami, smo se oddahnili. Zgodilo pa se je, da so nas odrinili, zemlja je presla v družbeno last, mi smo paberkovali na bregovih. Bili smo malo razočarani. Niso imeli sreče z njo. Kombinacijo ni znal. Saj veste, če družbeni sektor zemljo obdeluje, še gre, manj dobro

Muršakova zidanica

pojejo njegovi mitraljezi. Skupina je ponoči obiskala trgovino v Voličini, vzela, kar je potrebovala, za nameček pa obiskala še ortsguppenführerja Jauta, a ga ni dobila. Po polnoči so odšli preko dupleškega mosta na Pohorje. Z njimi je odšel tudi Maks Peklar.

Kreisführerju Fritzu Bauerju iz Ptuja je vse skupaj šlo le nekoliko preveč v nos. S skupino gestapovcev se je pojavil v Voličini, tulil in norel po vasi, da so mu

Slovenskogoričani so to dokazovali vse češče. Janezu je uspelo pridobiti Frančka Letnika, študenta iz Voličine, Ernesta Goloba-Petra in Alfreda Pirherja – Iva in še veliko drugih. Fantje so odhajali v zidanico, od tam pa v partizane, na Kozjak, Pohorje in drugam. Vsi ti so pritegnili prijatelje, sosede, znanke, sorodnike.

Zalaznik je skupaj z Janezom začel premišljevat o večji partizanski enoti. Odšel je na Kozjak pripravljati te-

Tonijevih osemdeset let

»Toni, obisk imaš!« je med telefoniranjem iz hodnika zaklicala v dnevno sobo žena Antona Cetina, ko sem stopil v prijetno stanovanjce v vrstnih hišah Vatovčeve ulice v Se-medeli.

»Kdo pa je? O, ti si. Na zdravje!«

Kar potegnil me je v sobo in zapletla sva se v živahen klepet.

»Vidiš«, mi je Toni najprej razkazal svoje spomine, priznanja in diplome, kar je pač doseglo oko v prijetni dnevni sobi, ki bi lahko bila tudi spominska. »Tole je iz Španije, saj veš, da smo bili pred nekaj leti – Tito je bil še živ – tam na obisku in smo si ogledali kraje, kjer smo se nekoč dajali na življenje in smrt s španskimi falangisti, ki so jim pomagali nemški nacisti in italijanski fašisti... Tole je spomin na naše srečanje v Splitu, tisto tam je priznanje za moje delo v naši invalidski organizaciji.« Priznanj pa je še in še.

Toni je živahen in prijeten sogovornik. Zdel se mi je nekako že ves prazničen. Ko mu je žena pozneje pomagala iskati pravšnjo fotografijo, ki naj njegovih osemdeset let obeleži v borčevskem glasilu TV-15, sva že tudi ugotovila, da v pokrajinskem časniku Primorske novice njegov jubilej ne bo šel kar tako mimo. Za to je poskrbel njegov »nadrejeni« v invalidski organizaciji Karlo Udovič, najprej pa samo uredniš-

tvo Novic. Bil je zadovoljen, da se bo ob svojem življenjskem jubileju »pojaval tudi v republiki«.

Na trnovo pot

Toni je pravi sin Slovenske Istre. Starši so se še ob koncu prejšnjega stoletja preselili iz Sočer-

ge v naselje Sergaši nad Koprom. Bila je to številna delavsko-kmečka družina z osmimi otroki. Med njimi je bil 17. februarja 1902 rojen sinek, ki so mu dali ime Anton, klicali pa so ga že od vsega začetka Toni. Sojenice so mu najbrž že v zibeli napovedovale sicer dolgo, a trnovo pot skozi življenje. Bil je še majhen otrok, ko so se sosedji ozirali za njim: »Kam greste grablje, košara, kam motika z malim fantičem?«

Ko je Toni zdrgnil nekaj hlač v klopih tedanje avstro-ogrske vadbice v Šmarju nad Koprom in se preril skozi njene tri razrede, medtem pa kar krepko delal tudi doma, se mu je počasi začelo svitati, da tako nima kaj pri-

čakovati od življenja. Bil je večkrat lačen kot sit. Tako je čakal konec prve svetovne vojne in italijansko okupacijo Slovenske Istre.

Moral je z doma. Začasnno je našel delo v sosednjem Gažonu. Tam se je tudi približe seznanil z delavskim gibanjem in komunisti so mu že od leta 1922 poverjali razne naloge. Bil je tudi med tistimi upornimi Istrani, ki so se 15. maja 1921 med državnoborskih volitev v italijanski parlament prvič uprli fašističnemu nasilju.

Sprejet v partijske vrste

Leta 1924 se je Toni preselil v Trst. Izpolnila se mu je velika želja, dobil je delo in postal pravi proletarec v ladjedelnici Lloyd Triestino. Povezal se je z naprednimi delavci in delal v sindikatih, leta 1926 pa so ga komunisti tudi formalno sprejeli v svoje vrste. Ze kar takoj po sprejemu je postal tudi sekretar svoje celice-partijske skupine v ladjedelnici.

Ostal pa je vedno tudi Slovenec, čeprav se je sicer odlično razumel s svojimi italijanskimi tovariši. Vsi so ga spoštovali in ga leta 1927 izvolili kot delegata slovenskih komunistov na deželni kongresu KPI Julijska Krajina na Opčinah.

Toda tudi fašisti niso bili gluhi in slepi za Toni-jevo revolucionarno dejavnost. Bil je še pravoča-

sno opozorjen in je tik pred aretacijo pobegnil iz Trsta in iz Italije. Pa še daleč! To je bilo leta 1929. Prek Francije je prišel celo v Alžirijo in kot ladje-delec dobil delo v velikem pristanišču Oran, kjer je sicer že živel in delalo precej Italijanov, beguncev pred fašizmom. Organizacijska žilica je Tonija gnala, da je s soglasjem domače KP Francije med njimi ustanovil skupino KPI. Bila je to močna organizacija in prek nje je Toni pošiljal partijsko literaturo celo v Jugoslavijo, ker se mu je zdelo, da ji kot Slovenec neke v prihodnosti vsekakor pripada.

»Živa pomoč« Špancem

Prišlo je leto 1938 in z njim državljanska vojna v Španiji. S pomočjo iz tujine se je falangist Franco na čelu dela vojske uprl napredni republiškanski vladi. Franca sta izdatno podprla Hitler in Mussolini, zakoniti vladi in vojski pa so priskočili na pomoč komunisti in napredni ljudje iz mnogih dežel sveta s Sovjetsko zvezo na čelu.

Tudi iz Alžirije jih je šlo precej in Toni je bil med vodilnimi organizatorji te žive pomoči Španiji v njenem neenakem boju s fašisti. Še isto leto se je tudi sam odpravil z zadnjo večjo skupino komunistov in je bil v Španiji vključen v mednarodno brigado. Leta 1937 je bil v bojih hudo ranjen v nogo. Deset mesecev je odležal

v vojaški bolnišnici, nato pa je bil kot rekonvalescent dodeljen na delo v vojaško cenzuro.

V odporniškem gibanju Francije in Italije

Po umiku v Francijo se je rešil taborišča tako, da se je prijavil kot prostovoljec za boj proti Hitlerju, ki je že zasedal Francijo. Ob njenem razpadu je bil ujet in razporejen na prisilno delo. Tam je kmalu našel stik s francoskimi komunisti. Z njihovo pomočjo je pobegnil in se junija 1942 priključil maqijem. Bil je kar kmalu v Lyonu namestnik komandanta partizanskih enot v tej pokrajini, leta 1943 pa je bil politični komisar francoskih partizanskih enot, ki so operirale v okolici Grenobla.

Leta 1944 je bil poslan v Italijo v pomoč pri organizaciji odporniškega gibanja in partizanske vojske v pokrajini Varese. Tam je bil do pozne jeseni 1944 komandant garibaldinskih enot te pokrajine. Toda novembra tega leta je bil izdan in ujet in je prestal dva huda meseca strahotnega mučenja v zaporu, nato pa mu je uspelo s pomočjo Partije pobegniti. Zaradi poškodb, dobljenih v zaporu, se je moral še dva meseca zdraviti, nato pa je bil spet poslan med partizane v hribovje Trampia v pokrajini Brescia, kjer je čakal konec vojne in osvoboditev kot koman-

dant 122. garibaldinske brigade s činom kapetana.

Domov v Titovo Jugoslavijo

Tako se je Anton Cetin po dolgih letih tavanja po svetu junija 1945 vrnil domov. Oglasil se je najprej v Trstu, od koder je bil takoj poslan v Koper, kjer je dobil delo v Ljudski milici. Pri njej je ostal do leta 1952, ko je »presedlal« na delo v Dijaški dom, kjer je ostal do upokojitve. Kar lep čas je že odtlej – dve desetletji! Pokoja pa si naš Toni tudi v tem času ni privoščil preveč. Opravljal je vrsto pomembnih nalog v Partiji, v ZVB NOV in še posebev v ZVVI, kjer je še zdaj član odbora te organizacije v Kopru.

Takšna je torej bila – zelo na kratko opisana – življenjska pot Antona Cetina-Tonija. Res hudo trnava, dokler ni spet svobodno zadihal v Titovi Jugoslaviji, čeprav se je zanj le posredno boril na tujem. Zato pa je po končani svetovni moriji takoj našel pot domov in vse svoje moči vpregel v obnovo in graditev staronove domovine, v uresničenje tistih idealov, za katere se je prej toliko let tolkel s fašisti širom po Evropi.

Ob odhodu sva si spet stisnila roki. Pa na zdravje in še mnogo srečnih let življenja, dragi Toni!

Rastko Bradak

20

Tone Kebe

Notranjski padli in umrli prvoborci

Pri Ustju so srečali domačinke iz borovniškega kota, ki so zbežale od doma. Povedale so jim, katere ljudi so pobili, koliko hiš iz vasi so požgali.

Najhujša je bila novica, da so se formirale okupatorjeve vaške straže iz vrst domačinov. Vanje so vstopili še celo nekateri bivši člani OF. Postojanke vaških straž so bile v Podpečih, na Brezovici, na Rakitni in drugod.

Ofenziva je prenehala in življenje se je začelo normalizirati. Poiskali so si nov prostor za taborišče...

Čez kakšnih 15 dni so se zbrali vsi preživeli in NOG zvesti borci. Prenekateri so bili zajeti ali pa so se predali. Jože Molek-Puntar je s

skupino svojih borcev prišel na borovniško območje med zadnjimi. Med ofenzivo je obhodil celo predel Prezida in Sneznika. Bil je silno zdelan. Kmalu zatem so se vsi premaknili k luži med Srebotnikom in Orešjem. En del borcev je odšel nazaj v Krim v sestavi Notranjskega odreda, drugi del pa je ostal pod Srebotnikom do odhoda v Šerčerjevo brigado, ki se je izoblikovala v prvi polovici oktobra 1942.

Puntar, ki je bil do odhoda v brigado še vedno komisar druge čete, je delal z vsemi močmi pri razkrinkovanju bele garde na območju Rakitne, Brezovice in Borovnice. Opozarjal je pred zaslepljenostjo ljudi s strani slovenskega klera in buržoazije z njihovo propagando, češ da je vera v nevarnosti. Pretili so z rdečo nevarnostjo še pred okupacijo, zdaj pa so se pojavili na istih barikadah kot okupator, toda s še bolj sovražnimi nameni. Z vsem žarom se je Jože Molek-Puntar boril s sovražno propagando in razkrinkoval ljudi, ki so zanetili kontrarevolucijo, in njihovo sramotno početje.

Belogardisti so postali vodilni italijanskih vojakov, ovaduh in morilci, zato so se še bolj odpirala vrata zaporov in koncentracijskih taborišč. Izhod je bil edino v neizprosni boju ter utrjevanju partizanskih enot in terenske aktivistične mreže.

Jože Molek-Puntar je bil po roški ofenzivi razočaran nad osipom borcev in nad pojavom bele garde. Ob tem se je globoko zamislil in dejal:

»Pravica in poštenje je pri nas, vse drugo je na sovražniški strani, zato izbirajmo. In izbrali smo! Četa, ki je štela več kot 120 borcev, je prišla iz ofenzive prepolovljena, vendar moralno močnejša. Iz čete je odšlo vse tisto, kar je že prej na ta ali oni način zaviralo partizanski razvoj.«

Bolelo ga je domače izdajstvo, bolelo ga je, ker je moral v Glazuti oddati intendanci vso

zalogo hrane, ki so jo nosili s seboj borci njegove druge čete. Hrano je moral oddati po zapovedi Frica Novaka, čemur se je na vse mogoče načine upiral. Malo je manjkalo in odgnala bi ga patrulja. Takrat pa so se zavzeli zanj njegovi borci s puško v roki...

V septembru 1942 se je pripravil skupni napad partizanskih enot na najmočnejše postojanke bele garde v Begunjah, Bezuljaku, Dobcu... skupaj z borci Dolomitskega odreda, ki so se v septembrski ofenzivi iz Dolomitov umaknili na Notranjsko čez Ljubljanski vrh. Združen napad na postojanke belih pa je le delno uspel, potolkli so nekaj sovražnikov in zažgali nekatera strateška poslopja. Vaške straže pa so ne glede na okupatorjevo zaslombo začutile močno partizansko silo, ki je ni zlomila velika roška ofenziva.

Ob formiranju Brigade Ljuba Šerčerja, ki se je izoblikovala v začetku oktobra 1942 na Mokrcu, je Jože Molek-Puntar z delom svoje čete prišel v sestavi omenjene brigade. V brigadi je bil še kakšne štiri mesece, nekaj časa kot komisar bataljona. (podatek: Stanko Petelin) Politično vodstvo ga je v zgodnji sponi 1943 poslalo na borovniški teren, kjer so potrebovali močne partijske kadre. (Pri opisu med roško ofenzivo so bili v pretežni meri uporabljeni povzetki iz neobjavljenega gradiva »Puntarska Faškarija« Viktorja Kirna.)

Partijski delavec na terenu

V marcu ali aprilu 1943 se je Jože Molek-Puntar skoraj po letu dni delovanja v operativnih enotah vrnil na aktivistično delo v svoje domače kraje. Sprva je postal član borovniškega rajonskega komiteta KPS, v jeseni istega leta pa ga je sekretar poverjenstva CK KPS za Notranjsko Franc Popit-Jokl postavil za sekretarja rajonskega komiteta KPS Borovnica. Hkrati je Puntar postal še član

vrhniškega okrožnega komiteta KPS. Na tem mestu je Jože Molek-Puntar ostal vse do ponovne združitve vrhniškega in cerkniškega okrožja v notranjsko okrožje koncem oktobra 1943, ko je postal član tega širšega partijskega okrožja. Okrožje se je izoblikovalo v Novi vasi na Blokah v navzočnosti Lidije Sentjunc. Po imenovanju za člana je Puntar ostal še nekaj časa na borovniškem predelu in se je šele v novembru 1943 pridružil svojim novim sodelavcem. A je potlej še vedno rad zahajal v »svoje« kraje na borovniško stran in pomagal pri utrjevanju aktivistične mreže.

Med člani novega komiteta so bili: Lojze Mlakar-Ljubo kot politični sekretar, Ignac Voljč-Fric, organizacijski sekretar, Jože Molek-Puntar, Nace Voljč-Drčar, Pepe Tekavec, Jože Koščak-Krištof, Stritof, Milka Usar... kot člani. V komiteju je bil po vsej verjetnosti še Anton Prevec-Dimač. Ko je odšel Ignac Voljč-Fric na Štajersko na oblastni komitet, je postal Jože Molek-Puntar začasno organizacijski sekretar okrožnega komiteja do oblikovanja notranjsko-ribniškega okrožnega komiteta KPS v oktobru 1944. Tedaj je bil za političnega sekretarja imenovan Jože Kopitar-Gregor, Nace Voljč-Drčar pa je postal organizacijski sekretar, dokler nista odšla z Matijo Skrabo iz Črne vasi v oznovski tečaj v Belo krajino. Lojze Mlakar-Ljubo je bil ob nastanku notranjsko-ribniškega okrožnega komiteta KPS predsednik okrožnega NOO, po odhodu Jožeta Kopitarja na novo dolžnost pa je postal še sekretar okrožnega komiteja KPS. Okrožni komitet v širši sestavi je organiziral pet partijskih tečajev, ki sta jih vodila Vlado Majhen in Karel Grabeljšek-Gaber. Okrožje je izdajalo tudi svoje glasilo »Notranji glas«.

Jože Molek-Puntar je imel v notranjsko-ribniškem okrožnem komiteju KPS važno funkcijo kadrovika vse do konca vojne. V

»Da se me boste vedno spominjali«

Šestindvajsetega decembra lani je bila Stefanija Peternel iz Spodnjih Novakov pri Cerknem stara 80 let, 12. januarja letos pa so jo po dolgi bolezni, ki ji ni bila kos, pokopali. Bolehala je že takrat, ko sem spoznal njo in njeno družino, decembra 1943. leta, ko sem prvič prišel čez Blegoš na Primorsko, in sicer iz Prešernove brigade, ki je bila tedaj na Jelovici, k divizijski intendanturi. Divizijski štab je bil v Planini nad Cerknem.

Prenašali smo hrano in ostali material in vse puščali pri kmetu v Podnjivcu. Semkaj naj bi prišli divizijski kurirji ali korpusi in odnesli ali odpejli material naprej v štab. Ko pa sem aprila 1944. leta prvič prišel v bolnišnico Franjo, sem tam videl blago, ki smo ga mi prinesli čez Blegoš. Tako sem videl, zakaj v Podnjivcu nikoli nisem videl kurirjev.

Spali smo v Graparjevem hlevu v Spodnjih Novakih, ki je bil krit s slamo, ko je bilo usodno. Ob bombardiranju Cerkna so tri letala krožila eno za drugim iz Cerkna proti Novakom, pa za hrib Škofije in nazaj proti Cerknemu. Ko smo iz Stefanijske hiše bežali pod bližnji cestni most, so nas iz letala obstreljevali. Kroglja je zadela vogal strehe Graparjevega hleva in slama se je vnela. Streha je bila zelo visoko

in nismo mogli gasiti. Pogoreli sta dve hiši in več gospodarskih poslopij. Vse do svobode smo se hranili pri Stefaniji. Prenašali smo hrano, Stefanija in njena hčerka Mira sta kuhali za vse. Včasih pa smo bili vsi lačni.

Ob kapitulaciji Italije do svobode so Stefanija, njena hčerka Mira in vaški skojevki Milka (bila je bolničarka v vojni bolnici v Ljubljani in je nedavno umrla) ter Vikica (poročna živi v Palah pri Saraje-

Mirko Kajdiž je med partizani hudo zbolel. Skoraj mesec dni je ležal na peči pri Stefaniji in jo je iz hvaležnosti po vojni velikokrat obiskal. Tudi moj brat Silvester, ki je bil ranjen v koleno in se je zdravil v Franji, se je potem tu večkrat ogledal. Šef divizijskih skladišč Tone Kramar-Zvone, prvoborec, sedaj živi Tolminu, je bil tu kakor doma.

Koliko je Stefanija mislila o nas partizanih in v kako lepem spominu smo

Stefanija in Vencelj Peternel v ozadju Novaki pri Cerknem.

Foto: Jože Vidic

vu) od ranega jutra do poznega večera šivale ti-
tovke, srajce in perilo. Stefanijin mož Vencelj je kar v koših nosil sešito perilo v skladišča.

Tudi mnogi drugi borci so se v tej majhni hišici ob cesti in potoku v Spodnjih Novakih spočili in nahranili. Dolgoletni tajnik ZB NOV Zirovnica

ji ostali, pove še tole: v teh zadnjih letih, ko je bolna ležala na postelji in ni mogla ven, razen če so jo kdaj nesli, je vsem znanim partizanom skvačkala kompletne namiznih prtov in nam jih podarila. »Da se me boste spominjali,« je dejala in se dobrodušno nasmehnila.

Jože Vidic

sklopu okrožnega komiteta na območju Notranjske in Dolenjske je delovala široka mreža rajonskih komitetov, odborov OF, SPŽZ, mladine, zlasti pa še novi narodnoosvobodilni odbori kot nosilci nove oblasti. To je bilo veliko in odgovorno delo, kajti kadre je bilo potrebno postaviti na pravo mesto.

Jože Molek-Puntar je vodil krajše posvete s podrejenimi. Na Ljubljanskem vrhu je imel pred kakšnimi petdesetimi aktivisti z vsega notranjsko-ribniškega območja referat, kjer je udeležencem pojasnjeval, kako morajo delati pri izbiri kadrov in pri razširitvi in utrjevanju politične mreže na terenu. Bil je neumoren delavec na celotnem terenu, še posebno pa se je izpostavljajal pri kadrovanju na borovniškem sektorju, kajti tam je ljudi najbolj poznal. (Povzetek po Rezki Traven in pripovedovanju Lojzeta Mlakarja-Ljuba ter Naceta Voljčar-Drcarja.)

Med številnimi kadri je Molek pritegnil v delo okrožnega odbora OF Andreja Petelina, ki je pravkar prispel na teren z Rabsko brigado. S Puntarjem se je srečal na rajonu Begunje in skupaj sta nato odšla čez Ljubljanski vrh (prav tedaj, ko je XIV. divizija napadala Štampetov most) naprej čez Barje pri postaji Preserje v Krim. Potlej sta ponovno vzpostavila rajonski komitet KPS in OF Borovnica. Tedaj je bil ranjen Ivan Kržič-Pajk, ubit Tone Gradišnik-Janoš – prej pa sta bila ustreljena Tone Zalar-Zan in Janez Demšar, Viktor Kirm je bil v internaciji, zato je bilo potrebno oživiti politično delo na terenu – dopolnitev K. T. (Puntar je Andreju Petelinu razkazoval teren in mu pomagal pri zvezah z zanesljivimi ljudmi. Tisto zimo 1943/44 sta delovala kakšne tri mesece skupaj, dober mesec pa sta bila na Krimu čisto sama. Petelin je v tem času spoznal vse Puntarjeve vrline in se je od njega marsičega naučil.

V Krimu pri Latvici so imeli študijske stanke v zemljanki. Ob šibki svetlobi študirali agrarno vprašanje po Leninu in še druga

vprašanja. Molku se je poznalo, da je precej take literature preštudiral že prej. Gradivo je bilo za mlade aktiviste precej težko in nerazumljivo, zato je moral Molek večkrat pojasnjevati. Tudi v praktičnem pogledu aktivizma se je Molek dobro znašel in tudi v najbolj kočljivih situacijah je znal odločiti...

Z Andrejem Petelinom sta bila skupaj še v Osilnici, ko je bil Jože Molek kadrovnik, on pa v izvršnem odboru narodnoosvobodilnega odbora okrožja. Prehodila sta Loško, Cerkniško, Kočevsko in obkriške vasi in od Puntarja se je veliko naučil...

Lojze Mlakar-Ljubo je morda med vsemi medvojnimi aktivisti, ki je Jožeta Mlakar-Puntarja najbolj poznal, saj sta delala v okrožnih komitetih od novembra 1943 do konca vojne. Spoznal pa ga je še prej, ko je bil komisar bataljona v Serčerjevi brigadi.

»Puntar se je ves čas delovanja v okrožnih komitetih ukvarjal s kadrovskimi problemi. Delal je z ljudmi, torej z najodločilnejšimi dejavniki revolucije. Pri presoji je bil silno objektiven in tisti, ki jih je on izbral in priporočil, niso nikoli zatajili. Ni bil blesteč govornik, kar pa je povedal, je bilo kot pribito. Ni se ponašal z veliko govorjenja, ampak s solidnim delom. Ljudi je presojal s posebno globino in natančnostjo. Nanj sem se vselej lahko zanesel...«

S Puntarjem je Mlakar sodeloval tudi po končani vojni v ljubljanski oblasti v letu 1949.

Povojno družbenopolitično delovanje.

Jože Molek-Puntar je po vojni sprejemal nase odgovorne naloge, ki jih je nadvse vestno izpolnjeval.

Takoj po osvoboditvi je postal član okrožnega komiteta KPS Ljubljana, nato je bil od

Naši znaki

Pionirska delovna brigada 1948

Metka Čepičeva predava danes marksizem na mariborski univerzi, v prvih po-vojnih letih pa je bila predana mladinska aktivistka v Ljubljani. Leta 1953 je tudi ona dobila spominski znak za sodelovanje na najmanj petih delovnih akcijah. Vse so naštele na diplomih in med njimi sta tudi akciji Nova Štifta 1948 in Dobliče 1948. Na obe akciji jo spominja tudi posebna značka »pionirska delovna brigada«.

Delovna akcija Nova Štifta 1948 je bila julija v okolici Nove Štiffe pri Gornjem gradu. V pionirski brigadi so bili večinoma otroci iz Osnovne šole Miloša Jenka Ljubljana-Polje. Stanovali so v šoli v Gornji Štifi. Vaščani so jih zelo lepo sprejeli. Po okoliških hribih so za Drogo nabirali tavžent rožo in druge rastline. Med akcijo je zaradi astme umrl en fantek. Skušali so mu pomagati. Sredi noči so šli po zdravniku v Gornji grad, toda ko so se vrnili, je bilo že prepozno.

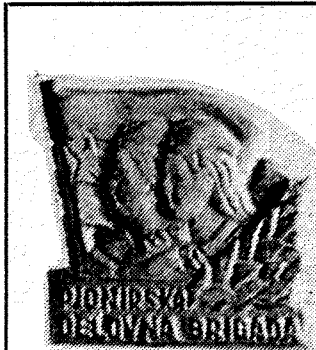
Avgusta je bila podobna delovna akcija. Imenovala se je po Dobličah pri Črnomlju.

V legitimaciji, ki jo tovarišica Čepičeva še vedno skrbno hrani, je zapisano, da je bila I. pionirska dvakrat udarna brigada Stane Semič-Daki na terenu od 6. avgusta do 28. avgusta 1948. V brigadi so bili pionirji, stari od približno osem do trinajst let.

Pionirsko akcijo za nabiranje zdravilnih zelišč v Sloveniji je organiziral glavni štab pionirskih delovnih brigad, Brigadirji so dobili značke, kot je ta, ki vam jo predstavljamo. Narejena je iz tanke bakrene pločevine. Na njej sta glavi pionirja in pionirke.

Za njima je zastava s petokrako zvezdo in pred njima listje neopredeljive rastline. Spodaj piše PIONIRSKA DELOVNA BRIGADA. Kiparja-medaljerja in izdelovalca bi bilo potrebno šele ugotoviti. Tudi ta značka sodi med redkejšje značke, čeprav jih je bilo skoraj gotovo podeljeno veliko število.

Tovarišica Čepičeva je tudi odgovorila na nekatera vprašanja iz naših člankov o starih brigadirskih znakih. Kovinska značka »Krško polje«, ki je bila na fotografiji 25. junija 1981, je iz leta 1947.

na značkah se posebno podlago iz rdečega blaga. Brigadirji MDB Staneta Zagarja so v Brezicah pri zatiranju koloradskega hrošča nosili na rokavih posebne ročno izdelane našitke. Na njih je bil napis in z rumeno nitjo vtkan koloradski hrošč.

Tudi na Pesnici 1946 so brigadirji nosili poseben našitek. Šlo je za majhen trakec v barvah državne zastave. Ta trakec je bil znak brigadirstva, ker niso imeli uniform. Na Pesnici je bilo slišati tudi veliko izvirnih brigadirskih pesmi. Ena se je začela »Na

Slovenska pionirska delovna brigada 1948

Delovna akcija je bila namenjena zatiranju koloradskega hrošča v okraju Krško. Metka (kot se je pisala takrat) je bila v brigadi, ki ji je poveljeval Veljko Rus. V njej so bili otroci – vojne sirote iz doma v Mostah. Razen dveh iz Bosne so bili vsi Slovenci, otroci padlih partizanov. Med njimi sta bili tudi dve nemški siroti – Hans in Johan. Prva ljubljanska pionirska delovna brigada Pavko Korčagin je bila na akciji od prvega julija do sedmega avgusta 1947. Vsi brigadirji so dobili značke akcije. Brigadirji iz udarne enote so imeli

nebu zvezde še žarijo in tiho Pesnica šumi. Bolj srca kot noge hitijo, ko nas piščalka prebudi... Druga pa takole: »V boj za ta boljšo polento gre krik od kuhinje do nas...« Vsega tega (in še marsičesa) ni bilo mogoče slišati na filmu »Mladina gradi«.

Dodajmo še, da je bila svečana podelitev brigadirskih znakov 1946–1952 tudi v Mariboru. Dobil ga je Stane Rak, večni udarnik in pojem mariborskega brigadirja, pa tudi Leo Čepič, Pec Segula, Miro Posega in drugi.

Janez J. Švajncar

leta 1946 do 1947 organizacijski sekretar okrožnega komiteta KPS v Celju in v istem letu inštruktor CK-KPS. Od leta 1947 do 1949 je bil politični sekretar okrajnega komiteja KPS Ljubljana – okolica in istočasno predsednik okrajnega ljudskega odbora. Od 1949 do 1952 je bil politični in organizacijski sekretar okrajnega komiteja KPS v Kranju.

V letih 1948/1954 je bil član CK KPS in od leta 1951 do 1958 republiški ljudski poslanec. Potlej je v tem nazivu deloval še v okrajnem odboru Zveze borcev za Ljubljano – okolica in še kot sekretar občinskih komitetov v Logatcu in v Borovnici vse do svoje upokojitve v letu 1960.

»... Na vseh delovnih mestih po vojni ga je odlikovala izredna poštenost in neposrednost v stiku s širokimi množicami. Pokazal se je kot izredno dober organizator in zelo sposoben politični funkcionar. Dosegel je lepe uspehe in je užival med ljudstvom ugled, zaupanje in avtoriteto. Dosleden je bil izvajanju partijskih nalog in vzgojil je mnogo mladih političnih kadrov...«

Tako je v izvlečkih zapisano ob utemeljitvi predloga za odlikovanje z redom zasluge za narod z zlato zvezdo ob dvajsetletnici osvoboditve. (Do tedaj je bil Molek odlikovan z redom bratstva in enotnosti II. stopnje, redom zasluge za narod II. stopnje, z redom za hrabrost in z redom za delo prve stopnje, je nosilec spomenice 1941 in rezervni major – povzetek iz arhiva CK ZKS).

Molkovo delo po osvoboditvi so osvetlili nekateri njegovi sodelavci. Lojze Mlakar-Ljubo se Jožeta Mlakar-Puntarja spominja iz časov, ko sta leta 1949 delala v ljubljanski oblasti.

»... Takrat so sprejeli sklep, da gre Jože Molek v Kranj za političnega sekretarja okrajnega komiteta KPS in da razreši težke kadrovske odnose. Na konferenci v Kranju je

bil Puntar izvoljen za sekretarja, čeprav ga ljudje še niso poznali.

Po izvolitvi je moral izvoljeni nekaj povedati. Puntarjeva nekoliko zatikajoča beseda poslušalcev ni ovirala in so besedam sledili do konca. Bil je kratek, toda prepričevalen. Tudi mene je navdušil s svojo umirjeno in preprosto besedo, ki je v jedru zajela vse tisto, kar se je v praksi prejšnjega vodstva nagrmadilo kot nezaželeno. Povzdigoval je desno roko in jo z usločeno dlanjo pritiskal ob govorniški oder in izgovoril nič kolikokratno besedo: Tovariši, te notr je problem! in zadel je v živo. V dvorani so mu z navdušenjem pritrdjevali in ga že po prvem nastopu »vzeli za svojega«.

Opozarjal je, da bi morali naloge izpolnjevati bolj vestno in s čutom odgovornosti. Puntar ni bil gromovnik, bil pa je prepričevalen. Ni se povzdigoval nad ljudi, ampak je nastopal vedno kot eden izmed njih. Zato so ga ljudje spoštovali. V ocenah je bil objektiv in pravičen. Nikdar ni dal čutiti, jaz to vem, vi ne veste, kar je bila slaba lastnost nekaterih aktivistov.

Ni bil nagel operativec. Delal je premišljeno in šele potem se je odločil. Kar pa je sklenil, tega se je držal in je vztrajal. Ob njem se je vsakdo marsikaj naučil, saj je imel za sabo dragocene izkušnje...

Jože Molek-Puntar se je zavzemal za vzajemno delovanje delavcev in kmetov. To mu je ostalo še iz časov pred vojno, ko se je na borovniških tleh zavzemal za čvrsto kmečko delavsko gibanje, pa tudi iz časov vojne, kajti kmet je bil glavni steber NOG.

Po vojni je bila kmečka politika obrnjena stran od kmeta, tudi potlej, ko se nismo več zgledovali po Sovjetski zvezi.

Se nadaljuje

Zavetje pri Dvornikovi mami

Partizani smo tudi po končani vojni radi obiskovali domačijo, kjer smo vedno našli zatočišče, toplo juho in prijazno besedo. Imeli smo radi Dvornikovo mamo. Nismo je pozabili ob njenem 80. rojstnem dnevu. Skupaj smo se spominjali težkih dni vojne. Sama se je dogodkov še živo spominjala. Zdaj je tudi njen lik ostal le v našem spominu. Ob koncu leta 1981 smo jo spremili na zadnjo pot.

Dvornikova mama – Katarina Smolak ni mogla imeti prav lepih spominov na otroštvo. Skopo odmerjen kruh, odraščanje na njivah in ozarrah v sončni pripeki in dežju. Lep je bil spomin na učitelja Sokola, ki je bil prijazen in je učil samo v slovenskem jeziku. Dvaindvajsetletna se je poročila. Mož je bil vdovec s štirimi otroki, njima se jih je rodilo še enajst. Spet revščina, kriza, po okupaciji grožnja, da jih bodo izselili. Po napadu na Mežico 3. 4. 1943 so se na kmetiji oglašili prvi koroški partizani. V hiši ni bilo strahu zaradi obiska. Poslušali so odprtih ust tovariša Mileta, ki je razlagal, kaj je partizanska vojska, za kaj se bori. Domačija je postala partizanska javka, ilegalno so ji rekli tudi Pri hruški. Mati

ga odpeljali v Auschwitz. Od tam se ni vrnil.

Sama Dvornikova mama je o časih vojne večkrat pripovedovala: »Jaz in moje hčerke smo za partizane prale in živale perilo, pletle in kuhale. 12. junija 1943. leta je bila binkoštna sobota. Partizani so bili pri nas izredno razpoloženi. Po izdatni ve-

Katarina Smolak ob obisku nekdanjih partizanov v 1980. letu

čerji so se umivali in preoblačili perilo. Uganjali so razne šale in peli partizanske pesmi. Šele proti jutru so odšli vsi razigrani v svoje taborišče blizu Lužnika pod vasjo. Toda taborišče je bilo izdano. Nemci so jih obkoliili. Padli so Milan Mrzel-Mile, Pavel Sekalo-Danijel, Janez z Gorenjske, Jurček Kladni, Janko iz Savinjske do-

partizanih, ki so nas tedaj redno obiskovali. Ker niso ničesar izvedeli, so jih po treh tednih izpustili.

V naši hiši so se partizani še pogostejše zbirali. Večkrat so se oglašili minerci, potem VDV četa, ki jo je vodil Pajo. Na našem skednju je imel zavetje precej časa Lipi Kolenik, ki je bil ranjen v nogo.

dalje katera izmed deklet.

Nekega večera v mesecu avgustu 1944. leta smo imeli za partizane pripravljeno večerjo. Vsak čas bi morali priti. Toda namesto njih so stopili v hišo oboroženi Nemci. Nihče ni smel nikamor. Le najstarejša hči Katra je z zvižajo prišla v stranišče pri stari bajti, kjer je spretno obesila na okno belo ruho, kar je pomenilo nevarnost za partizane. Partizani so ruho pravočasno opazili in se umaknili. Nemci so ostali pri nas. Spali so na skednju. Vse gospodarsko poslopje so imeli dobro zastraženo. Proti jutru sta od druge strani prišla kurirja Roki in Lojze. Nemški stražar ju je zagledal in začel streljati. Zadel je Lojzeta v prsa. Izkrvavel je v gozdu nad našo hišo. Tu in tam se je kateri izmed otrok spretno izmuznil s paše in sporočil partizanom, naj ne prihajajo blizu. Šele tretji dan so Nemci odšli. Naslednji dan pa so nas prišli preizkušat še fašisti, preoblečeni v partizane. Ker smo prave partizane dobro poznali, smo takoj vedeli, kako se naj vedemo proti njim. Veliko stvari so nam vzeli, nas pa pustili pri miru.

Meseca septembra 1944 je odšel v partizane tudi moj 17-letni sin Zepi. Postal je kurir čez reko Dravo na Koroškem, pozneje pa je prenašal pošto preko Meže pri Brančniku. 8. aprila 1945 je padel zaradi izdajstva na Selah pri Slovenj Gradcu. Prišla je svoboda. Povsod je bilo veselje, pri nas pa tudi žalost za izgubljenimi sinovi.

V svobodi so domačijo obnovili. Kmetijo je prevzel sin Ferdo, mamo Dvornikovo pa so na starost razveseljevali vnučki.

Komisija za tradicije NOV pri KO ZB NOV Prevalje

Partizanska zdravnica Franja Bojc-Bidovec

Vsi ranjenci, ki smo se med NOB zdravili v partizanski bolnici »Franja« v soteski Pasice pri Novakih na Cerkljanskem, se z veliko hvaležnostjo pogosto spominjamo požrtvovalne, prijazne in nikoli utrujene zdravnice Franje. V tisti skalnati soteski smo se ranjenci počutili varne ob taki skrbi zdravnice Franje in tovarišev, ki so nas čuvali v skalnih bunkerjih. Mirna in vsak hip pripravljena pomagati ranjencem je vzbujala upanje, da bomo ob njeni pomoči ozdraveli in se vrnili nazaj na položaje med soborci.

Spominjam se 27. januarja 1944, ko so Nemci napadli partijsko šolo v Cerknem in pobili 47 tečajnikov in partizanov. Tisto jutro je zdravica Franja večkrat prišla v barako in z mirno ter prepričevalno besedo vzpodbujala ranjence, da sovražnik ne bo prišel v bližino bolnice, ker je dovolj zavarovana, in da jih bodo partizani prav gotovo pogнали iz Cerkna. Ko so se Nemci morali umakniti iz Cerkna, je vsa žareča od zadovoljstva prihitela v barako in povedala, da je partizanom uspelo pregnati sovražnika. Na obrazu smo ji brali zadovoljstvo, nam ranjencem pa je odleglo, saj nas je težila moreča skrb, kaj bi bilo z nami, če bi Nemci prišli v bolnico.

Ob dnevu žena se nekdanji ranjenci v mislih srečujemo s svojo zdravnico in ji iz srca želimo še veliko praznovanj dneva žena, da bi se počutila zadovoljna in srečna ob spominih na njeno »Franjo«, kjer je tolikemu številu ranjencev pomagala do zdravja. Njen topli glas še danes odmeva v naši notranjosti vsakokrat, ko se v mislih vracamo v tisto skalnato sotesko z imenom Pasice.

Andrej Pagon-Ogarev

Zdravnica Franja, kot jo je portretiral novembra 1981 v Radencih Rudi Šturm

OSMI MAREC JE DAN, KO GOVORI CVETJE. GOVORI POVSOD TAM, KJER ŽENSKA ENAKOPRAVNO Z MOŠKIM DELA IN GRADI, USTVARJA IN ODLOČA.

Katarina je imela v mlinu teden dni skritega tovariša, ki je čakal zvezo s partizani. Sin Miha si je zapisoval pomembne vesti, ki jih je slišal na radiu. Partizanom je to prav prišlo. Imel je tudi skrite puške, ker je bil izdan, so

line pa je bil težko ranjen in ujet, odpeljali so ga v Prevalje v gestapovske zapore.

24. junija 1943 so gestapovci odgnali v zapor moža in dva sinova. Skušali so na vsak način izvedeti od njih o

Redno so prihajali v hišo terenci in kurirji. Skupaj smo preživeli marsikatero veselo, pa tudi žalostno uro. Nekoč sta se prismejale sredi temne noči Korošec in Roki. Nekaj sta skrivala pod suknjo v klubuku. Povedala sta, da se jima je v gozdu pod noge zakotalil jež. Korošec je rekel: Roki, nastavi klobuk, jaz ti bom pa s čevljem skotalil ježa vanj. Tako sta tudi naredila in sta ga še s suknjo pokrila. V naši kuhinji pa sta previdno odkrila klobuk, a namesto ježa je bil v klobuku velik suh kravjek. Smeha ni bilo ta večer ne konca ne kraja.

Da so bili v hiši partizani varnejši, sem mnogokrat sama stala na straži. Pogosto so stražili tudi moji otroci. Imeli smo zelo dobro organizirano obeševalno. V slučaju, če so prihajale sovražne patrulje, smo iz vasi dobili pravočasno sporočilo. Od nas pa je to sporočilo nesla

Njeno srce je bilo za nas

Na južni strani Konjiške gore, nad Spitaličem, je bila kmetija Kukove mame. Na njej je živila z možem Francem in tremi otroki. Bila je skromna, skrbna, razumevala in poštena žena – ni bilo naključje, da so se med vojno pri njej oglašali prvi partizani in napredno misleči ljudje, ki so iskali poti v partizane. Od odhoda 14. divizije na Štajersko in prihoda kurirjev s postaje TV-7 na Tolsti vrh pa je bila njena hiša pravo partizansko zatočišče. Delila je zadnji kosček kruha, velikokrat ga je zmanjkalo za številna usta, pa je našla le prgišče suhega sadja, košarico jabolk ali skodelico mleka z žganci za premražene borbe, ki so se ustavljali pri njeni hiši. Večkrat je bil pri Kukovih tudi štab 14. divizije. Skrbela in kuhala je za kurirje, ki so imeli na Tolstem vrhu svojo postojanko za zvezo iz Savinjske poti Haložam in Pomurju.

Pri Kukovih je bila poleti 1944 ustanovljena mladinska organizacija tega kraja, pri njih so se oglašali aktivisti in okrajne mladinske organizatorke. Ob mladinskih akcijah nas je Kukova mama ve-

dno razumela, nam pomagala. Ko smo zbiralale in pekale priboljške za partizanske bolnišnice, nam je pomagala in dodala, kar je še manjkalo. Njeni hčerki Malika in Mimika pa sta prinašali iz Celja in drugod polne nahrbtnike sanitetnega in tehničnega materiala. Tako smo mladinke zbrale v njeni hiši številne pakete, ki so jih potem kurirji, terenci in bolničarji odnesli v partizanske bolnišnice in drugam.

Kot je trpela za lastne otroke, se je bala za vse ostale mladinke. V težkih dneh, ko je sovražnik prežal na vsak naš korak, nam je dajala pametne nasvete. Ob hajkah je skrivala propagandni material. Nešteto krat so se za vogalom skrili partizani, izza drugega pa so prihajali Nemci. To so bili težki trenutki, ki so zahtevali močnih živcev.

Po vojni je živčno oslabela, vsa se je tresla in popolnoma osivela. Nihče ji ni mogel vrniti zdravja, ki ji ga je uničila vojna. V imenu mladink mladinske organizacije Tolstega vrha se je vedno hvaležno spominjam.

Pavlina Kralj

Krvave rože

Osmi marec – dan žena, porojen v daljnih minulih letih, se praznično ponavlja vsako pomlad. Pobudo je dala Klara Zetkin, socialistka in bojovnica delavskega gibanja, na prvi mednarodni konferenci žensk v Kopenhagnu leta 1910. Tudi za voditeljico mednarodnega ženskega gibanja je bila izvoljena Klara Zetkin, ki je vse svoje življenje posvetila boju za svobodo, mir in enakopravnost žensk. V zapletenem času kriznih žarišč je videla trepetanje delavstva za svoj obstoj, siromaštvo, izkoriščanje, zapostavljanje, posebnost žensk.

Na proslavi dneva žena v naši domovini se spominjamo tudi naših mrtvih herojk in bork – partizank, ki so se borile z moškimi tovariši. Štirideset tisoč jih je izkrvavelo na bojnih poljanah naše domovine. Na zemlji so vzcvetele krvave rdeče rože – kri iz njihovih ran.

Spominjamo se tudi vseh tistih živih in mrtvih kmečkih žensk, ki so skrbele in delale na terenih, nosile težko breme pri pridelovanju hrane in skrbi za gospodarstvo. Neprecenljiva je bila njihova vrednost pri prehrani borcev, prinašanju poročil, obvestil in drugem. Njim so rav-

no tako zvesto pomagali tudi otroci. Teren in gozd je bil eno. To je bil simbol borbe za svobodo.

Spominjamo se tudi vseh tistih žensk, ki so v najhujšem trpljenju in grozotah fašističnega barbarstva in nasilja umirale ali ostale še žive v italijanskih, nemških in tudi ustaških in drugih taboriščih na naših tleh.

Ženske v Jugoslaviji so na poti enakopravnosti že zelo daleč. Ustava in zakoni jim zagotavljajo vse pravice, za katere si ženske v prenekaterih drugih delih sveta šele prizadevajo. Naš samoupravni družbeni sistem jim omogoča, da enakopravno z moškimi planirajo, ustvarjajo in razpolagajo z rezultati skupnih prizadevanj.

Proslavljajmo 8. marec slavnostno, dostojanstveno, ne z rajanjem po gostilnah...

Družbenopolitična aktivnost žensk je danes še premajhna. Še se srečujemo z ženskami po štiridesetem letu starosti, ki nimajo kam s časom, ko jim otroci odrastejo. Še danes srečujemo moške, ki se zaradi svoje zavezanosti vase premalo zav-

zemajo za ženske, da bi v večjem številu sodelovale v naši družbi in jim onemogočajo, da bi se uveljavile. So pa še nekateri tovariši, ki se zaradi starih partizanskih predsodkov v premajhni meri zavzemajo za ženske ob volitvah, da bi bile voljene v večjem številu.

Minilo je nekaj časa, ko sem poslušala dva moška, ki

jaz. Zakaj te obrti ženske niso znale v stari Jugoslaviji? Znale je niso zato, ker niso imele možnosti, da bi se naučile. Danes vemo, da delajo v krojaških in čevljarških podjetjih v velikem številu tudi ženske.

Anglež dr. Ashley Montagu pa v svoji knjigi dokazuje, da so moški vedno zatirali ženske in da so samo zaradi svoje fizične moči mogli tako dolgo gospodovati nad ženskami, čeprav so ženske po svojem ustroju, velikosti možganov, odpornosti zoper boleznih v resnici močnejši spol. In dalje tudi, da so ženske prav tako dobre za vsak posel kakor moški. Pisec zavrača ustaljene nazore in trdi, da imajo ženske na področju znanosti in umetnosti zato manj pokazati, ker jim moški nalašč in iz strahu niso dovolili, da bi se uveljavile...

In na koncu, veliko pozornost posvečajmo tudi mladini. Pomagajmo ji, da bo pretrgala s starimi predsodki. Vzgaajmo naša dekleta in fante v enakopravne ljudi, ki bodo moralno in humano prenašali in uresničevali tradicije NOB. Uspesobimo mladino, da bo dobro izpolnjevala svoje naloge.

Rezka Razdrih

Klepet s Slavko Kasteličev, sekretarko mestnega odbora ZZB NOV Ljubljane

»Ženske delo dobro opravijo...«

Vrata pisarne mestnega odbora se nenehno odpirajo in zapirajo. Prihajajo prosilci za reševanje stanovanjskih vprašanj, prihajajo s prošnjami za zamenjavo, za pomoč pri iskanju mesta v domu starejših občanov, za pomoč pri reševanju finančnih stisk – kdo bi še našteval, za kaj vse se obra-

čajo na tovarišico Slavko Kastelič. Osem let že dela na mestnem odboru ZZB NOV Ljubljane. Borci dobro vedo, da bo za vsakogar našla primerno besedo, in če sama ne bo vedela pravega odgovora na vprašanje, bo zagotovo vedela, kam je treba tega ali onega napotiti.

Čakam na najini dve minutki klepeta, pa moram tačas slišati tri žalostne življenjske zgodbe, dve pritožbi zaradi nerešenega stanovanjskega vprašanja in najmanj pet telefonskih pozivov. »Ej, kar nekaj se ločujejo zdaj, na stara leta,« je mrmrala, ko je brskala po debelih kupih vlog in prošnji.

»Pa to še ni tako naporno delo, to pogovarjanje z ljudmi. Vsega drugega je ta čas mnogo: priprave na volitve, sestanki, prizadevanja za dokončanje doma borcev v Malenškovi ulici v Ljubljani. Naše komisije so vse po vrsti zelo aktivne, zlasti veliko dela pa opravimo na področju socialno-zdravstvene skrbi za borce. Na

področju razvijanja tradicij NOB je naša komisija le koordinator med delom komisij pri odborih ZZB NOV petih ljubljanskih občin in uspešno koordiniramo delo še na drugih področjih, da bi bila borčevska vprašanja na ravni mesta enotno reševana.«

Ker je najin pogovor pogosto prekinjan, se v opravičilo nasmehe. Toda to spada k podobi dela na mestnem borčevskem odboru in tudi k opisu njene dela. »Zares rada delam z ljudmi,« pravi, in o tem ni dvoma, kajti sicer bi najbrž že pobegnila od tega zvonjenja telefonov in se nehala voziti v mesto vsak dan iz sedem kilometrov oddaljenega Zadvora, kjer živi.

»Sploh ni nujno, da takoj rešiš vsako vprašanje, ki ga borci prinesejo s seboj. Prenekateri pride sem le po lepo besedo in odide zadovoljen, če ga je nekdo hotel poslušati.«

Dolga leta je delala na občini Moste-Polje v Ljubljani kot vo-

prejo štacune – takrat, ko za seboj zaprejo pisarniška vrata. »Memim,« prvi Slavka, »da je v tako delo v naši borčevski organizaciji še vedno vključeno premalo žensk. So sicer na seznamih komisij, sem ter tja tudi v občinskih odborih, a jih je kljub temu premalo. Nekaj ur družbenopolitičnega dela na dan ni prehud napor, četudi je morda treba paziti vnučke in gospodinjiti. V našem mestnem odboru je od tridesetih članov le pet žensk. Pri tem pa je značilno, da ženske, kadar se kakšne naloge lotijo, ponavadi to opravijo dobro in hitro, prav nič slabše od moških tovarišev. O tem vprašanju je bilo že večkrat govora, predvsem pa pred volitvami.«

Morda bi se še malo zamislila, zakaj je tako skromno število žensk aktivnih v predsedstvih občinskih odborov ZZB NOV Slovenije, morda bi našla izkušni pri svojem delu ustrezen odgovor, vendar sva imeli premalo

Ženske v Jugoslaviji so se potrjevale v predvojnem delavskem gibanju, bile so enakovredno vključene v naš narodnoosvobodilni boj in povojno izgradnjo.

dja stanovanjske uprave, zato ji odhajanje na delo tudi danes ne pomeni nikakršnega napora. Nasprotno, tudi v krajevni skupnosti, kjer živi, je aktivna in prav tako je aktiven tudi njen mož. »Razumeva drug drugega, veva, da je treba za družbenopolitično delo marsikaj žrtvovati in marsikatero uro dela »potegniti«. Včasih, ko pridem utrujena domov, si skuham veliko skledo mlečnega zdroba in počivam.« Tega o počitku ji sicer ni čisto verjeti, kajti je ena tistih ljudi, ki ne »za-

časa, saj je iz sosednje sobe že klical predsednik Rađe Pehaček. Treba je bilo pregledati urnik sestankov za naslednji dan, ugotoviti, na katerega je bolj nujno iti in katerega je mogoče brez večje škode izpustiti.

Kadar potrebujemo podatke o borčevski dejavnosti v Ljubljani, se zanesljivo lahko obrnemo na Slavko Kasteličev. Vedno prijazna in s polno vrečo podatkov je nepogrešljiva v pisarni na Komenskega ulici.

B. Ž. J.

Lakota me je rešila

Med partizane sem prišla 15. aprila 1943 v Koroški bataljon. Pozneje sem bila v Kamniško-zasavskem bataljonu, nato v 6. slovenski brigadi Slavka Šlandra. V njej sem ostala do 20. novembra 1944, ko sem bila ranjena. Najprej sem bila četna bolničarka, pozneje bataljonska. Dosegla sem čin st. vodnika. Bila sem v vseh borbah svoje enote. Obvezala sem veliko ran. Veliko je bilo ran, ki bi bile lahko usodne za borce, če ne bi bilo hitre pomoči. Velikokrat pa mi je soborec izkrmel v rokah.

Za svoje delo sem prejela medaljo za hrabrost lastnoročno od Franca Rozmana-Staneta. To je bilo 24. oktobra 1944, ko smo bili že nekaj dni zapored v borbah z belogardisti iz Stične, Sentvida in Zagrada. Na večer je pripeljal avto na naš položaj, iz njega je izstopil komandant glavnega štaba za Slovenijo Franc Rozman-Stane, ki nam je ob svitu ognja pripeljal odlikovanja.

Ze dva dni, to je 18. in 19. novembra, je bil naš bataljon na položaju. Bili smo močno utrujeni in lačni, saj na položaj nismo dobili nobene hrane. Imeli smo s seboj tudi lažje ranjene in ožuljene borce, ki bi jih bilo treba prevezati. Ko smo 20. novembra dopoldne končno dočakali izmeno, smo se umaknili v neke prazne hiše izseljenih kočevskih Nemcev. Tam so kuharji pripravljali hrano, bolničarke smo obvezovale ranjence, borci pa so čistili orožje in sebe, večino pa jih je pospala. Ko so začeli deliti hrano, je pritekel kurir in povedal,

Francka Povh-Slavka

Jaz sem tudi že stala v vrsti za hrano in sem rekla kuharju, naj mi da vsaj košček mesa, katerega bom pozneje pojedla. Dal mi ga je, a pojedla ga nisem nikoli. Ko sem pritekla na položaj, sem najprej obvezala Božiča, ki se mu je roka držala še samo na dveh krajih z malo kože. Takoj za tem sem obvezala še mitraljezca Miha Strgarja iz Preboda, ki je dobil strel od zadaj v trebuh, krogla pa mu je ostala v roki. Nameravala sem

pomagati ranjenemu Štefanu Mušiču. Takrat pa me je neka sila vrgla po tleh, da si sprva nisem mogla razločiti, kaj bi lahko to bilo. Kmalu pa sem uvidela, da sem ranjena. Ko sem poskušala vstati, me je močno zabolelo v križu in trebuhu. Boleli sta me tudi desna roka in noga in tako sem ugotovila, da sem popolnoma nepokretna. Imela sem malo možnosti za rešitev. Pripravila sem si pištolo ter jo držala kar v roki. Raje bi se ustrelila, kot da bi me dobili v roke belogardisti. Ko se je stemnilo, sta prišla pome neki borec in Pavla Tomšič, ki je bila od takrat dalje bataljonska bolničarka namesto mene. Na zbornem mestu ranjencev sva se spet srečala z mitraljezcem Mihom. Imela sem ranjeno hrbtenico in zaradi dūm-dumke raztrgana čreva. Raztrgana čreva sta imela tudi Miha in neki borec, za katerega pa ne vem imena. Ker smo bili ranjeni v čreva, nismo dobili hrane, ker pa smo imeli že ob vrnitvi prazna čreva, nam je to omogočilo ostati pri življenju.

Za božične praznike so nas obiskale kmetice in mladinke iz sosednjih vasi in nam prinesle nekaj hrane. Dobili bi vsak nekaj jabolka, kos potice in pol klobase, vendar z Mihom nisva vzela drugega kot jabolka, ki sva jih dala v kuhinjo, kjer so nama skuhal kompot, le tega sva smela zaužiti nekaj žlic. Omenjeni borec pa je vzel tudi klobaso, jo skril in na skrivaj pojedel. Dobil je hudo vročino in kmalu umrl. Tudi lakota je bila lahko koristna.

Francka Povh-Slavka

»Naši otroci naj nikoli ne doživijo strahot vojne«

Številne so bile žene in dekleta, ki so se pridružile pravičnemu boju naših narodov za osvoboditev. Zbirale so material, kuhale za partizane, pletle, prenašale zaupno pošto..., neredke pa so se hrabro s puško v roki borile v partizanskih enotah. Pri sluhnim pripovedi partizanke Ivanke Obid-Danice, poročene Gruden:

»Naša družina je bila številna. Zemlja na Šentviškogorski planoti nam je skopo odmerjala kruh. Pa vendar smo po svojih močeh pomagali partizanom, ki so jeseni 1942. taborili v gozdu nad hišo. Naše sodelovanje s partizani ni ušlo izdajalcem. Ko-

Partizanka Danica, borka od decembra 1942

nec novembra so fašisti v Gorskem vrhu aretirali mojega očeta in brata Janka ter pet drugih zavednih kmetov. Tudi mene so priprli v karabinjersko kasarno. Do mene

naslov javke na Pečinah pri »Balantiču« in dve pismi. Pregledovanje na vlaku sem srečno prestala. Na postaji na Mostu na Soči je bilo veliko domačinov, a me ni nihče izdal. Z avtobusom sem prišla na Slap. V strahu, da ne bi naletela na italijanske vojaške, sem s ceste zavila v gozd. Bilo je že mrčno, spotikala sem se ob skale, robidovje mi je trgalo obleko. Pri Balantičevih sem oddala pismi. Domov si nisem upala. Terenca OF sta me spremila do partizanske čete, ki je bila v Zlebeh. V partizanski enoti me je obšel občutek varnosti in olajšanja po vseh dnevnih skrivanja in strahu. Tu sem spoznala partizanki iz dekliske čete Vero Palčič in Franco iz Soškega odreda. Obe sta padli v bitki na Golobarju aprila 1943. Še isti večer smo krenili preko Logaršč in Baške grape na Tolminsko. Prebredli smo ledeno Bačo in Tolminko. Priključili smo se Tolminski četi.

Ob ustanovitvi Severno-primorskega odreda sem postala borka tretje čete, ob poimenovanju Gradnikove brigade pa borka 3. čete v tretjem bataljonu. Spoznala sem se z borkama Malko-Prezelj Darinko in Katarino Mlakar-Zivko. Darinka zdaj živi v Ajdovščini, Katarino pa so Nemci septembra 1943. ujeli in po mučenju obesili.

Spominjam se nenadnega italijanskega napada, ko smo si na Stolu nad Kobaridom ravno pripravljali hrano. Napadli so nas z vseh strani. Imeli smo več ranjencev, a tudi sovražnik je imel hude izgube. Dodeljena sem bila za spremstvo ranjencev v bolnišnico pod Matajurjem. Še dva dni smo se morali skrivati pred Italijani. Ko smo poskrbeli za ranjene, sem se spet pridružila brigadi. Bila sem v njej v bojih na Primorskem, po kapitulaciji Italije smo na Dolenjskem razoroževali italijanske čete. Večkrat smo se spopadli z belogardisti.

Septembra 1943. smo se želeli odpočiti v bližini Razdrtega. Nemci so nas obkoliili. Morali smo sprejeti boj. Vsak se je reševal po svoje iz

Tudi v današnjem trenutku je število evidentiranih kandidatke za volitve v delegatske skupščine, v organe upravljanja in odločanja samo potrditve, da pri nas ženska osamosvojitve ni samo proklamirana ideja.

je prihajalo vpitje in stokanje aretiranih, ki so jih mučili. V grozi sem razmišljala, kako bi pobegnila. V mraku mi je uspelo, ker karabinjerji name niso bili pozorni. Aretirane so pozneje odpeljali v tolminske, nato v goriške zapore, od tam v internacijo v Gradiško. Oče se je ob kapitulaciji Italije vrnil, brat Janko pa je v taborišču podlegel mučenju.

Ker zame doma ni bilo varno, sem si v Trstu našla mesto gospodinjke pomočnice. Pavle Kobal s Pečin, ki je že delal za OF, mi je svetoval, naj grem domov. Dal mi je

obroč. Sama sem se stisnila pod butare vejevja v gozdu. Borka Živka je bila tu ujeta.

Do konca vojne sem bila kot borka v Gradnikovi brigadi, čeprav ne na položajih. Po svojih sposobnostih sem pomagala in zvesto vztrajala v borbi.

Decembra 1945. sem bila demobilizirana. Prejela sem tri odlikovanja.

Vesela sem svobode in miru, v katerem živimo, našim otrokom pa želim, da bi nikoli ne doživeli strahot vojne.«

Zadrega

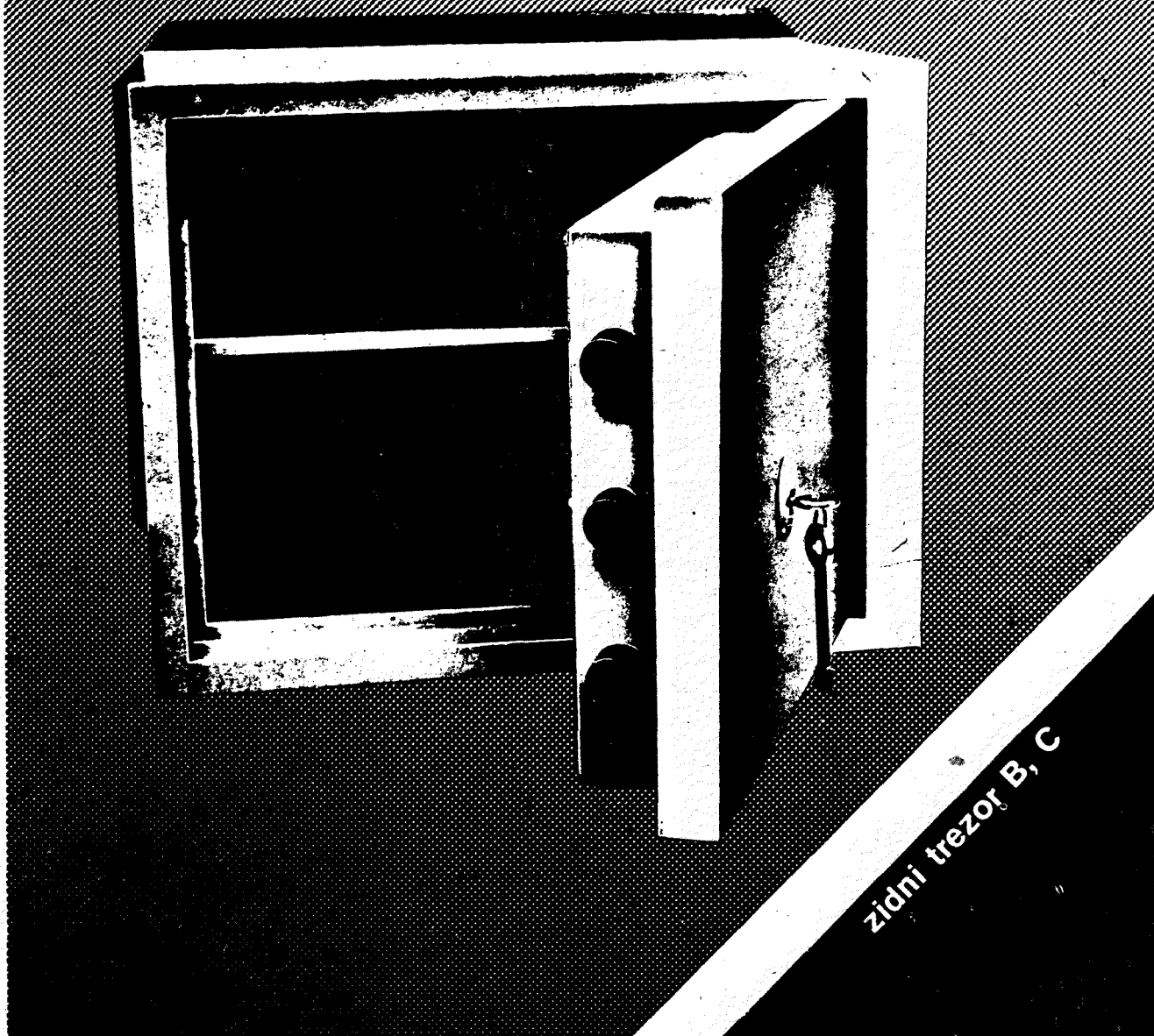
Ali bi ali ne bi? In če bi že, kako bi naj? Ali bi naj le ponovili, kar smo ponavljali doslej leto za letom? Vsiljuje se celo zapeljiva misel, da bi kar lepo pozabili na ta dan, saj je dovolj razlogov: v ospredju so vendar večne in velikanske skrbi z gospodarstvom, lajnjanje o stabilizaciji, o cenah (beri: kako bi to in ono podražili, da bi bolelo le druge). Skratka, zadrega je dovolj velika, da bo mogoče spet načeti vsa tista že tolikokrat ogledana vprašanja ali naj praznik naših spoštovanih tovarišic praznujemo tako rekoč brez praznovanja ali pa naj praznujemo nekako zasebno, kakor da praznika sploh ni. Ni se mogoče ogniti že tega, da bi na »praznik« ne naleteli v koledarju.

Neogibno je tudi, da se vsako leto kdorkoli spomni tega kočljivega dne, če nas že same tovarišice ne spomnijo nanj. Tovarišice imajo pač tudi svoje koledarje. Nekateri celo mislijo, da je ta njihov dan praznik njihove, ženske enakopravnosti. Zakaj dan enakopravnosti? se nerodno, če že ne hinavsko, čudimo, češ, saj je vendar izzivanje razpravljati o ženski enakopravnosti! Po vseh postavah in pravilih so pri nas tovarišice enakopravne! Kdor spričo tega kaj namiguje, je navsezadnje le bolj ali manj potuhnen sovražnik naših enakopravnih žensk; enakopravnosti kratkomočno ne razume, noče je priznati in se vsemu temu posmehuje.

Sicer pa je bilo tudi to že tolikokrat povedano, morda celo v vezani besedi, vsekar pa zelo slovesno in ganljivo (enakopravne tovarišice so na praznovanju seveda ganjene jokale). No, če je že kdo bil tako pogumen, da mu je to šlo (ali ušlo) z jezika, smo seveda že pozabili. Ze zaradi tega je prav, da dan naših tovarišic praznujemo vsako leto – vsaj praznujmo, če ga že ne praznujemo: da se ne pozabi! Marsičesa se bomo torej spomnili tudi letos – upajmo! Pripravili bomo govorance in globokomne razprave. Morda imamo še kopije od prejšnjih let.

Saj ni treba povedati nič novega, kar pa je tudi prav. Saj vendar enakopravnosti nismo pregnali in upanje je, da bo ostala tudi v novem pravopisu. Tovarišice bodo lahko same povedale, ali so zadovoljne s tem. recimo, da so pač ženske in da je po vseh postavah in pravilih zapisano, kakšne pravice in kolikšna enakopravnost so jim zagotovljene – od varstva materinstva, do prepovedi nočnega dela, da smejo glasovati na referendumu za uvedbo samoprispevka (kravaj potrebne med drugim za otroške vrtce)... Razpravo je mogoče bodisi zožiti bodisi celo razširiti, n. pr. o enakopravnosti kmečkih žensk-mater, ki bi naj imele tudi pravico roditi v porodnišnici. No, to je rečeno le tako mimogrede, saj ni mogoče predpisovati še programov, kaj in kako bi naj razdirali besede ali misliti (ne po hrbitih tovarišic!) slamo ob tej priložnosti.

ELKOM PRIMAT

zidni trezor B, C

Tovarna kovinske opreme 62000 Maribor,
Industrijska c. 22, telefon: (062) 28-641, telex:
YU 33-178

OPEKARNA KOŠAKI / MARIBOR p. o.

ŠENTILJSKA 116 – TEL.: H. C. 21-018 DIR. 25-730 – KOMERC. 24-907 – TEK. RAČ. PRI SDK 51800-601-10238

GRADITELJI!

**OBVEŠČAMO GRADITELJE DRUŽBENEGA IN PRIVATNEGA SEKTORJA, DA
PROIZVAJAMO VISOKOKVALITETNI**

KLINKER ZIDAK

Posebno primeren: ZA VSE VRSTE DIMNIKOV

● NEOMETANE FASADE ● SOBNE KAMINE IN VRTNE
RAŽNJE ● NOTRANJE OKRASNE STENE ● TLAKE,
OGRAJE IPD.

Opeko odlikujejo praktična neuničljivost, majhna vodovpojnost in različne barvne nianse.

Vse informacije dobite po telefonu št. 24-907 ali 21-081

PRIPOROČAMO SVOJE KVALITETNE IZDELKE!

DO AGROSERVIS p. o.

62000 MARIBOR, TRŽAŠKA CESTA 38

Popravilo in vzdrževanje cestnih motornih vozil, kmetijske in gozdne mehanizacije. ● Garancijski servisi, tehnični pregledi motornih in priklopnih vozil, podaljšava registracije, zavarovanje potnika, voznika in vozila. ● Proizvodnja opreme za kmetijsko in predelovalno industrijo. ● Telefoni: n. h. (062) 33-741, direktor (062) 33-885. ● Žiro račun 51800-601-11417.

Zmešnjava podatkov

Ze leta sprašujem javno in zaman čakam odgovora - iz kakšnih virov se napajajo naša javna občila, od radia preko dnevnega časopisja in periodičnega tiska, s podatki iz našega narodnoosvobodilnega boja, ki jih objavljajo ob obletnicah kot rubriko »na današnji dan«. Tako je na primer bilo objavljeno 21. februarja na prvem programu radia Ljubljana kot dogodek na današnji dan tole: »Štirinajsta divizija je imela hude obrambne boje nad vasjo Plešivec na območju Belih vod nad Velenjem, od koder se je naslednji dan premaknila v Podgorje...«

Le kje so pobrali to kolobocijo, ki je do danes še nisem ne bral in ne slišal, in kakšni »strokovnjaki« zgozdovinarji so jim tole vest posredovali? - To je takšna zmešnjava in dezinformacija in dezorientacija, kot če bi rekli: Boji so bili nad vasjo Ig pri Mariboru, to je v okolišju Bohinja, odkoder se je divizija naslednji dan premaknila v Novo mesto... Da, prav takšno primerjavo za služi ta vest o bojih Štirinajste na dan 21. februarja 1944. Od kje takšna zmeda in norčevanje iz izročil našega NOB? Je mar to namerno pačenje, ki naj služi javnosti v posmeh?

Tudi naše glasilo TV-15 naseda takšnim virom. V številu 5 z dne 11. februarja letos je objavljeno na str. 2 v rubriki »Koledar pomembnejših dogodkov« tole: »14. februar 1944: 14. divizija je prišla v Vitanje in Dramlje, naslednjega dne pa je prebila obroč pri Lindeški gori, 16. februarja je prišla v Dobro in 21. v Podgorje.«

Najprej - že sama smer gibanja po teh podatkih je povsem nemogoča, kajti 14. divizija se je gibala od juga proti severu, ne pa od severa proti jugu. Tako velika enota kot je divizija, in še pod goji vojne in partizanske taktike, premikov, ko ni ne smela ne mogla uporabljati dolinskih komunikacij, ne bi mogla v enem maršu priti od Laškega v Vitanje in zatem v Dramlje. Lindeške gore sploh ni, ampak je le zaselek Lindek nad Frankolovim, in kar je največja zmeda - tako Vitanje kot Dobro in Podgorje, ki pa je vas tik Slovenj Gradca, so bili takrat oporišča sovražnikovih bojnih skupin za pogon proti Štirinajsti in polna vojaštva ter preteža, ob vsem tem pa seveda še kako dobro zavarovana. Kakšen nesmisel!

Dejansko pa so tiste dni dogodki potekali takole:

Po celodnevni hudih bojih v okolišju Sv. Petra pri Laškem, kjer se je Šerčerjeva brigada uspešno otepala sijajno oboroženih in mobilnih novih sovražnikovih kolon, se je Štirinajsta ponoči prebila prek dvotirne proge Celje-Maribor in ceste tik Stor, prešla (in ne osvobodila, kot poročajo tudi nekateri!) Dramlje in se nastanila v območju Slemen, kjer se je ves dan zoperstavljala za njo prodirajočemu sovražniku. Ponoči se je prebila prek Konjiške gore in ceste Celje-Maribor ter se je ustavila v okolišju Male gore in Stenice, kjer so ves dan potekali boji okoli razvalin Lindeškega gradu. Ponoči se je izmuznila iz obkrožitve čez Socko in se za dan dva nastanila na

Paškem Kozjaku. 18. februarja je uspelo štirim njenim bataljonom, da so se prebili na Paško Pohorje, medtem ko se je morala glavna vrtni na Paški Kozjak. Drugo noč je znova prebila obkrožitveni obroč v dolini Pake blizu Velenja in se nastanila za poldrugi dan v vasi Plešivec. Od tu je krenila na zahod preko Graške gore, vendar je bila za dne zavrnjena na območju Spodnjega Razborja in je imela ves dan težke obrambne boje na »gori jurišev«, na zemljišču med Vrhurnikovim in Ravnjakovim vrhom. Zaradi premoci sovražnika se je vrnila v Plešivec in drugo dopoldne dosegla na Ravnah nad Šoštanjem odločilni preboj zadnjega sovražnikovega obroča, kar je tudi pomenilo obenem rešitev divizije, pa tudi konec osredotočenega pogona na Štirinajsto. Naslednje tri dni so sledili še spopadi s hudimi žrtvami, vendar je bil to tudi konec ofenzive sovražnika proti Štirinajsti.

Taka je torej bila na kratko povedano v tistih dneh bojna pot 14. divizije.

In kako se je te epopeje 14. divizije NOVJ, ki predstavlja enega najbolj veličastnih dejanj našega narodnoosvobodilnega boja, spomnil naš osrednji dnevni časnik Delo? V svoji vsakodnevni spominski rubriki prihoda Štirinajste na slovenska tla Štajerske s prehodom Sotle sploh ni registriralo. Tako kot tudi ne vpada Štirinajste v Senovo in napada na rudnik ter uničenja rudniških naprav. Šele ob pohodu od Senovega proti zahodu se divizija naenkrat pojavi v Delu, kot da bi padla z neba. Pa še ta informacija ni točna. Delo je namreč zapisalo, da je Štirinajsta odšla v - revirje... dejansko pa se je napotila proti Pohorju.

Spopada v Gračnici dne 12. februarja kjer je tako uspešno s svojim bataljonom posredoval in zatem tudi padel narodni heroj Ilija Badovinac, sploh ne omenja, kakor tudi ne 13. februarja celodnevnih bojov s svežimi in spočitimi elitnimi bojnimi skupinami nemškega poveljnika Treecka. Štirinajsto zasledimo šele 16. februarja ob vesti, ki pa spet ni točna. Namreč, da so bili tega dne izredno težki boji proti nemškim silam, ki so skušale stisniti divizijo okoli Sv. Jošta na Paškem Kozjaku. Spopadale pa so se le brigadne patrulje na svojih obhodih, ko so varovale divizijska oporišča za poskus preboja na Pohorje. Delo sicer omenja preboj štirih bataljonov preko ceste Mislinja-Vitanje, samo - en dan prezgodaj... Po poročilu Dela se je to zgodilo 17. februarja, medtem ko je bataljonom preboj uspel 18. februarja. Bojev na »gori jurišev« dne 21. februarja Delo sploh ne omenja, niti na dan 22. februarja preboj zadnje sovražnikove obkrožitve na Ravnah nad Šoštanjem, ki je odločil o usodi Štirinajste. Pač pa poroča Delo za 23. februar, da sta se le Tomšičeva in Bračičeva brigada hudo spopadali s sovražnikom v bližini Mozirja, Rečice in Radmirja. Res pa je, da so bili spopadi v širšem okolišju Belih vod, to je pa od Mozirja vsaj 15 km stran in v gorah, toliko dlje pa še od Rečice in

Radmirja, vsi ti trije kraji so pa v Gornji Savinjski dolini. S tem dnevem naj bi bila končana, po Delu, ofenziva proti Štirinajsti, v resnici pa so bili hudi spopadi s precejšnjimi žrtvami še naslednja dva dni in je bila ofenziva proti 14. diviziji zaključena šele 25. februarja 1944.

Bomo bralci in poslušalci mar zvedeli, kdo in iz kakšnih namenov tako mrcvari in potvarja našo še ne tako zelo odmaknjeno narodno zgodovino? - Kaj bodo počeli šele zanamci, ko nas udeležencev narodnoosvobodilnega boja ne bo več, da

bi še kdo posredoval, opozarjal, pa tudi - obtoževal? Kajti - ko je krajevna skupnost Senovo proslavljala s kulturno prireditvijo 6. 2. tega leta spomin na prihod Štirinajste na Štajersko kot svoj krajevni praznik v zgradbi, ki nosi ponosno ime proslavljene 14. divizije, je komaj mogoče verjeti, da ni bilo ob tej priložnosti slišati v dvorani niti ene same partizanske pesmi, še manj pa vsaj himne 14. divizije...

MILAN GUČEK
Ljubljana

Pozitivno mnenje o »Manj strašni noči...«

Posredno sem vezan na dogodek, ki so se dogajali v napadu na partizansko bolnišnico na Ogenjci. Nadaljeval sem sledil z velikim zanimanjem, enako sledim raznim komentarjem v časopisu in naj povem:

Pokojni zdravnik Aleksander Gala-Peter je v knjigi dogodek opisal popolno in povsem zgodovinsko. Pokojni bolničarki »Anici«, če še ni

dodeljeno, bi morali dati posmrtno priznanje.

Scenarist, režiser in vsi igralci v nadaljevanju so zelo lepo prikazali dogodek. Glede opreme v takratnih razmerah mislim, da vsaj 90-odstotno ustreza. To trdim kot bivši pripadnik NOV.

ANTON BARBIŠ
Prešernova 34
Ilirska Bistrica

V najbolj kočljivih trenutkih

Ko sem poslušal kritike o TV nadaljevanju »Manj strašna noč«, se mi je zdelo zelo čudno, da posebno mladi ne verjamejo, da so se takšne in podobne stvari resnično dogajale. Ne samo, da so bili pobiti ranjenici, tudi obkoljeni borci, ki so se znašli v hišah, so se do zadnjega naboja bili z nadmočnim sovražnikom in zadnje naboje ali bombe prihranili za svojo smrt. Koliko borcev in funkcionarjev je bilo ranjenih, in da ne bi prišli v roke sovražniku, so si pogнали kroglo v glavo, nemalokrat prenačljeno, kajti po vrnitvi na prizorišče boja smo ga našli še s pištolo v rokah. Če bi prišel sovražnik do njega, bi mu vsekakor vzel pištolo iz rok. Tudi sam sem bil večkrat v takem položaju, da bi si pogнал kroglo v glavo, še prej pa postrelil vse, ki so bili z menoj. Prvi primer je bil v neki nemški ofenzivi na Dolenjskem, kjer sem zbral okoli 60 borcev iz različnih enot s terena, s katerimi pa se nisem mogel spustiti v boje. Prva skrb je bila vse te ljudi prehraniti, a kako, ko pa so bili Nemci in belogardisti skoraj v vsakem naseljenem kraju. Ni bilo pravih obveščevalcev ali vsaj takih ne, ki bi poročali o dejanskem stanju. Tako sem si dal zadnjo priložnost, da grem v Tisovec, kjer naj bi nahranil zbrane borce. Če mi to ne bi uspelo, in ker sem se kot ko-

munist in oficir čutil odgovornega, bi se ustrelil. Drugi primer je iz leta 1944. Pod Kobiljemkom bi moral previti ranjenko. Ker s tovarišem nisem mogel zaradi hajk do hiše podnevi, sem z njima moral počakati noči. Sli smo v kotanjo, ki jo je naredila prevrnjena smreka, tako da sem imel hrbet na koreninah prevrnjene smreke, tovariševo

puško pa pod hrbtom. Drugi je sedel pred menoj. Tisti ob meni je moral na veliko potrebo. Nekaj minut po tem prav on pravi: »Srna.« Ko pogledam, to ni bila srna, ampak nemški ovčar z nemškim oficirjem in četo čerkezov, ki se je ustavila osem korakov pod nami, kajti tam se je steza tudi končala. Pes je tekal sem ter tja in nekaj vohal, k sreči pa vselej le do izfrebka in pod korenino. Tako mi ni bilo treba postreliti obeh tovarišev in sebe, kajti druge rešitve ne bi bilo.

Tretji primer je bil zaradi ranjenke. Le dobri obveščevalni službi iz vasi se moramo zahvaliti, da smo zadnji trenutek šli z ranjenko v tako imenovano »šterno«. Ker ni bilo umika, smo šli z ra-

njenko - jaz kot nekaj ranocelnik, brata, ki sta jo pravkar obiskala, in bratranec, ki je bil zadolžen, da ji pomaga, ker je bila nepokretna. Gospodinja nas je zakrila s pokrovom in snegom, saj je bil še mesec februar 1944. Tudi sestra ranjenke je prišla iz Zagorja ob Savi. Sovražniki sta pričakali pri odprtem oknu kuhinje, natančno nad šterno, in jim postregli z jabolčnikom in zganjem, kar jih je zmotilo, da niso videli toliko sledi. Mi pa, ki smo bili z ranjenko v »šterni«, smo slišali in čutili vse čisto drugače. Pištolo sem imel pripravljeno. Vendar se je tudi tokrat vse srečno izteklo.

SREČKO GRAŠIČ
Radeče 211

Nedopustna sramota človeške vesti

V Nedeljskem dnevniku št. 1 z dne 3. 1. 1982 sem prebral članek tovariša Karla Kurinčiča z naslovom »Kako različno so se povečale pokojnine«. V tem sestavku tovariš Kurinčič sprašuje javnost, po katerih načelih se bodo povečale pokojnine za 9,4 odstotka, kakor je bral v sredstvih javnega obveščanja, in to vsem upokojevcem enako. Torej, tisti upokojevec, ki prejema 7000 ali 8000 din pokojnine, bo dobil povečano za 658 din, tisti s 15000, 2000 din in več prav tako za 9,4 odstotka več, kar znese dvakrat, trikrat toliko in še več. Poudaril je še, da je to povečanje pokojnin le zaradi podražitev živil, le-ta pa so se podražila za vse enako.

Ko sem razmišljal o navedenem problemu, sem se najprej najezil, potem pa sem postal malce žalosten. Spraševal sem se, ali smo prišli že tako daleč, da bomo začeli v osnovi teptati moralno-etična načela, ki jih mora poznati in tudi izvajati vsak član naše socialistične druž-

be? Ali se tisti, ki so pripravljali predlog za to povišanje in ga po hitrem postopku posredovali dalje, ne sramujejo? Ali se ne sramujejo tiste Judeževega groša, na katerega morda že sedaj požrešno čakajo, da ga bodo prejeli, ko bodo šli oni v pokoj? Sem zaposlen na osnovni šoli, kjer poučujem v sedmih in osmih razredih družbeno-moralno vzgojo. To je eden izmed tipičnih primerov, o katerem sem primoran razpravljati z učenci, z namenom, da se bodo tudi oni borili proti njim, ko bodo po končanem šolanju zasedli odgovorna delovna mesta, tako v proizvodnji kakor tudi v vodenju. To tem bolj, ker sem zasledil v dnevnem časopisju, da želimo s takim »humanim« ukrepom doseči pri malih upokojevcih še veliko popularizacijo naše vsestranske skrbi za blaginjo v njihovi pozni jeseni življenja.

SLAVKO SMERDEL
Trdinova 7, Krško

Nalijmo si čistega vina!

Kot rdeča nit se že lep čas vleče v časopisu TV-15 zadeva okoli »Dražgoške bitke«, ponesrečenega filma, ki ga menda ne bomo nikoli videli. Ko človek prebira dopise in proteste zaradi te naše narodne nesreče, se mu vsiljuje vprašanje, zakaj si ob tem enkrat za vselej ne nalijemo čistega vina. Prav gotovo je vzrok te rdeče niti to, da članstvo ZB še ni imelo priložnosti zvedeti, za kolikšna zapravljena sredstva gre in kdo so tisti, ki so ta sredstva zapravili. Logično je in to vsi vemo, da so tisti, ki so to povzročili, živi in zdravi, da imajo vsak svoj priimek in ime, pa tudi funkcijo. Zaradi tega se tudi jaz sprašujem, zakaj tisti, ki je ostal ogoljufan, tega jasno ne pove. Povedati pa bi namreč moral, koliko denarja je bilo vrženega stran (v milijardah in milijonih), kaj je bilo že posnetega in kolikšen odstotek celotnega scenarija je realiziran, kaj bo s preostankom filma in na koncu, ali bomo sploh kdaj gledali tako težko pričakovan film ali nadaljevanje o dražgoški bitki. Prepričan sem, da si to tako kot jaz želi sleherni član borčevskih organizacij in povrhu

tega še vsak poštenjak.

Druga stvar, ki me vznemirja, pa je to, da se veliko piše o vprašanju obstoja našega časnika TV-15. Mislim, da tega vprašanja sploh ne bi smelo biti, kajti to je edini časopis, ki nas borce zanima od začetka do kraja, edini, v katerega lahko napišemo tudi svoje doživljanje med NOB in še kaj drugega o delu in življenju borčevskih organizacij in borcev samih. Če smo po drugi strani tako radodarni za razni »šund« in nove revije, ki kar tekmujejo v povečevanju raznih zapadnih zvezd in zvezdic, potem za TV-15 ne bi smelo biti prav nobenega spornega vprašanja. Ta časopis smo si borci prislužili in ga moramo imeti. Če bi se pa le primerilo, da je finančna situacija tako huda in da sredstev ni nikjer moč dobiti, potem pa ga drage volje PODRAŽITE, saj bomo borci tudi to prenesli, tako kot smo že marsikateri udarec. Pa tudi ta nas ne bo vrgel iz tira!

ALOJZ KASTELIC
Cesta 13, julija 44
Ljubljana-Dobrunje

SLOVENJ GRADEC

Do kluba z lastnim delom

Že leta nazaj so v Slovenj Gradcu ugotavljali, da je v občini nujno potreben mladinski klub, kjer bi se zbirali mladi. Na občinski konferenci ZSMS Slovenj Gradec so se odločili, da bodo skušali najti primerne prostore, ki bi jih z lastnim delom uredili mladi sami. Tako so v razgovoru s Samoupravnim stanovanjsko skupnostjo dobili prostore v bivšem gostišču pri Ančki.

Z urejanjem so pričeli konec lanskega leta in do danes so opravili dobre tri četrtine del. Delo v klubu imajo organizirano tako, da vsaka OO ZSMS v krajevni skupnosti sestavi skupino mladincev, ki potem opravi potrebna dela. Vse skupaj koordinirajo na občinski konferenci ZSMS Slovenj Gradec in povedati moram, da je tudi predsedstvo že opravilo precej delovnih ur v klubskih prostorih.

Klubski prostori bodo namenjeni razvijanju svobodnih aktivnosti mladim.

Nikakor ne smemo pozabiti, da so pri delu veliko pomagale vse družbenopolitične organizacije v občini, prav tako pa tudi nekatere delovne organizacije, ki so jih prosili za materialno pomoč. Vse to dokazuje, da se vsi skupaj zavedajo, da je v današnji družbeni situaciji še kako pomembna pravilna samoupravna usmeritev mladega človeka. Le na tako organiziran način lahko realizirajo zastavljene cilje, stabilizacijske napore, vzgojijo bodoče samoupravljavce in uspešne družbenopolitične delavce.

ADOLF ANKON

DOLIČ

V spomin na slavno Štirinajsto

Marija Hudovernik prejema priznanje krajevnih skupnosti

Krajani krajevnih skupnosti Dolič pri Mislinji so praznovali svoj krajevni praznik v spomin na prehod in preboj XIV. divizije s Paškega Kozjaka na Pohorje. V okviru praznovanja je bilo več športnih in kulturnih prireditev. Ob sklepu krajevnega praznika pa je bila v Zadrugnem domu v Doliču proslava, na kateri je o razvoju krajevnih skupnosti in preboju XIV. divizije spregovoril Rihard Kozjak, predsednik skupščine krajevnih skupnosti. Podelili pa so tudi priznanja krajevnih skupnosti, ki so jih prejeli Viktor Jeromel, Marija Hudovernik, Rafael Sešel, Rudolf Herlah, Adam Ošlak in Stana Lušnic-Arsovska. Posebno listino krajevnih skupnosti pa je prejela najstarejša krajanka Marija Tasič za svoj 93. rojstni dan.

F. JURAC

JESENICE

Iz dela partizanskih kurirjev

Osrednji letošnji zbor partizanskih kurirjev Gorenjske bo letos pod Golico. Lani je bil na Prtočcu na Škofjeloškem. Jeseničani bodo letos odkrili kar šest spominskih obeležij na krajih nekdanjih kurirskih postaj jeseniškega območja. Prav tako so že organizirali tradicionalni »Kurirski smuk«. Udeležile so se ga vse šole od Tržiča do Krajske gore, ki so na področju nekdanje karavanske kurirske linije. Ena od največjih opravljenih nalog zadnja leta je bila izdelava spominske plošče in organizacija slovesnih odkritij na vseh 39 kurirskih postajah Gorenjske.

Med sedanjimi nalogami pa sta pomembni zlasti dve. Radi bi dokončno zbrali in preverili podatke za kronologijo, ki jo je poizkušal iz Štajerske in Dolenjske strokovno prevzeti v delo znani prvoborec in pisec Cankar. Delo je že v zaključni fazi. Veliko nalogo pa so si kurirji zadali tudi z organizacijo tako imenovano Kurirske poti spominov. Že sam voditelj z zemljevidi, značkami itd. naj bi veljal okroglo 400.000 dinarjev. Toda ob sodelovanju z občinskimi organi se kurirji lotevajo tudi tega.

K.MAKUC

JESENICE

Žive priče slavne preteklosti

Redne letne skupščine občinskega odbora ZZB NOV Jesenice, ki je bila v soboto, 27. februarja, se je od 76 izvoljenih udeležilo 66 delegatov. Ob obširnem poročilu o uspešnem delovanju v minulem mandatskem obdobju je predsednik Jože Ulčar poudaril, da so borci NOB v svojem življenju nosili strašno breme minule vojne, da pa jih je doletela čast graditi novo dobo socialističnega samoupravljanja. Kljub temu da je njihova sedanja povprečna starost 65 let, so še vedno zelo aktivni. Vključili so se v stabilizacijska prizadevanja, v boj proti inflaciji, v reševanje precehih gospodarskih problemov. Podprli so sklepe in ukrepe, ki bodo pomagali iz gospodarskih težav. Zahtevajo pa, da se mora uveljaviti odgovornost in ukrepi proti izkrivljanjem. Menijo, da je potrebno več prostovoljne udeležbe v akcijah, večja zagnanost, SZDL naj bo resnično frontna sila delovanja. Obsodili so izgrede na Kosovu. Še naprej bodo gojili tradicije NOB, ki naj bodo kašipot mladim in prihodnjim generacijam. V prizadevanjih za zmanjšanje zastrašujočih groženj miru bodo še naprej podpirali sodelovanje s silami za mirno sožitje med narodi, s silami, ki so proti oboroževalni tekmi, proti hladni vojni. Predsednik je za uspešno delo posebej pohvalil komisijo za SLO in družbeno samozščito, ki se je posebno izkazala tudi v akciji NNNP.

V razpravi so udeleženci omenili številne doseganje uspehe, a tudi probleme, ki jih bo treba še rešiti: vprašanje dispanzerja za borce NOV na Jesenicah, podporo pri ustanovitvi muzeja revolucije v Begunjah, dokončno ureditev Kosove graščine, nadaljevanje s pregonom Druschkeja in drugih nasilnih gestapovcev ter njihovih pomočnikov na Jesenicah in okolici, sodelovanje pri postavitvi sedmih spominskih plošč na krajih, kjer so bile kurirske postaje med zadnjo vojno v jeseniški občini, itd. Skupščino so pozdravili tudi številni gostje, med njimi tudi predsednik občinskega komiteja ZKS Alojz Kalan, ki je poudaril, da so borci NOB žive priče naše slavne preteklosti, ki so izredno veliko vplivali na naš razvoj in katerih beseda ima vedno in povsod veliko težo. Njihov vpliv je spoštovanja vreden. Njihove doživete izkušnje, bodo pripomogle združiti silnice za dosegajoč zadovoljstva in še večje sreče. Zahvalil se jim je za njihov trud in jim želel še veliko zdravja in uspehov v prihodnje.

BRANKO BLENKUŠ

ILIRSKA BISTRICA

Osmič na Snežnik

Spominski pohod na Snežnik ilirskobistriški planinci posvečajo spominu na junaške boje borcev Istrskega partizanskega odreda, njihovim bojnim uspehom in mnogim žrtvam, ki so s svojo krvjo oškropile tudi ta košček slovenske dežele.

Odbor borcev Istrskega odreda je stalni pokrovitelj te masovne prireditve, ki v vsakoletnem zimskem pohodu na vrh 1796 m visokega Snežnika privabi več tisoč udeležencev – borcev, planincev, smučarjev in sploh ljubiteljev zimske gorske krajine. Zimski pohod na Snežnik je v teh letih postal ena največjih masovnih zimskih prireditev na Primorskem. Samo lani so organizatorji našli več kot 3500 udeležencev, letos pa jih pričakujejo še več.

Tudi tokrat bo zimski vzpon moč opraviti v dveh dneh, v soboto in nedeljo, 13. in 14. marca. Organizatorji svetujejo udeležencem dobro zimsko opremo, organiziran prevoz skupin s svojimi avtobusi, in to že prvi dan, da ne bi v nedeljo nastopile prometne težave. Za obiskovalce – posameznike, ki bodo prišli v Bistrico z vlaki in rednimi avtobusi, bodo organizatorji zagotovili dva avtobusa, ki bosta oba dneva vzpona odpeljala ob 7. uri izpred kmetijske zadruge v Ilirski Bistrici in pripeljala udeležence do Sviščakov – izhodišča vzpona na Snežnik. Hoje do vrha Snežnika ne bo več kot dve uri po utrjeni gazi, kjer bodo vsi udeleženci v Zavetišču na Velikem Snežniku postreženi s toplim čajem.

V nedeljo ob 11.30 bo na vrhu Snežnika krajša spominska slovesnost. Udeleženci vzpona in borci Istrskega odreda bodo obudili spomin na dogodke iz NOB, smučarji pa bodo na smučeh ponesli spominski venec s Snežnika do Sviščakov k spomeniku padlih borcev na področju Snežnika.

Organizatorji bodo poskrbeli za varnost udeležencev. Če bo vreme lepo se obeta izjemno doživetje za vse udeležence.

VOJKO ČELIGOJ

Obvestili

Iniciativni odbor Zgornjeverpavske (2.) čete, želi zbrati podatke o vseh preživelih, padlih in umrlih borcih in borkah, ki so v času od leta 1942 do 5. aprila 1943. leta bili v sestavi čete.

Prosimo vse preživele borce oziroma svojece padlih in umrlih, da sporočijo podatke tovarišu Karlu Bajcu, Kersnikova 12, 61000 Ljubljana. Podatke potrebujemo do 31. marca 1982.

Prosim, naj se mi oglasi, če še kje živi, Lojzka Ropič-Fanči iz Gerbičeve ulice, Ljubljana (dekliško ime, naslov je iz 1954. leta). Bile smo zaprte v Ljubljani leta 1942 in nato skupaj odpeljane v Gonars. Oglasi naj se na naslov: Ljudmila Ponikvar-Milena (rojena Kutnar), Peščenik 27, Višnja gora.

REŠITVE NAGRADNIH KRIŽANK

LESONIT ILIRSKA BISTRICA

Izžrebani so bili:
Angela VRABIČ, Četovje 9 c, 62390 Ravne na Koroškem
Slava ŠTURM, Vojkovo nabrežje 14, 66000 Koper
Ivan SKVARČA, Tomažičeva 36/IV, 61111 Ljubljana

Pravilna rešitev – vodoravno:
Lesonit vam želi srečno novo leto, Dora, nakane, la, DB, Ala, top, spiritus, orka, alt, ST, kota, Pia, rn, Ilirska, rp, bala, tla, salamin, Nui, en, adonis, rodnost, pohištvo, oda, I, riba, Izak, lik, izjava, Ac, trak, žaga, va, Ika, lise, treniranost, sistem sedem.

ALPINA ŽIRI

Izžrebani so bili:
Jožica MLAKAR, Ptujka 15, 61000 Ljubljana
Branko PERKO, Cesta na grad 35, 68290 Sevnica
Janez RANZIGER, Debelakova 3, 61430 Hrastnik

Pravilna rešitev – vodoravno:
smuka, Tadej, elisa, KO, on, Alpina Žiri, Ni, as, Adana, nravi, Kant, Tea, agitator, Čizman, D, nava, rt, lager, kis, Tomaž, ij, lama, Idi, bala, Ot, Est, Roa, obad, rek, ilegalec, Grega, oda, tla, rja, or, Benedik, Olib, Sora, Ravel, pir, Nona, Ema.

NAMA LJUBLJANA

Izžrebani so bili:
Jože GORŠE, Popovičeva 25, 61000 Ljubljana
Anica CUCEK, Ul. 1. maja, 66230 Postojna
Vida KASTELIC, Titova 85, 61000 Ljubljana

Pravilna rešitev – vodoravno:
Nama, apel, prst, lit, veleblagovnica, et, Janez Menart, Zalec, al, Nen, Ind, iskanec, mo, CJ, klark, Nikol, Aero, Darej, Ono, Ors, kare, Pag, Ravne, ep, Ema, krater, IV, nk, Škofja Loka, D, Iza, Perc, amok, Kadar, debelina, osel, Ruvarac, ua, ako, KT, Ljubljana, jak, Akron.

Vsem izžrebancem iskrene čestitke. Knjižne nagrade iz bogatega programa Založbe Borec boste prejeli po pošti. Izid žrebanja ostalih nagradnih križank bomo objavili v naslednji številki.

Uprava TV-15

Borke in borci artilerijske brigade 4. armade!

Vsi, ki živite na območjih ljubljanskih občin, pošljite ali sporočite svoj naslov iniciativnemu odboru: Leon Hvala, Topniška 21, 61000 Ljubljana, telefon 310-094.

MARIBOR

Učenke dale pobudo za srečanje z borcem

Na osnovni šoli v Mariboru, ki ponosno nosi ime našega vidnega revolucionarja in pisatelja Prežihovega Vrance, so učence Anka, Bojana, Maja, Saša prišle na izvirno misel, da bi se srečale z borcem. Povabile so znanega borca in revolucionarja Draga Miklavca, ki je med drugim znan kot dopisnik našega časopisa, in vabilu se je rad odzval. Srečanje je bilo v prostorih KS Prežihov Voranc v Mariboru. Učenke so pogovor borcem posnemale na magnetofonski trak.

To je bil neke vrste sproščen pogovor, ko je Drago Miklavc mladim pripovedoval o bojih, revoluciji, o žrtvah za svobodo, pa tudi o tem, kako so nekdanji partizani znali sovražnika pretenatati, da so iz boja prišli kot zmagovalci, marsikdaj tudi brez žrtev.

Učenke bodo iz tega pogovora napisale nekaj prispevkov, ki bodo izšli v šolskem glasilu. Vse so članice literarnega krožka, učenci te šole pa izdajajo glasilo Mlada rast.

Brez dvoma je pobuda učenek za srečanje z borcem vredna vse pohvale, kajti tako so iztrgale pozabi del zgodovine, spomine enega izmed tisočev borcev, ki so se bojevali za našo svobodo. Želimo si le da bi bilo takšnih srečanj med mladino in borci NOV čim več.

FRANJO HOVNİK

Vabila

Komisija za obujanje tradicij NOB in družbenopolitične organizacije pri KS Turjak vabijo na priložnostno slovesnost ob 8. marcu – dnevu žena, ki bo v nedeljo, 7. 3. 1982 ob 13. uri na Turjaku pred zadrugnim domom.

Ob 13. uri se bomo zbrali in odšli v Smrečje, kjer bo odkrito spominsko obeležje Angeli Logar in Angeli Možek, s Turjaka, ki ju je zverinsko ubila črna roka.

Takoj po odkritju bo v dvorani zadrugnega doma kratek kulturni program z igrico osnovnošolcev iz Velikih Lašč.

Po kulturnem programu bo prosta zabava. Vabljeni vsi krajanji Turjaka in sosednjih KS, aktivisti in borci NOB, mladina in nasploh vsi, posebno pa žene, katerim je posvečen ta praznik.

Pripravljalni odbor proslave

Ljubljanska sekcija BBO organizira skupno s XVII. brigado Simona Gregorčiča, kobarškim vojnim področjem in aktivisti zahodno primorskega okrožja družabni večer v domu JLA v Ljubljani, 13. marca 1982 ob 18. uri.

Vabimo vse pripadnike omenjenih enot, kakor tudi ostale borce in aktiviste, ki so se borili zahodno od Soče, da se družabnega srečanja udeležijo s svojimi družinami in prijatelji.

Ljubljanska sekcija BBO
XVII. brigada Simona Gregorčiča
Kobarško vojno področje
aktivist ZPO

Vse pripadnike – borce in borce – Kobarškega vojnega področja (komande področja in vseh pripadajočih komand mest) vabimo na sestanku, ki bo v soboto, 13. marca 1982, ob 17. uri v Domu JLA v Ljubljani (blizu avtobusne in železniške postaje). Na sestanku bi se pogovorili o organizaciji skupnosti borcev vojnega področja in o smernicah programa dela za naslednje obdobje.

ODBOR BORCEV KVP

Vabimo Te, da se udeležiš tovariškega srečanja koroških partizanov s področja Ljubljane in okolice, ki bo v petek, dne 5. 3. 1982, v prostorih restavracije SLAVIJA v Ljubljani, Gosposvetska cesta, s pričetkom ob 18. uri.

Na srečanju bomo pogostili naše borke – žene za 8. marec – dan žena, in proslavili ta praznik borbene oziroma delovne žene.

Področni odbor koroških
partizanov Ljubljana

Poizvedba – Borba

Prosim, da se mi oglasi tovariš, priimek mi ni znan, doma nekje s Štajerskega. Tovariš Frdo je bil nemški vojak-tolmač v Bugojnu. Ob napadu na Bugojno se je tovariš predal. Na mojo željo je bil dodeljen meni za pomočnika mitraljezca (mitraljezec Ivan-Slovenec). Takoj po zavzetju Bugojna smo nadaljevali pot v smeri Dolnjega vakufa, Turbete. Približno ob 20. uri istega dne smo zavzeli Turbe ter nadaljevali pot v smeri Travnika. Utaborili smo se v neposredni bližini Travnika na planoti Vlašiči. 3. oktobra 1944 smo napadli Travnik, ker je bil sovražnik v premoči, smo se umaknili. 22. oktobra 1944 smo ponovno napadli Travnik. Ob napadu sem bil težko ranjen in odpeljan v bolnico. Od takrat tovariša Frdota nisem videl, njegova usoda mi ni znana. Zato prav lepo prosim sorodnike ali znance, da mi sporočijo o njem na moj naslov.

Ivan Pangos
Brje 34
66210 Sežana

LJUBLJANA

Društvo upokojencev dobro deluje

Občina Ljubljana-Siška ima trenutno 17 društev upokojencev, ki že več kot dve leti opravljajo vse društvene naloge. Zimski čas je najprimernejši za letne konference. V februarju je bila letna konferenca društva upokojencev Sinkov turn.

Predsednik Franc Kosec je v referatu med drugim dejal, da je lanskega letnega programa dela po zaslugi članov še kar dobro uspel. Imeli so več izletov. Člani so med seboj povezani, zlasti s starejšimi onemoglimi upokojenci. Lansko leto so ustanovili balinarsko ekipo, ki je aktivno sodelovala v občinskem tekmovanju in prijateljskih srečanjih.

Upokojenci so želeli pojasniti o osnutku Zakona o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

Soglasno so sprejeli, da bodo s prostovoljnimi prispevki nabavili prapor. Obvezali so se, da bodo pritegnili v članstvo še vse tiste, ki stojijo danes ob strani. Pretežna večina so tudi narodni člani časopisa TV-15. Konferenca je potekala živahno, njihovi sklepi so zagotovili k hitrejšemu in uspešnejšemu razvoju tega društva.

V. BOVCON

Franciška Luštrik

Umrila je Franciška Luštrik iz Verja pri Medvodah. Rodila se je v delavski družini pred 66 leti. Bila je skromna žena. Konec leta 1942 je začela aktivno delati za OF. Delovala je v trojki, bila je kurirka, obveščevalka, partizanom je nudila vse, kar je bilo v njeni moči. Tudi njen brat in mož sta se vključila v oborožen boj, toda svobode nista dočakala. Pokopali smo jo na pokopališču v Smledniku.

Rozalija Nagode

Januarja smo se na pokopališču v Laškem poslovili od aktivistke Rozalije Nagode, rojene 1917. leta v Rovtahn pri Logatcu. Skupaj z možem sta se vključila v delo NOB že v začetku leta 1942. V njunem stanovanju so se zbirali aktivisti in kurirji s kozjanskega in savinjskega področja, ki sta jih prevažala preko Savinje. Bila je odlikovana z redom zaslug za narod s srebrno zvezdo.

Franc Sarazin

Na pokopališču v Zalcu smo se lani poslovili od Franca Sarazina, ki se je rodil leta 1912 v Velikem Polju pri Sežani. Od maja leta 1944 je delal za osvobodilno gibanje in bil prizadeven in aktiven. Takšnega smo poznali tudi pri izgradnji in obnovi domovine.

Liljana Bajt-Mlekuš

Decembra lani smo se na izolskem pokopališču poslovili od tovarišice Liljane Bajt-Mlekuš, rojene leta 1923 v Bovcu. Izhajala je iz zavedne slovenske družine in že mlada se je opredelila za NOG. Bila je tenrska aktivistka, sekretarka SKOJ-a. Tudi po vojni je nadaljevala s svojo aktivnostjo v raznih družbenopolitičnih organizacijah.

Bruno Stipančič

V Izoli smo se poslovili od tovariša Bruna Stipančiča, ki je umrl novembra lani. Rojen je bil leta 1919 v Izoli. V NOV se je vključil leta 1944 in bil borec 12. brigade. Bil je ranjen. Po vojni je bil aktiven družbenopolitični delavec v raznih organizacijah, za kar je prejel vrsto priznanj in odlikovanj.

Avgust Pečnik

V 74. letu starosti je umrl Avgust Pečnik iz Senovega. Ves čas svojega življenja je bil zaveden in pošten Slovenec. Kmalu po prihodu okupatorja se je vključil v vrste OF in poleti leta 1944 odšel v partizane. Hrabro se je boril vse do leta 1945, nakar je bil zajet in odpeljan v taborišče Dachau.

Jože Horvat

Januarja je v Celju umrl Jože Horvat, ki se je rodil pred 90 leti. Njegova življenjska pot je bila povezana z revolucionarno miselnostjo. Že leta 1914 je z delom svojega pešpolka prostovoljno prešel čez Karpaty na rusko stran. Boril se je za Kijev in postal komandant bataljona Rdeče armade. Toda ljubezen do domovine ga je kmalu pripeljala skupaj z ženo v rodno Celje. Kakor nekoč v Rusiji je bil tudi v domovini borec za socializem. Ob 50. obletnici oktobrske revolucije je prejel diplomu in spominsko plaketo. Za bojne zasluge pa ga je leta 1967 odlikovala tudi Sovjetska zveza.

Lojze Cencelj

Zivljenjska pot Lojzeta Cencelja ni bila lahka. Leta 1944 je postal aktiven partizan. Bil je kurir pri glavnem štabu Slovenije, spremljal je slovensko delegacijo na 2. zasedanje AVNOJ-a v Jajcu. Za svoje delo je prejel več odlikovanj. Pokopali smo ga v Zalcu.

Edo Steblovnik

Konec decembra lani je umrl Edo Steblovnik. Rodil se je v kmečki družini v Smartnem ob Paki. Vsa družina je bila med prvimi Savinjskani, ki so se vključili v aktivno borbo proti okupatorju. Zaradi tega so se vsi znašli leta 1942 v celjskem Starem piskru. Sin je bil ustreljen, ostale pa so odpeljali v taborišča, kjer sta oče in mati umrli. Vsi ostali otroci so dočakali svobodo, med njimi tudi Edo. Po vojni se je vključil v graditev in obnovo domovine, deloval je na področju kmetijstva ter v drugih organizacijah.

Jože Golobič

Konec leta 1982 smo se na pokopališču v Semiču poslovili od aktivista in borce NOV Jožeta Golobiča, ki se je rodil leta 1906 na Strekljčevcu. Za NOB je začel delati že leta 1941 in leta 1942 postal vaški zaščitnik. Leta 1943 je bil izvoljen za odposlanca kočevskega zbora in decembra leta 1944 je vstopil v NOV. V sestavi 7. korpusa je opravljal delo telefonista vse do konca vojne. Za svoje delo je prejel več odlikovanj in priznanj.

Cilka Pfajfar-Lucija

Konec januarja je v Skofji Loki umrla 82-letna tovarišica Cilka Pfajfar. Trd je bil njen vsakdanji kruh, a polna poštenja, iskrenosti in upornosti je zvesto služila boju delavskega razreda.

Zelo mlada je prišla v Skofjo Loko iz rodne Cerkne, kjer je njeno zavedno družino ogrožalo vse večje nasilje italijanskega fašizma. Že nekaj let pred razpadom Jugoslavije je pomagala svojemu bratu Francetu, predvojnemu komunistu in revolucionarju, pri njegovem ilegalnem delu. Takoj 1941. leta pa je postala njuna skromna hišica trdna in zanesljiva postojanka narodnoosvobodilnega boja. Tu je bil ustanovljen odbor Osvobodilne fronte za Skofjo Loko in okolico, o čemer priča tudi spominsko obeležje. Cilka je postala tudi članica komunistične partije. V njunem domu pa je našlo vsestransko oporo tudi vodstvo OF in KP za Gorenjsko, katerega člani so se tu pogosto zbirali in od tu so vodile niti upora po vsej Gorenjski in na Kamniško.

Tolikšna aktivnost ni mogla ostati prikrita. Ob številnih aretacijah, ki so sledile slavnim dogodkom v Dražgošah, so tudi Cilko in Franceta konec januarja 1942 odgnali v Begunje. Kljub rahlemu zdravju je Cilka ponosno kljubovala strahotam koncentracijskih taborišč in prisilnega dela. Vedno je bila tovariška, pogumna in spodbujajoča, neodoljiva. Pogumno je prenesla tudi bratovo smrt, ki so ga že marca 1942 ustrelili v Dragi.

Po osvoboditvi ji je ostalo le malo zdravja in življenjskih moči. Vključevala se je v družbenopolitično delo in življenje svojega kraja vse dotlej, ko jo je bolezen prisilila, da odneha. Za svoje delo je prejela red zaslug za narod III. stopnje in priznanje OF občine Skofja Loka.

Anton Knafelj

Junija lani smo na pokopališču v Pivki pokopali borce NOV Antona Knafelja. Rodil se je leta 1907 na Baču pri Knežaku. Kot protifašist se je pred aretacijo umaknil v Jugoslavijo. V NOV je odšel maja leta 1942. Boril se je v brigadi Ljube Sercerja. Po kapitulaciji Italije je bil obveščevalec pri komandi mesta Sempeter-Pivka do osvoboditve.

Francka Mušič

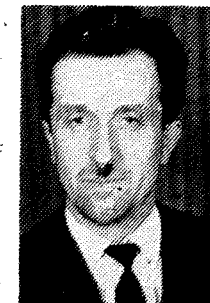
V Trzinu je umrla septembra lani partizanska mama Francka Mušič. Rodila se je v Gameljnah leta 1906. Med NOV so imeli pri Francki in njenem možu aktivisti javko, kjer so zbirali vse, kar je bilo potrebno za partizane. Za svoje delo je bila odlikovana z redom zaslug za narod.

Jože Cerjak

V 71. letu je umrl Jože Cerjak iz Petrovc, rojen pa se je na Dolenjskem. V mladosti je občutil tegobe izkoriščanega delavca, zato se je odločil za vstop v vrste NOV. Od leta 1943 je sodeloval v raznih partizanskih enotah kot aktivni borec. Pokopali smo ga v Zalcu.

Popravek

V 4. številki TV-15 z dne 28. januarja 1982 smo objavili nekrolog Janezu Kocjančiču-Božu. Pri tem je bil izpuščen podatek, da je bil tovariš Janez nosilec partizanske spomenice 1941.

Viljem Vozelj

Na pokopališču v Sentlambertu nad Zagorjem smo se lani poslovili od aktivista in borce Viliža Vozlja. Rojen je bil leta 1923 v vasi Kal nad Zagorjem. Delal je v rudniku, kjer se je povezal s takratnimi organizatorji NOV in z njimi sodeloval vse do leta 1944, ko je stopil med partizane v 14. divizijo, kjer se je boril vse do osvoboditve. Bil je odlikovan.

Viktor Ribič

Rodil se je leta 1910 v Franciji. Še kot otrok se je vrnil v domovino in se zaposlil kot rudar. Že pred vojno je bil aktiven družbenopolitični delavec. V NOV je sodeloval in se boril v Zidankovski brigadi, bil je kurir na TV postajah.

Irma Pošepni

Irma se je rodila leta 1893 v Petrovc. Že leta 1942 je postala aktivna sodelavka in aktivistka OF. Leta 1944 se je vključila v NOV in delala najprej na komandi mesta v Lučah in nato na terezu Kamnik. Življenje se ji je izteklo v domu oskrbovancev v Polzeli.

PRAVNI SVETOVALEC

I. I. Š. Rojeni ste 4. 7. 1930. Od leta 1944, ko ste bili sprejeti v mladinsko organizacijo in nato marca leta 1945 v SKOJ, ste aktivno in organizirano delali v NOB. Ali res ta čas ni vstopen v pokojninsko dobo, in sicer zgolj zato, ker takrat še niste bili stari 15 let?

Odgovor: Po izrečni določbi 162. čl. temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju se v pokojninsko dobo ne štejejo obdobja dela in ne obdobja, ki se sicer štejejo v posebno dobo, če so to obdobja, ki jih je zavarovanec dopolnil do 15. leta starosti. Edina izjema od te določbe je vsebovana v 2. odstavku 140. čl. navedenega zakona, po katerem je vstopen v pokojninsko dobo tudi čas pred 15. letom starosti, prebit v partizanskih odredih Jugoslavije, v narodnoosvobodilni vojski Jugoslavije in v jugoslovanski armadi. Čas vašega sodelovanja v narodnoosvobodilnem gibanju oziroma aktivnega in organiziranega dela v narodnoosvobodilnem boju se vam torej ne more všteti v pokojninsko dobo kot posebna doba, in sicer zato, ker še niste bili stari 15 let.

P. T. V. Ob kakšnih pogojih pridobi pravico do družinske pokojnine vdovec?

Odgovor: Vdovec pridobi pravico do družinske pokojnine: če je do smrti žene, po kateri mu gre ta pravica, dopolnil starost 60 let, če še ni star 60 let pa le, če je bil do ženine smrti popolnoma nezmožen za pridobivanje ali je postal popolnoma nezmožen za pridobivanje v enem letu po ženini smrti; ali če mu je po ženini smrti ostal otrok ali več otrok, ki imajo pravico do družinske pokojnine po tej ženi, vdovec pa do njih izpolnjuje roditeljske dolžnosti.

Ž. S. L. Kateri vojaški invalidi so oproščeni plačila pristojbine za uporabo cest (cestnine)?

Odgovor: Po odloku o višini pristojbin, ki se plačujejo za cestna motorna vozila, se cestnina ne plačuje za osebne avtomobile in motorna kolesa vojaških invalidov I. do IV. skupine in vojaških invalidov V. do VI. skupine, ki so invalidi zaradi okvare spodnjih okončin, če je vozilo namenjeno za njihov osebni prevoz.

L. I. Z. Ste uživala družinske pokojnine po pokojnem možu. Ali bi s ponovno poroko izgubili pravico do te pokojnine?

Odgovor: S sklenitvijo zakona izgubi pravico do družinske pokojnine le vdova, ki še ni stara 45 let. Če pa je to pravico pridobila ali obdržala zaradi polne nezmožnosti za delo, obdrži pravico do družinske pokojnine ne glede na njeno starost ob sklenitvi novega zakona.

Z. A. A. Radi bi vedeli, katere bolezni se štejejo za poklicne bolezni v smislu predpisov o invalidskem zavarovanju.

Odgovor: Poklicne bolezni so le določene bolezni, ki so izčrpnost navedene v posebnem seznamu poklicnih bolezni z deli, na katerih se pojavljajo, in pogoji, v katerih se štejejo za poklicne bolezni.

S. L. K. Menite, da ste postali invalidni zaradi posledic bolezni, ki ste si jo nakopali med služenjem vojaškega roka leta 1951. Ali še lahko zahtevate priznanje invalidnine?

Odgovor: Zahtevek za priznanje lastnosti vojaškega mirovnega invalida na podlagi okvare organizma, ki je nastala zaradi bolezni, je treba vložiti najpozneje v petih letih od dneva odpusta iz oboroženih sil.

S. V. P. Kateri vojaški invalidi so oproščeni prometnega davka pri nabavi osebnega avtomobila?

Odgovor: Po 39. točki 1. odstavka 36. čl. zakona o obdavčevanju proizvodov in storitev v prometu (Uradni list SFRJ, št. 5 1980) se temeljni davek od prometa proizvodov ne plača od osebnih avtomobilov do določene vrednosti, če jih nabavljajo na podlagi pisnega izvida in mnenja pristojne komisije neposredno od proizvajalca, uvoznika ali trgovske organizacije združenega dela največ enkrat v petih letih osebe, katerih nezmožnost ustreza nezmožnosti vojaških invalidov I. do IV. skupine. Izvid in mnenje daje za vojaške invalide komisija, ki je pristojna za ugotavljanje potrebe po ortopedskem dodatku.

Mato Utović

12

Mauthausen – nacistični pekel

Osvoboditev in vrnitev

Taborišče v Mauthausnu je bilo osvobojeno 5. maja 1945.

Bil je čudovit pomladni dan. Okrog poldvanajste dopoldne smo iz daljave zaslišali brnenje motorjev. Vsi smo nagonsko čutili, da se zunaj bodeče žice in obzidja dogaja nekaj izredno pomembnega. Takoj smo vedeli, da se ne bližajo Nemci. V taborišču je medtem že izbruhnil množičen upor. Major Rdeče armade Pirogov, ki ga je Mednarodni politični komite določil za poveljnika, je že stal na mostovžu nad glavnim vhodom, po vsem taborišču pa je odmeval strel iz njegove pištole in njegov močan glas: »Davaj, rebjata!»

Ko je ameriški tank pripeljal do glavnega vhoda, so mu vrata že odprli oboroženi interniranci. Pred nami so se odkrivali prizori, ki jih ni moč opisati, pač pa samo doživeti. Nekateri interniranci so tulili od sreče in veselja, drugi so jokali ali se smejali kot blazni, četrti so molili. Vsaka narodnostna skupina je prepevala svoje pesmi. Nekateri interniranci so se plazili po tleh ali se oprijemali nog in rok močnejših. Iz bolnišnice v ruskem taborišču so se privlekli nekateri samo v srajcah.

Srečno občutje svobode so želeli deliti z nami tudi tisti, ki so bili le še okostnjaki in so jim bile ure štete. Naši pogledi so bili uprti v glavna, z železjem okovana vrata, skozi katera smo prišli brez upanja in skozi katera je v podobi tanka strmela v nas svoboda. Nato so začeli prihajati zavezniški vojaki, tanki in nova vozila. Za žive okostnjake je bil to zadnji pogled v življenju, mnogi so se zgrudili in obležali, umrli so zaradi izčrpanosti, pa tudi sreče, ki je njihov organizem ni mogel prenesti. Pot v svobodo jim je bila sicer odprta, toda po njej niso mogli več stopiti.

Veselje in radostno razpoloženje se je čez čas poglobilo. Prvi ukrepi zavezniške vojske nas niso preveč razveselili. Že v ponedeljek – 7. maja – so nam pobrali vse orožje. Takoj so tudi hoteli zamenjati obe starejšini taborišča in bolnišnice iz vrst internirancev, češ da sta Nemca. Pravi razlog je bil v tem, ker sta bila oba komunisti. Strogo so seveda tudi prepovedali medsebojno obračunavanje, linčanje in izrekanje drugih kazni. V torek – 8. maja – je prišlo v taborišče veliko ameriških vojakov in oficirjev, ki so s svojimi fotografskimi aparati posneli vse, kar so našli: od visokega kupa mrličev do krematorija, od jetniškega bunkerja do zanemarjenih barak.

Že drugi dan po osvoboditvi smo Jugoslovani ustanovili Protifašistični odbor, v katerem je bil predsednik Lovro Kuhar-Prežihov Voranc, podpredsednik Tone Dolinšek in kot sekretar Gema Petrovič; Jože Hlebanja je bil imenovan za tehničnega

Španski, ruski in nemški interniranci ob osvoboditvi

sekretarja, za člane odbora pa Ramiz Prušević, Bruno Gerdović in prof. Borivoje Tasić. Čeprav so se razmere po osvoboditvi taborišča spremenile, je internirance čedalje bolj vleklo domov. Zlasti nas Jugoslovane, ki smo se zbrali v skupino in zaprosili ameriškega polkovnika Seibla, naj nam izdajo prepustnice. Toda ameriško poveljstvo je našo prošnjo zavrnilo, češ da smo še prešibki za pot, razen tega pa da se po gozdovih in posameznih krajih še potikajo nemški vojaki in esesovci, ki bi nas zagotovo pobili. Naša odločitev, da se čimprej vrnemo v domovino, pa je bila trdna in dokončna. Obvestili smo tudi naš jugoslovanski komite, predsednik Lovro Kuhar-Prežihov Voranc pa nam je dejal: »Prav je, da greste domov. Tudi jaz bi rad šel z vami, pa sem žal star in bolan. Ko pridete domov, pošljite telegram tovarišu Titu in mu posredujte tudi moje pozdrave. Prosite ga, naj pridejo čimprej po nas.»

Domov smo se v glavnem vračali peš. V porušeni Maribor smo se vrnili trije: Bruno Gerdović, dr. Ante Mileta in jaz. Žalosten je bil pogled na kupe ruševin, na uničene in zapuščene domove. Utrujeni smo se spotikali čez kupe razvalin in tu in tam srečavali znanke, ki so se solznih oči vračali. Počasi smo se prebili do Gosposke ulice, kjer smo prvič srečali partizansko enoto v polni bojni opremini s titovkami na glavi. Partizanski borci so nam veselo mahali in peli: »Brigade s hribov so se vsule kakor plaz...»

Ob tem srečanju mi je postalo nekam slabo, zamegljalo se mi je pred očmi in loteval se me je občutek, da bom padel vzank. Pridržal me je Bruno in podpiral pod roko. V tem trenutku navdušujoče sreče se je namreč v megli pred mojimi očmi nenadoma prikazal »nebeški voz«, ki pelje mrtve tovariše proti krematoriju. Zagledal sem velike in globoko vdrtne lačne oči Ivana Jošta, ki se v taborišču ni mogel nikoli do siteda najesti... Šele čez čas se je omotični privid razblinil. Tedaj sem se zavedel, da mrtvi tovariši v taborišču ne bodo pozabljeni. Molčijo – toda namesto njih bomo spregovorili mi, ki smo ta pekel preživeli.

Sklepna misel

Kljub vsej gestapovski in esesovski natančnosti nacisti niso mogli prikriti vseh svojih zločinov. Svet je obnemel pred prizori, ki so jih razkrivala koncentracijska taborišča, zapori in mučilnice. Danes so bodeče žice, zidovi in svarilne table z opozorili, da je približevanje prepovedano, ker bo vsakdo brez poziva ustreljen, odstranjeni. Mnogi zločinci so bili kaznovani, mnogim pa se je tudi posrečilo, da so se razbežali in poskrili. Komendant taborišča v Mauthausnu, znameniti zločinec Ziereis s svojo zadnjo »linijo« je podlegel ranam ob aretaciji maja 1945. Njegov pomočnik Bachmayer si je sodil sam in zastrupil tudi ženo in dva otroka. V Münchnu je bilo na sodnem procesu leta 1947 obsojenih 69 esesovskih mučiteljev in zločincev iz koncentracijskih taborišč na smrt z obešenjem.

Danés je v nekdanjem koncentracijskem taborišču vse tiho in mirno, okrog njega se razširjajo prelepi kraji, kjer kmetje v miru obdelujejo svojo zemljo. Zgodovina pa bo za vselej ohranila strahotno podobo množičnega zločina, ki se je dogajal prav sredi te pokrajine in sredi teh ljudi, za granitnim zidom in električnim tokom taborišča smrti – nacističnega pekla.

(Konec)

O ženski, ki je družbeno aktivna in srečna
v »svojem svetu«

Najraje sem med pionirji

Bil je lep sončen dan, ko smo se s tesnobo v srcu napotili v Brežice z novo novinarsko nalogo. Čeprav nam je tovarišica mentorica govorila, da je strah odveč, si nismo predstavljali, kako bo v resnici stekel pogovor s tov. Tominovo, tajnico občinske zveze DPM.

Sprejela nas je v svojem skromnem delovnem prostoru, ki ne meri več kot sedem kvadratnih metrov. Nenadoma je nastala gneča, ki jo je tov. Albina takoj odpravila s svojim smejočim in prijaznim sprejemom. Kot nalašč nam telefonski pozivi niso dovolili začeti intervjuja, čeprav je najin tehnik Evald že vse potrebno pripravil za pogovor. Kaj kmalu je tov. Tominova pojasnila, da so pri njej novinarji iz Arti in naš pogovor se je nemoteno odvijal, če ne upoštevamo treme, ki se nas je ponovno lotila.

Začela je Irena in led je bil prebit.

Imate radi otroke?

Zelo! Vedno sem jih imela rada! Oči so ji kar zažarele in nasmeh kar ni mogel izginiti z njenega obraza. Irena mi je pomežiknila, kar je pomenilo, da sva pravilno začeli.

Bi se ponovno odločili za to delo, če bi bili mlajši in bi lahko izbirali?

»Mogoče ravno za to delo ne. Na vsak način bi si pa izbrala ponovno delo z otroki in za otroke. Že v mladosti sem si želela, da bi postala učiteljica ali profesorica, a je vojna preprečila tudi meni načrte, kot jih je mnogim iz moje generacije. Ravno zato pa sem mogoče nevede prenesla svoje neizpolnjene želje na obe hčerki, saj ne bo dolgo, ko bosta obe lahko opravljali poklic profesorice, česar sem zelo vesela.«

Ste zadovoljni s tem, kako drugi gledajo na vaše delo?

Še vedno je ostala nasmejana, vendar je bilo že opaziti rahlo senco na njenem obrazu.

»Sem in nisem. Na tem delovnem mestu sem že polnih 12 let, v društvu DPM pa že čez 20 let. Zavedam se, da opravi ogromno delo, ki največkrat ni tako vidno, kot je kje drugje. Vem pa tudi, da bi se dalo narediti še več, če bi posamezna društva prijateljev mladine po KS občine Brežice še bolj pokazala pripravljenost za delo. Ponekod so društva izredno aktivna, ne morem pa reči, da

so aktivna in prizadevna vsa.«

Trenutek tišine je pokvarila Alja, ki me je že dregnila s kolenom.

Kaj menite o nas pionirjih?

»Vse najlepše! Včasih se vprašujem, kako zmorete opraviti vse naloge, ki jih zahteva od vas program JPI, zraven rednega šolskega in domačega dela. Opažam tudi, da ste posebno aktivni v izvenšolskih dejavnostih. Gotovo zmorete vse zato, ker radi opravljate to delo, ni res?«

Evald se je nekaj muzal in se ukvarjal z magnetofonom, potem pa le priznal, da gre raje k novinarskemu krožku kot na igrišče, čeprav je včasih tudi taka odločitev težka.

Nam mogoče kaj zamerite? Velikokrat slišimo, kako odrasli očitajo mladim različne stvari.

»O, to pa ne! Še nagajivosti ne! Ta vas včasih res spremlja, meni se pa zdi, da je tako prisrčna in lepa, da vam je človek ne bi smel zameriti.«

Kaj pri človeku najbolj cenite?

Zresnila se je, za hip pomislila in odločno odgovorila: »Poštenost! Odgovor je bil tako odločen, da ni potreboval pojasnila.

Ste optimist?

»Sem, včasih pa se zalotim tudi, da nisem, čeprav to ni dobro, vem.«

Kaj vam pomeni beseda SREČA?

»Mislim, da absolutne sreče ni. Človek je srečen tako dolgo, dokler si nekaj želi. Ko se mu vse želje izpolnijo, pozabi na vse, kar ga je prej osrečevalo, postane prenasiten in to ni več zame sreča.«

Irena me je opozorila z dolgim pomenljivim pogledom, da sem izpustila vprašanje, a me ni zmedla.

Katere akcije vas kot tajnico občinske zveze DPM najbolj zaposlijo? Vemo za pionirske konference, kurirsko pošto, letovanje otrok, novoletno obdaritev itd.

»Zaposlujejo me bolj pionirske akcije kot društvene. Vsaka akcija ima pač svoje zahteve, čeprav bi pa vseeno lahko izdvojila novoletno obdaritev, ker se pred njo zbirajo na občinski zvezi vsa sred-

stva, treba je pisati obvestila, zahvale, tudi blagajniško delo opravljam sama. Za svoj osebni dohodek moram napisati 30 prenosnih nalogov itd. Še službenega digitrona nimam, ker ni denarja zanj. Marsikaj me po nepotrebnem obremenjuje, da ne morem opraviti vsega tištega, kar bi želela.«

Bliža se 8. marec. Kaj bi povedali ob njem?

»Nikdar nismo imele ženske takih in toliko pravic, kot jih imamo danes. Vključene smo povsod. Sama delam v devetih organizacijah, sem v svetih, komisijah, v ZK, pa lahko kljub temu rečem, da sem srečna. Srečna sem, ker je mir. Mir še posebno cenim, ker sem živela tudi v časih, ko ga ni bilo. Srečna sem, ker sem zdrava, imam dobre ga moža in otroke. Ob prazniku žena bi povedala, da moramo znati ceniti, kar imamo, in da je človeško življenje v resnici tako kratko, da bi se morali vsi lepo razumeti...«

Ko sem se to slišala, se skoraj nisem upala vprašati, kaj dela tov. Albina, ko ima prosti čas, pa sem vseeno vprašala. Mislila sem, da ga sploh nima, pa nam je s smejočim obrazom povedala, da ga najraje posveti svojemu vnuku. Zraven njega pa ima še eno veselje. Najbolj srečna je, ko se z možem napotita v svoj vinograd, v svojo zidanico, v svoj svet. V svet, kjer ni čez soboto in nedeljo nobenega sestanka, nobenega pritiska. Je pa lepa, mirna in tiha narava, ki jo pozivlja njen dveletni vnuk s svojimi nagajivostmi, ki jih tov. Albina ne more zameriti nobenemu otroku in tudi njemu ne. V tistih lepih trenutkih pozabi tudi na to, da je včasih v Brežicah težko delati, da je za določene akcije težko pridobiti mlade, da je delo v društvih po KS lažje itd.

Evaldova kaseta se je že odvrtela, čas za pogovor se je bližal koncu, mi smo pa še kar sedeli in poslušali. Poslušali in sedeli bi lahko še zelo dolgo, saj je za tov. Tominovo, tajnico občinske zveze DPM v Brežicah bogata življenjska pot. Ob tem pa je še nekaj. Kadar se pogovarja, ne more skriti, da ima resnično rada otroke in da bi zanje storila še več, kot stori, če bi bilo to v njenih močeh.

ALJA ŠTARKL
in IRENA ZORKO

6. a
Snemal Evald Rožman,
5. r
Člani nov. krožka iz Arti

Najpomembnejše je medsebojno spoštovanje

Akcije – to me je spomnilo na delavsko gibanje, v katerem so tudi žene našle svoje mesto, posebno pa na narodnoosvobodilni boj, na čas najhujših preizkušenj. Naše borke in aktivistke so stopale v korak s tovariši partizani in še danes tako rade povedo, da jih niso fantje prav nič podcenjevali. Skupaj so se bojevali do zmage, skupaj so gradili novo Jugoslavijo.

Še vedno je tudi opaziti razkorak med moškim in žensko, pa čeprav vsi poznamo deklaracije o ženskih pravicah in tako imenovani emancipaciji. Predvsem prihaja do tega zaradi družinskih nalog, ki največkrat ostajajo na ženi. Gotovo, da je družina prva naloga žene matere, ni pa samo njena, pač pa tudi njenega partnerja. Z medsebojnim sodelovanjem, pomočjo in spoštovanjem lahko dosežeta, da se tudi mati ob svoji družini aktivira v samoupravnem družbenem življenju. Predvsem je pomembno medsebojno spoštovanje v delovnem

Težko je primerjati položaj naše žene s položajem žena drugje po svetu. Tudi pri nas v Jugoslaviji ni povsod enako. Na splošno bi lahko rekli, da ženska s svojim delom potrjuje sebe in dokazuje pravico do svojih pravic. Kot primer države, kjer so se ženske že kar krepko postavile, je moja sogovornica omenila Anglijo, kjer je bilo že kar nekaj ministric. Na drugi strani pa so seveda tudi države, kjer si bodo morale ženske še veliko prizadevati za enakopravno mesto v družbi.

Živa Drole

Partizanska učiteljica Volga

Res, nismo imeli ne zvezkov ne knjig. Uporabljali smo kakršnekoli stare knjige, samo da so bile slovenske. Tudi črnila ni bilo. Dobili smo nekakšen prah, iz katerega smo si ga naredili sami. Vsak košček praznega papirja nam je prišel prav.

Tovarišica Abram, ali ste sami poučevali na Brjahi?

Ne, poučevala je tudi Van-

Poučevala sem 1., 2. in 3. razred, naprej do 8. pa tovarišica Vanda Malalan. Otroci so bili zelo pridni, z današnji-

Tovarišica Abram. Lepo se vam zahvaljujemo za pogovor.

Novinarski krožek

Člani novinarskega krožka iz Artič so zbrali odgovore pri očetih in znancih.

Ne samo za dan žena

Lepe misli, tople želje... Gotovo boste 8. marca, dragi naši mladi bralci, stopili tudi pred tiste, ki so vam najbolj blizu, pred svoje mame. Šopek cvetja ali pa le stisk roke. Morda se niti zavedali ne boste, koliko sreče bo v tistem trenutku. Toda, kaj pa naslednji dan in dnevi in tedni, meseci – celo leto? Ni prav, da bi svojo pozornost do mam skrčili samo na en dan – dan žena, da bi misli in želje ostale le povosčene razglednice. Vsako vaše najmanjše dejanje pomoči, razumevanje in spoštovanje lahko v vaš dom prinese toplino, ki vas bo grela tudi takrat, ko ne boste doma.

V tem in onem kraju boste pionirji ob 8. marcu obiskali tudi partizanske mamice. Pa napišite nam kaj o teh srečanjih!

Živa

Ob dnevu žena so povedali...

Jože Kukovica, 36 let – Takrat se spomnim na mnoge, ki sploh ne vedo za ta praznik, ker celo leto trdo delajo.

Člani novinarskega krožka iz Artič so zbrali odgovore pri
očetih in znancih.

»Zastavo je nosila Erika...!«

V hrib raztegnjena, pod debelo odejo snega, je poljana samotno čemela v razkošnem soncu, ki je oblivalo vrhove Voluške gore, Bohorja in razbito gričevje Kozjanskega. Ozka gaz se je vijugala proti še bolj samotni hiši na robu poljane, na robu gozda. Iz hiše se ni kadilo, tišina je objemala domačijo.

Na križišču poti stoji starodavna kapelica, osamelo drevo, pod njim se gaz spusti v globino, proti ribnikom. Zakoračiš dvajset, trideset korakov po svežem snegu, pršič trmasto sili v čevlje – in pridješ do majhne, betonske zvezde. Kapelica in zvezda, dva simbola zgodovine naroda, izročila o davni, sporočila o včeraj in danes.

V hiši pod robom gozda leži v mrzli izbi ženica, v ruto zavita, z vlažnimi očmi. Včeraj je prišel po gazi zdravnik. Mraz se je zalezal v ženico. Oklenil se je srca Defarjeve Julijane. Srčna kap bi se je rada lotila, je na kratko sporočil človek iz doline. Zdaj Julijana leži.

Nikamor se ne premakne, ona, ki je naredila toliko korakov za druge, po pisarnah spodaj in po pisarnah zgoraj. Pri nižjih in višjih, kot pravi. Za vse, ki jim je bila potrebna pomoč, pa tega niso umeli.

Težko vstane, zakoraka po sobi, na hitro pospravi po mizi, stopi nekam ven.

Skuša biti vedra, odgnati bolezen in njeno dediščino, hlad in bledico na obrazu.

»Ljudje dandanašnji so vse bolj hladni,« reče, ko se vrne. Tako se ji je zadržalo v dušo, ko je prosila za pomoč, ne toliko zase kot za druge.

»Ko bi le vedeli, v kakšnem še tukaj žive ljudje. Tudi kmetje borci. To hočem povedati. Toda tista vrata, kamor hočeš potrkati in kjer naj bi bili pravi ljudje, niso vedno najbolj pravšnja. Vse manj je pravih ljudi.«

Tako steče pogovor. Ne mara v posteljo.

V teh hribih ni dobrega življenja.

»Lepo njivo bi dala, zastonj, da bi le kdo prišel in postavil hišo na njej, da bi se vrnili ljudje v to hribovje, ki je toliko pretrpelo pod prekletim švabskim jarmom,« potoži.

»Nihče noče v hrib, a tudi v dolino, v Jurklošter, ne. Ni ti enega obrtnika ni več, kot da je to sramotno delo. Včasih, ja včasih, pred vojno, je bila v Jurkloštru tovarna lesnih izdelkov. Šlo je, brez izgub, res smo garali, denar pa smo imeli. Z njim sem si prislužila hišico, s temi rekami.«

Gledam. Ledene rože cve-to na oknih. V kotu za mizo

se košati zajeten kup časopisov.

»Kaj vse smo že poskušali, da bi iztrgali te kraje iz zao-stalosti. Spodaj pod hišo je bil v stari Avstriji in Jugosla-viji rudnik premoga. Tudi

partizani so ga izkoriščali. Rekli smo si, gorjanci, da bi ga spet kazalo odpreti. Prostovoljno smo kopali, odstra-njevali jalovino, da smo prišli do premoga in ga odnesli v Laško na analizo. Vse bi morali storiti, da bi se izvlekli iz te krize. Vse in – vsi.«

Tako pribije. Odločno in vendarle nežno ji zveni glas. Zaradi bolezn morda. Da raz-metujemo denar. Kljub sta-bilizaciji, pridene besedico. Neumno ravnamo kajkrat.

»V Jurkloštru so postavili črpalko. Samo za bencin, ne pa za nafto.

In vendar: mar kmet ne potrebuje nafte za svoje stroje?»

Dejal bi, zagrenjenost. Pogledati je treba le oči, pa vi-diš, da te v Julki ni. Vsaj v tem trenutku je ni bilo. Lasje ji silijo na plano izpod rute. Skorajda ni sledu sivine, le vročične oči vrtajo v človeka.

Ponudi pomarančo. Kar pač ima.

Prsti se oklenejo slik.

Naenkrat jih je polna vsa miza. Muzej v malem.

Julka zajoče. Z nerodno, težko, okorno kretnjo si obriše oči. Kurir Palček.

»Znova sem ga prvič vide-la po svobodi, fantiča, ki mu je šlo še na otročje. Imel je brke...«

Marjan Jerin, komandant Kozjanskega odreda.

»Za nas je bil kot oče...!«

Stane Mešič.

»Zadelo ga je v glavo, pre-živeli je.«

Defar, Striček. Njen mož.

»Kdo bi vedel, kod hodi. Dober človek je, revolucija mu je svetinja!«

In naposled:

»Tole sem napisala. Vsi so mi govorili, Julka, piši, naj se ne pozabi, ti veliko veš.«

»Profesor Pavlič«, je zapi-sano, je ob napadu na Jugo-slavijo s prižnice naročal, naj se ljudje ne vznemirjajo. Po maši je, kot že večkrat, molil Odrašenik sveta, reši Rusi-jo... Nebo je potemnevalo in drhtelo od težkih bombni-kov.

Zbirala sem orožje in ga shranjevala na podstrešju, da ne bi otroci prišli do nje-ga. Kaj bom z njim, tistikrat se nisem vedela.

Konec aprila 1941 se je

jalcev padel partizan, najver-jetneje Blisk.

Pozimi 1941/1942 sem se povezala z Ivanom Doberškom na Planini in njegovi-ma bratoma Mihom in Vin-kom pa s Francem Žvegličem, Karlom Kostevcem in drugimi.

Brečku so bili za petami. Aretirali so ga 18. februarja v Trbovljah, kjer je bil zapo-slen kot cestni delavec. Ge-stapovci so nas odpeljali na zaslisanje. Brečka so pozneje odpeljali na Borl.

Naredila sem vse, da bi rešila Brečka. Tudi z zlogla-snim Otom Lurkerjem sem se srečala iz oči v oči. Videla sem tudi Brečka, na Borlu.

hladno, od zunaj prijazno vdira v notranjost sonce.

»Kozjanski odred se je za-drževal v tem kraju dva dni. Brečko je prihajal vsako so-boto in prinašal dobre vesti o hitrem razvoju narodno-osvobodilnega boja na zasav-skem območju. Zazelela sem si oditi v partizane. Ta vest je kaj kmalu prišla v žandarmerijo. Bili bi me aretirali, da niso partizani napadli posto-janke. Pozneje smo izvedeli, da so napadeni orožniki v Zi-danem mostu pripovedovali, da partizani niso banditi, in javno hvalili partizansko taktiko in človeški odnos do ljudi. Govorilo se je, da so za te izjave dobili nekaj dni za-pora.

riš Striček v vas pod Voluško goro kot vodja ekipe za gradnjo partizanskih bolniš-nic za kozjansko vojno po-dročje. Pomagala sem gradi-ti, pozneje pa sem v bolnišni-ci tudi kuhala in prala.

Tik pred koncem leta nas je presenetila sovražnikova kolona. Doma nas je bilo več, med drugimi tudi Jeri-nova Stana. Poskakali smo skozi okna in zbežali proti gozdu. Za nami se je vsula toča izstrelkov, vendar je za-delo le Brečka, tudi tokrat v glavo. Brečko je brčkone za-drževal Nemce zaradi našega umika.

Takrat so Nemci zažgali našo hišo. Več naših so ujeli, tudi Eriko s Tovornikom, na Blatnem vrhu so vzeli še Le-skovška, Poljšaka in druge in jih odpeljali s seboj v Jur-klošter.

V bolnišnici je bilo polno ranjencev. Striček, ki je be-del nad svojimi oskrbovanci in jih čuval bolj kot svoje živ-ljenje, je videl, da pri nas go-ri. Vedel je, da obe s hčerko veva za vse, torej tudi za bol-nišnico. Bal se je, da bi otrok, Erika, izdal mesto, kjer je bila bolnišnica.

To se ni zgodilo, pa tudi fantje so se rešili.

Eriko so poslali v taborišče Sterntall (današnje Ki-dričevo). Ob bombardiranju je sredi belega dne pobegn-la, prišla do Laškega in po-tem domov.

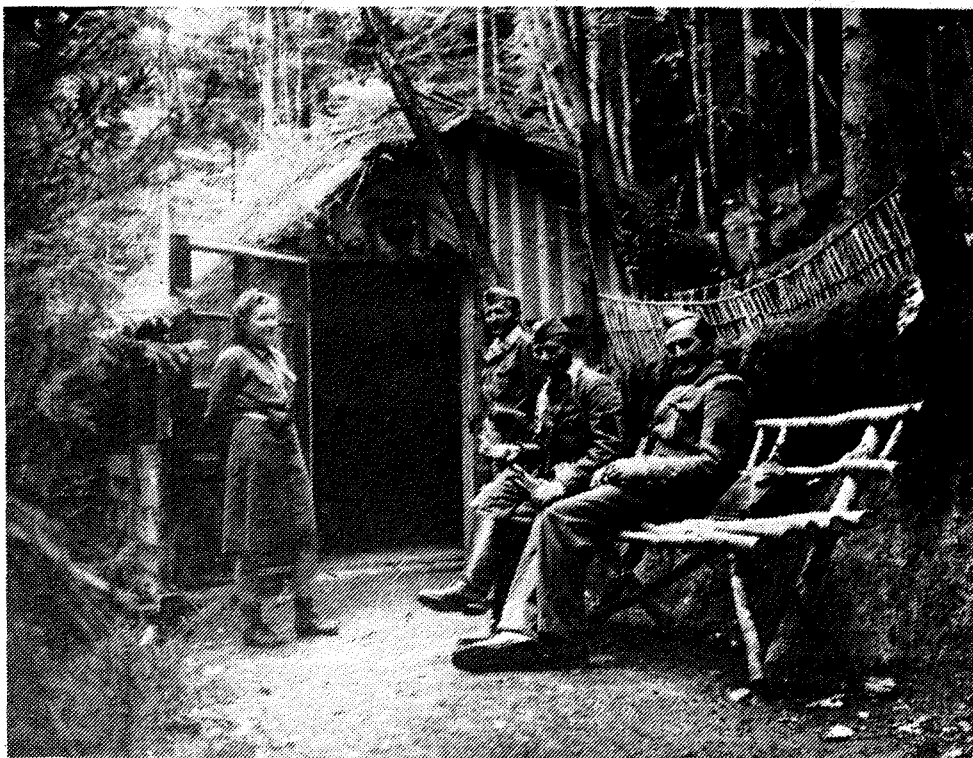
Začeli smo graditi drugo bolnišnico. Končali smo jo do 20. februarja. Kmalu za-tem je Striček prevzel grad-njo bolnišnice na Mrzli pla-nini nad Zidanim mostom.

Bila sem pri Narodni zašči-ti od vsega začetka.

Morala sem še doživeti, da so osvobojeno ozemlje pož-gali, da so naše kraje pustoši-li belogardisti in vsa mogoča drhal. Žal je bilo veliko tudi izdajalcev.

Sporočilo o kapitulaciji Nemčije so nam prinesli to-variši iz Narodne zaščite v Rimskih Toplicah. Odšli smo v Laško, z godbo na če-lu, veseli, presrečni, zastava je plapolala pred nami, nosi-la jo je moja hčerka Erika.«

Milenko Strašek

Bolnica pod Voluško goro. Prva z leve Julijana Defar, zadnji Branko Defar.

vrnil k svoji teti Ani Ivan Brečko, nenavadno zaskrb-ljen, Povedal je, da ne priča-kuje nič dobrega. Zaupal mi je odločitev, da se bo treba boriti proti okupatorju, četudi za ceno življenja.

Poslej se je Brečko večkrat vračal k nam. Tistikrat so bi-li naši somišljeniki še Maks Jerčin, Ivan Trefalt in njego-va nečakinja Zofka, Tomaž Vuk in Miha Melinc, Primor-ca, ki sta pobegnili pred faš-isti, Angela Veber, Peter Pla-tovnjak, Marica Blatnik in Vera Zupanc, obe zaposleni pri Šmidu na Marofu.

Ob prihodu Savinjske čete je prišlo do spopada in takrat je po zaslugi domačih izda-

Bil je ves zatečen in podplut. Vendarle so ga septembra 1942 izpustili.

Ker sem bila šivilja, sem v trgovinah nakupila blago za ves zaslužek in sešila perilo za borce, Brečko pa ga je do-stavljaj tja, kamor so bili na-menjeni. Potem sem vsesko-zi delala za partizane, kolikor pač je bilo v moji moči...«

Marsikaj je izpuščenega v tej kratki pripovedi. Julka premetava slike, jaz čitam. Kajkrat se sprosti s povodca preteklosti misel od včeraj, Julijana zaživi, rdečica ji pla-ne v obraz.

Berem. Julka se tesno za-vija v ruto. V izbi je še vedno

Tako je nastajalo prvo osvobojeno ozemlje na Koz-janskem.

Nekoč je k meni prišel ameriški padalec s spremlje-valcem. Pri nas sta prespala, se najedla, naslednji dan pa smo vsi skupaj odšli proti Planini, kjer je bil takrat dru-gi bataljon Kozjanskega odreda. Z njim so bili tudi preostali štirje padalci.

Ob partizanskem napadu na žandarmerijsko postojan-ko Loka pri Žusmu je bil moj sodelavec Brečko ran-jen v glavo, vendar se je iz-vlekel, za boj pa ni bil več sposoben.

V jeseni 1944 je prišel tova-

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije
TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem
Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978
Glavni urednik: DRAGO VRESNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRASEK – reportaže; BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija; Lektor-redaktor: MILENA GLAVNIK; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SENICAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 320-486
Uprava in naročniški oddelk: Miklošičeva 28/1 p. p. 598, 61001 Ljubljana
Letna naročnina 300 din, za inozemstvo 340 din, posamezna številka v prosti prodaji 6 din
Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772
TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28
Rokopisov in fotografij ne vračamo
Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov
Korektore in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35